

z a l i v

- ☆ Evropeizem da ali ne
☆ Slovenski spodrslijaj
☆ Evropski letak
☆ Državnemu sekretarju
- Josip Merkù Fatti di luglio (II.)
Bertrand Russell Glosa o državnem
socializmu
- Svetlana Makarovič Sojenice,
Kamnarji
- Irena Žerjal - Pučnik Tragedijica
na grobljah
- Pavle Merkù Slovenska glasba od
potrošnega blaga do kulturne
dobrine
- Alozij Res Pisma Bevku
b. p. In memoriam
- Nevenka Mandič Razkošje I., II.,
Medenina, Vzдолž ulice X
- Milan Lipovec Koledniki 1967-68
- Vera Tuta Prispevek o Preglju
- Radoslava Premrl Moj brat Janko-
Vojko
- R. Kolarič O. B. Radoviču
- Beno Zarnik Donkihotska zgodba
Odmevi
Dokumenti
- Janez Trdina Pripomba
- Primorski dnevnik Pismo »Dialogom«
- ☆ Nekaj o živalskem humorju
- Dva tlorisa in grafika Zore Koren

z a l i v

december 1970 ■ štev. 26-27

Revija za književnost in kulturo;
izhaja štirikrat na leto, odprta je vsaki
razsodni slovenski besedi, za katero si upa
avtor prevzeti odgovornost. Člani uredniškega
odbora se prištevajo med sodelavce. Njih
imena so navedena zgolj zato, da se ustreže
formalnosti.

Rokopisi ostanejo v lasti revije.
Registrirana na sodišču v Trstu, pod št. 317

Uredili.

*Danijela Nedoh, Milan Lipovec, Boris Pahor,
Irena Žerjal - Pučnik*

Odgovorni urednik:
Milan Lipovec

Naslov uredništva:
Danijela Nedoh

Campo S. Giacomo 9, tel. 756-435 - TRST

Celoletna naročnina 1600 lir. Za druge
države 4 dolarje

Poštni tekoči račun št. 11/9236, D. Nedoh
Campo S. Giacomo 9 - Trst - Trieste

Revijo so podprli:

*dr. ing. Peter Merku, Marija Bogataj, dr.
Sonja Mašera, Stanko Pertot, Ema Tomažič,
J. M. Slobodan Polojaz, Ugo Margon,
dr. Dorče Sardoč, Leopold Ažman, Pavla
Volčič, Evelina Pahor, Edvard Furlani, N.
N., Just Colja, dr. Drago Martelanc, Boris
Cek, g. Hočevnar, dr. Vladimir Turina, J. G.,
Polda Gruden, Marjan Komjanc, Z. Mozetič,
R. B., Jože Kumer, dr. Vera Sardoč, Alojz
Udovič, N.R., prof. Vera Vesel, dr. Edmund
Žetko*

Cena posamezne številke

4 0 0 l i r

Tiskala Tiskarna Graphis

EVROPEIZEM

DA ALI NE

Daljnovidni evropski duhovi zmeraj bolj odločno poudarjajo, da se bo Evropa lahko rešila v jutrišnji dan, samo če bo znala zaživeti kot razvit federalistični organizem. Naravno je, da tega pomembnega cilja ni mogoče doseči, ne da bi države žrtvovale del svoje suverenosti v prid skupnemu sožitju. Vsekakor pa — poudarjajo pisatelji in znanstveniki kot Robert Lafont, Denis de Rougemont, Guy Héraud, Alexander Marc, Claude Nigoul in drugi — je prvi pogoj, da se nova Evropa ostvari, sprememba dosedanje centralistične države-naroda v državno obliko, primerno za popolno samobitnost narodnosti, ki jih danes še raznaroduje état-nation. Take evropske države, ki enačijo državno pripadnost, državljanstvo z narodnostjo, so Francija, Španija, Italija, Avstrija, Belgija, če naj omenimo samo najbolj izrazite primere. In tako je sodobni človek prav v srcu Evrope nepričakovano odkril, da ni mogoče priti do nikakršnega poštenega in zato trajnega sporazuma, dokler niso odpravljene vse vrste duhovnega, kulturnega genocida na evropskih tleh.

Zgodilo se je to, česar stehnizirani in skibernetizirani ali planetarni, kakor ga zelo radi imenujejo nekateri slovenski psevdofilozofi, človek ni pričakoval. Proti liveliza-

ciji industrijske civilizacije so se kot duhovni dejavniki vzdignili narodni subjekti. In zanimiva je, da so se v tem boju za rešitev iz alienacije v prvih vrstah pojavile prav etnije, o katerih komaj zdaj vemo, da so bile v katalepsiji, a smo do včeraj mislili, da je bila smrtna obsodba njihove bitnosti dokončna.

Vse te ugotovitve niso nove in slovenska javnost je imela priložnost, da je zadnja leta o njih večkrat slišala. Slovenska javnost je, ko je bil govor o odprtih mejah in prijateljskih odnosih, celo verjela, da se prav v obeh državah, kjer živijo deli slovenskega narodnega telesa, začenja uveljavljati novi evropski duh svobodne in široke in pravične človeške in narodne sproščenosti. Lahkovernna slovenska duša je zaplavala v zlatih sanjah o čudoviti odprtosti, ki so jo pri nas napovedovali glasniki uradne in pol-uradne politike.

Vendar je tudi res, da se je v slovenskem človeku, ko so mu obljubljali dobroto namesto zla, počitek in mir v zameno za nenehno budnost in obrambno prežanje, vztrajno oglašal dvom v resničnost slovesnih obljub. Kajti tako v Italiji kakor v Avstriji je pet in dvajset let po koncu vojske uresničitev enakopravnosti slovenske narodne skupnosti še zmeraj v embrionalnem stanju.

Zadnje čase pa so takó v Italiji kakor v Avstriji taktiziranja in uspavalne praške zamenjala groba dejanja, ki prikazujejo položaj v anatomske jasne potezah. Mazarinje spomenikov na tržaškem podeželju, zborovanje na tržaškem glavnem trgu, napadi na slovenske dijake, protislovenski in protijugoslovanski mimohod v Celovcu, policijski aparat, ki se je na Koroškem sprožil, da poišče krivce, ki so na table s krajevnimi imeni poleg nemškega pripisali še slovensko ime — vse to dokazuje, da se s Slovenci lahko postopa kakor z ljudmi brez časti, ki bodo na eni strani sprejeli vsakršno ponižanje, na drugi strani pa sveto verjeli v novo Evropo.

Predstavnik izvrš. sveta Slovenije je na javnem srečanju s slovenskimi političnimi predstavniki iz zamejstva v Ljub-

ljani rekel, da matična država pri pogovorih s sosedi zmeraj poudarja pravice slovenskih skupnosti, ki živijo v Italiji in v Avstriji, ne postavlja pa uresničitve teh pravic kot pogoj pri pogovorih. Iz tega sledi, da smo za stanje, kakršno je danes, krivi tudi Slovenci sami, saj je bilo videti, da smo vneti za dobre odnose med sosedi tudi za ceno svojega dostojanstva, in da v imenu mirnega sožitja sprejemamo genocidna dejanja, proti katerim se v Evropi vzdigujejo celo take etnije, ki so bile dolga stoletja brezpravni humus.

Posebno slavje ob obletnici koroškega plebiscita, te dobro inscenirane tragikomedije, ki se je odigrala na koroški zemlji in s koroškimi slovenskimi ljudmi, — posebno slavje ob obletnici plebiscita, pravimo, je postavilo vse Slovence, ki hote zapirajo oči pred stvarnostjo, pred dokončno izbiro. Tako zdaj ni več mogoče z roko v roki slepomišiti s sosednimi partnerji na naš račun, na slovenski račun.

Na letakih, ki so jih trosili po koroških mestih in vaseh slovenski ljudje, ko so z nitrolakom na skrivaj dajali tudi slovensko ime poleg nemškega na obcestnih tablah, piše: »... pod krinko navidezno demokratičnih fraz (se) skriva najbolj uspešna duhovna kolonizacija v srednji Evropi.«

Žal imamo v Beneški Sloveniji trpek primer take stoletje trajajoče duhovne kolonizacije ali, z drugimi besedami, duhovnega rodomora; zato se zavedamo, kako pretresljivo je bilo spoznanje slovenskih ljudi, ki so se na Koroškem odločili, da se zbudijo iz letargije, da bi rešili svojo slovenstvo in tako bili vredni, da ostanejo Evropejci.

Z vsem srcem smo jim ob strani, trdno zaverovani v temelje slovenske kulturne tradicije, ki je tradicija grške polis, demokratičnih in mirnih državljanov, a hkrati tradicija ponosnih subjektov, evropskih ljudi, ki so pripravljene kot prosti in enakopravni s prostimi in enakopravnimi graditi jutrišnjo Evropo, a so prav tako pripravljene postaviti se po robu vsakomur, ki bi skušal skruniti naše človeško in narodno dostojanstvo.

SLOVENSKI SPODRSLJAJ

AVSTRIJCI SO PRAZNOVALI 50-LETNICO PLEBISCITA NA KOROŠKEM KAKOR DA SLOVENSKE NARODNOSTNE MANJŠINE NI

Sobotni dan, ki je vzbudil pri — vsaj starejših — Slovencih obilo grenkih spominov, je nemško govoreča večina na Koroškem spremenila v velikansko manifestacijo. Ob koncu prireditev ob petdesetletnici plebiscita, ki se je leta 1920 za Jugoslavijo tako nesrečno iztekel — trajajočih na Koroškem vse leto, so v soboto, na dan, ko se je pred petdesetimi leti odločala usoda te dežele, v Celovcu pripravili pravcati show.

Na častni tribuni pred mestno hišo se je zbrala avstrijska politična prominenca: predsednik republike Franc Jonas, celotna zvezna vlada s predsednikom dr. Brunom Kreiskim na čelu, vrhovi obeh opozicijskih strank, zvezni poslanci dežel in glavarji vseh avstrijskih dežel, in še mnogi drugi. Pred njimi se je zvrstil tri ure trajajoči in blizu devet kilometrov dolg sprevod, v katerem je hodilo nad 15.555 ljudi, 75 godb na pihala, nosili so nad 400 praporov, sodelovalo pa je več kot 200 alegoričnih voz.

Česa vse ni bilo videti v tem sprevodu! Od obrambnih borcev (abwehrkämpferjev) — ki so imeli kajpak vso pravico korakati na čelu sprevoda, ker so se na svoji strani in za svoja načela prav tako pogumno borili kot na naši strani slovenski borci — člani Heimatdiensta, burševskih organizacij, kameradschaftsbundov (1914-18, 1939-45!!) do donavskih Švabov, sudetskih Nemcev in Kočevarjev, ki so bili v tem sprevodu res odveč in samo za zelo slab vtis! Da ne pozabim: za transparentom, na katerem je bil napis »Spodnji Štajerci in Mežičani« je tudi korakalo osem že dokaj prilet-

nih mož! Najlepše, kar je bilo videti v sprevodu, so bile čudovite koroške narodne noše. Prav teh pa je bilo v sprevodu nekaj tisoč. Konec sprevoda so tvorile enote poklicnih gasilcev, finančne straže, orožništva, policije in vojske.

Na alegoričnih vozovih je bilo videti mnogo prizorov, ki so dokazovali zvestobo Korošcev do svoje domovine. V sprevodu so vozili dva velika »plebiscitna« zvonova, celovškega zmaja »sloviti« kamen, ki stoji sredi Porečaja in na katerem je napisano »Bis her und nicht weiter kamen die serbischen Reiter« (Do sem in ne dalje so prišli srbski konjeniki), vojvodski prestol (ki ga imamo Slovenci običajno za svoj simbol na Koroškem), le Gospe Svete na alegoričnih vozovih ni bilo najti.

Na enem od vozov je bil naslednji groteskni prizor: sredi voza je bil postavljen zid, ki naj bi predstavljal demarkacijsko črto iz leta 1920, na desni strani zidu je bil napis »Demarkationslinee 1920«, ob njem pa strumni koroški (avstrijski) vojak. Na drugi strani zidu pa je bilo napisano »Demokratijska črta 1920« (namesto demarkacijska črta), ob njem nekakšen jugoslovanski vojak s srbsko šajhačo, ki pa je bil — po barvi uniforme — še najbolj podoben nedeljskemu lovcu. Po napisu na zidu (v kotu je bila še parola »Živijo Maister«) sodeč, je bilo v času plebiscita na jugoslovanski strani več demokracije kot na avstrijski.

Po končanem sprevodu so množici — v Celovcu se je preteklo soboto zbralo okoli 100.000 ljudi iz vseh koncev Koroške — na Novem trgu spregovorili politični veljaki. Če je prvi govornik, major v pokoju in eden od vodij obrambnih borcev v letih 1919-20 Franc Xaver Kohla govoril v duhu nekdanjih borcev, to še nekako razumemo. Da je koroški deželni glavar Hans Sima posebej poudaril zasluge dr. Hansa Steinacherja, hudega sovražnika Slovencev na Koroškem in medvojnega nacističnega funkcionarja, je že dokaj bolj čudno.

Naravnost nerazumljivo pa je, da niti on niti predsednik vlade dr. Bruno Kreisky (razen pripombe, da je za vse, torej tudi za Slovence na Koroškem, dovolj prostora) niti predsed-

nik republike Franz Jonas — vsi pripadniki socialističn stranke — niso v svojih govorih niti z besedico omenili, da živi na Koroškem poleg nemško govoreče večine še dokaj močna slovenska manjšina. Niti ene same besede niso povedali v zvezi z dobrimi sosedskimi odnosi z na stežaj odprtimi me jami na tem področju.

To pa je bil velik politični spodrseljaj na sobotni celovški manifestaciji ob 50-letnici koroškega plebiscita.

BRANKO SENICA

»Večer«, 12.X.70

Velik politični spodrseljaj — in ne samo spodrseljaj — pa je, da je slovensko matično vodstvo vneto zagovarjalo vključitev naprednih koroških Slovencev v socialistično stranko Avstrije. In pri tem je vztrajalo in vztraja kljub temu, da je vedelo, da je bil avstrijski socializem v nacionalnem vprašanju vedno zelo nejasen, koroški socializem pa vedno močno idejno odvisen od meščanskega, trdno na ponemčevanje in asimilacijo slovenstva usmerjenega nacionalizma. Že leta 1953 je tedanji načelnik II. oddelka Instituta za narodnostna vprašanja opozarjal odgovorne forume na to dejstvo, a je s tem dosegel samo, da so ga zamenjali. Sadove take politike nabirajo zdaj koroški Slovenci; zgodovina pa bo sodila, kdo je odgovoren, da je položaj naših ljudi v Avstriji tako klavrn, medtem ko so Južni Tirolci dosegli to, kar evropskemu državljanu, ki je spoštovanja vreden, pritiče.

OPOMINJAMO

- 100 let XIX. člen državnega temeljnega zakona o splošnih pravicah državljanov (21. 12. 1867).
- 50 let Senžermenska mirovna pogodba, III. del, V. odstavek (zaščita nacionalnih manjšin) (10. 9. 1919).
- 50 let Slovesna obljuba Koroškega deželnega zbora koroškim Slovencem z dne 28. septembra 1920.
- 15 let Avstrijska državna pogodba (VII. člen) z dne 15. maja 1955.

Zahtevamo: dvojezične krajevne napise!

NEUPOŠTEVANJE ENAKOPRAVNOSTI
JE RAZNARODOVANJE
RAZNARODOVANJE JE
DUHOVNA KOLONIZACIJA

NAŠ PRISPEVEK ZA 10. OKTOBER

Nocoj smo krajevnim napisom tega kraja dodali slovenski napis. S to akcijo hočemo opozoriti na zatiranje slovenske narodne skupnosti na Koroškem. To zatiranje ni krvavo. Zatiranje je skrito pod debelim plaščem navidezno demokratičnih ukrepov oblasti. Oblast sama si svojih prstov seveda ne umaže, ker izvajajo svoja zatiralna stremljenja s pomočjo javnega mnenja.

Če slovenski občinski odborniki ali drugi zastopniki koroških Slovencev zahtevajo dvojezične napise, jih ožigosa javno mnenje za kršitelje miru. Manjšinske pravice žrtvujejo navideznemu »mirnemu sožitju« in »dobrososedskim odnosom« med državama.

Isti način zatiranja zasledimo pri vprašanju dvojezičnega pouka. Starši naj izbirajo: če otroka ne prijavijo, je s tem povezano priznanje sovražnega okolja, če pa ga prijavijo k dvojezičnemu pouku, se izpostavijo nenaklonjenosti delodajalca, predstojnika ali sosedu.

Sama akcija, ki podre okvir tega, kar dovoljuje javno mnenje, more pokazati, da se pod krinko navidezno demokratičnih fraz skriva najbolj uspešna duhovna kolonizacija v srednji Evropi.

Upamo, da bo naša akcija dala misliti oblastnikom.

Upamo, da bodo v kratkem tudi ostali krajevni napisi na južnem Koroškem dvojezični. Sicer se bo naš konstruktivni odnos do oblasti občutno spremenil.

BREZ ENAKOSTI NI ENOTNOSTI

Komite za odkrivanje skritih konfliktov
Delovni odbor za južno Koroško

To je besedilo letakov, ki so jih trosili slovenski aktivisti pri popravljanju nemških napisov.

DRŽAVNEMU SEKRETARJU,
ZA ZUNANJE ZADEVE
BEOGRAD

1. - Večkrat smo na različnih mestih pisali in opozarjali, da je manjšinska politika Avstrije daleč od politike pomiritve in sprave v dvonarodnem prostoru in da v svojih prizadevanjih na Koroškem sledi logiki prisilne raznaroditve slovenskega prebivalstva. Zadnje potrdilo naših trditev je bilo veliko slavje 10. oktobra 1970 v Celovcu ob petdesetletnici koroškega plebiscita, ki se je nedaleč od meje končal z več kot petdeset let starimi velikonemškimi gesli in vojaško parado.

Ta manifestacija nemškega konzervativizma in nacionalnega primitivizma je v sodobnem svetu vseplošne integracije gotovo smešen preostanek preteklosti. Zdi pa se nam, da je s prisotnostjo in aktivno udeležbo predsednika republike Avstrije Franza Jonasa in predsednika vlade Bruna Kreiskega postala ta manifestacija ne le informacija o stopnji notranjega razvoja avstrijske družbe, pač pa tudi več kot formalno potrdilo o nestrpni diskriminacijski nacionalni avstrijski politiki, ki je tako namesto lokalnega dobila tudi državno obeležje.

Avstrija in Jugoslavija sta obe podpisnici avstrijske državne pogodbe iz leta 1955, ki ureja tudi manjšinsko vprašanje. Zvezni in slovenski izvršni svet vztrajno kažeta svojo voljo za najboljše odnose, avstrijska politika pa nikakor ne gre v tej smeri. Na to nas še posebej opozarjata resolucija Zveze slovenskih organizacij na Koroškem z dne 26. oktobra 1970, poslana kanclerju Kreiskemu ter koroškemu deželne-

mu glavarju Simi, ter pismo Narodnega sveta koroških Slovencev z dne 8. novembra 1970, poslano voditeljem obeh vodilnih avstrijskih političnih strank Pittermanu in Korenu, kakor tudi pisanje naprednejših avstrijskih časopisov, ki so praznovali 10. oktobra označili kot nestrpno in nedemokratično.

Z ozirom na izredno skope in pomanjkljive informacije v zvezi z vašo letošnjo dejavnostjo vas prosimo, da nas seznanite z vašimi prizadevanji za reševanje perečega manjšinskega vprašanja, z vašim stališčem do dogodkov ob petdeseti obletnici plebiscita ter z vašim bodočim delovanjem v zvezi s tem problemom.

2. - Kljub temu, da se odnosi med Jugoslavijo in Italijo neprestano izboljšujejo in se na obeh straneh pojavlja težnja odpraviti ostanke problemov, ki so dolgo kalili meddržavne odnose, obstajajo še vedno sporna vprašanja, preko katerih nikakor ne moremo z mirno vestjo. Pri tem mislimo zlasti, na dejstvo, da Italija še danes ni pripravljena ratificirati Londonskega sporazuma iz leta 1954, da ni uresničila vrste temeljnih določb sporazuma, nanašajočih se na slovensko šolstvo, uradovanje v slovenščini in na javne napise v slovenščini, da puščajo italijanske oblasti nekaznovane vrsto izpadov proti slovenski manjšini, skrunjenje spomenikov in slovenskih objektov. Zadnji primer je premazanje slovenske šole s kljukastimi križi v Gorici v noči od 14. do 15. novembra 1970.

Podobno kot za Avstrijo vas prosimo, da nam pred nameravanim obiskom predsednika Tita v Italiji sporočite, kakšna so bila vaša letošnja prizadevanja, kakšna so vaša stališča in kakšni nameravani koraki za razreševanje problema slovenske manjšine v Italiji.

3. - Hkrati vas prosimo za informacijo, če je bil v diplomatskih kontaktih zadnjega časa dosežen kakšen napredek glede položaja porabskih Slovencev.

Menimo, da je razreševanje odprtih manjšinskih vprašanj eden izmed bistvenih pogojev za dobre sosedske odnose.

V Ljubljani, 18. novembra 1970.

Za Mednarodni odbor

Peter Kuhar, l. r.

FATTI DI LUGLIO (II)

(1868 - Okoličanski bataljon)

II.

Pred namestniško palačo je množica vpila »viva Giskra« (minister za notranje zadeve) in »abbasso Bach«; šla je nato pred škofijsko palačo, kričala »abbasso il papa« ter pobila nekoliko šip. Od tod se je podala pred papeški konzulat, kjer je ponovno vpila »abbasso il papa« in razbila papeški grb. Potem so demonstranti šli na Montuzzo in, ko so kapucini videli, da jim množica postaja nevarna, so začeli biti plat zvona.

Čete vojaških stražnikov, civilnih policajev in miličnikov (brambovcev), z nasajenimi bajoneti so demonstrante zapodile: pet oseb je bilo laže ranjenih.

Kasneje so se demonstranti zopet zbrali, in okoli 22. ure so kričali pred stražnico okoličanske milice »abbasso i bàucoli«, kar je kajpada miličnike užalilo.

Stražnica je bila na desni strani pročelja »Locanda grande« (10), z vhodom od Trga sv. Petra (Piazza grande). Dozidek levega krila »Locande« je bil v ozki ulici, ki je še danes tam (Via dello Squero vecchio). Pročelje »Locande«, obrnjeno proti magistratu oz. Loggi, je tvorilo oster kot s Pitterijevo stavbo (prej palača grofa Jovovicha) (11). Za »Locando« je nekaj let prej še pljusvalo morje v notranjem pristanišču (Mandracchio): to pa se je razprostiralo med staro vladno palačo ter krajem, kjer stoji danes pro-

čelje Lloydove palače. Na mestu zasutega notranjega pri-
stanišča je od leta 1865 (12) do leta 1919 bil javni vrt (13).

Z žaljivo besedo »bàucoli« (bacoli — ščurki) so zasra-
movali miličnike (14) zaradi njih črne narodne noše, ki je
po predpisu bataljonskega pravilnika bila službena oble-
ka (15). Gianni Pinguentini, na str. 11 svojega »Dizionario
del dialetto triestino« - Ed. Borsatti Edit. 1954 - pove med
drugim: »A Venezia ed altrove — anche Zara — (il bacolo)
è detto »s'ciavo«.

Občinska komisija, ki je bila ustanovljena, da ugotovi
vzroke in potek demonstracij, je o tem dogodku zapisala:
»...appare a sufficienza descritta la esacerbazione nodrita
dai territoriali già in quella sera, notando come fosse af-
fatto fuori di luogo l'invettiva ingiuriosa di 'abbasso i
bàucoli' framezzo a una dimostrazione contro la prepo-
tenza del clero e della burocrazia retriva, ciocchè appunto
farebbe insorgere il sospetto ch'ella sia stata lanciata ad
arte da qualche mestatore per preparare gli animi e susci-
tarvi l'incendio« (16).

V nadaljnjem se tisti večer ni zgodilo nič posebnega
in tudi sobota 11. julija je potekla mirno.

Dva meseca prej (5. maja) se je v Teatru Filodramma-
ticu z volitvami aktiviziralo politično društvo »Società del
Progresso«, kateremu je bil vodilni odbor: Francesco Her-
met kot predsednik, dr. Massimiliano d'Angeli podpred-
sednik in Francesco Carlo Ferrari, dr. Carlo Machlig, Au-
gusto Rascovich, D. G. Benporat, dr. Moise Luzzatto, Vin-
cenzo Puschi, Giuseppe Savorgnan, kot člani. Hermet, d'An-
geli in Luzzatto so bili mestni (in deželni) svetovalci.

Giulio Césari piše o ustanovitvi še drugega društva:

»V izpolnjevanju mirovne pogodbe je Avstrija podelila
amnestijo in ob koncu 1866. ter v letu 1867. se pomiloščenci
vračajo v Trst. Mesto gleda z naklonjenostjo na 'rdeče' (ga-
ribaldince, J. M.)...; Giuseppe Caprin se je vračal iz Bez-
zece, in Rascovich, Elisei, Venierji, Bertini, Del Beni,
Donaggi. 'Rdeče srajce' se zbirajo v kavarni Chiozza, ki jo

drži s a m (podčrtal J. M.) Ferrari, ravnatelj društva 'del Progresso'; e sono il terrore permanente della polizia.

»V tržaškem mestnem svetu, v pomanjkanju boljšega, zahtevajo odpravo konkordata. Medtem postane življenje političnih društev živahnejše. Società del Progresso je središče vse dejavnosti, vtem ko rdeči pripravljajo (društvo) Società Operaia Triestina in razmišljajo o drugih organizativnih dejavnostih.

»Vsi ustanovitelji Società Operaia Triestina so bili zvesti nacionalni stvari — — — — —. Allora la città era tutta nelle mani di quegli audaci, che pur essendo un piccolo gruppo, non evitavano ad affrontare le ire della polizia e ad affermare il diritto italiano su queste terre.

»Čudno je bilo,« pravi Césari, »molčeče razumevanje, ki je do tedaj družilo Slovence in Italijane v tiho zaveznitvo proti germanizatorskemu centralizmu. A koristno bo pojasniti, da se je italijansko-slovenska solidarnost mogla razodevati le, dokler so Italijani bili voljni delovati na tako imenovanem legalitarnem terenu. Ko so pa zadnji, namesto na Dunaj, gledali v Turin ali Firenze (in nato v Rim), so takoj imeli v Slovencih najnevarnejše nasprotnike.

»Juljski dnevi 1868. leta so na najbolj hrupen način pokazali nezdržljivost italijanskih in slovenskih čustev. Italijani so se pokazali kot nacionalisti in protiklerikalci, nasprotni papežu; a Slovenci so se takoj zavzeli za Avstrijo in papeža; tako da od tistega časa so besede Slovenec in klerikalec, Slovenec in avstrijakant, Slovenec in protiitalijan postale soznačice.«

V nasledku piše Césari tako:

»Nel 1868 essa (città, J. M.) avrà anche un sussulto di *ribellione*, (podčrtal J. M.) e i suoi primi morti per la causa nazionale. I reduci da Bezzecca e da Mentana,

tornati alla loro città, convinti che si dovesse 'lavorare a preparare l'avvenire immancabile' trovarono che c'era molto da fare, tanto più che mentre l'Italia e gli Italiani erano assorbiti dal pensiero di rifarsi la casa, altre idee correvano l'Europa e le agitavano fino nei più profondi strati sociali. La costituzione o 'Legge fondamentale dello Stato' del dicembre 1867 dava cittadinanza a quelle idee e preparava nuovi movimenti e nuovi fenomeni. I garibaldini triestini compresero il nuovo tempo e i nuovi doveri, Paurosi dell'avvenire e desiderosi di adoperar quelle leggi a pro della causa nazionale, idearono la creazione d'un sodalizio che raccogliesse nel suo seno, come in una grande famiglia, la classe lavoratrice di Trieste.

E' da quella idea che nacque la Società Operaia Triestina«. (1869, J. M.) (17).

Volti di Chiozza! Prav tam, na križišču Corsia Stadion - Via del Torrente (danes Via Cesare Battisti - Via Giosuè Carducci) so se cdigrali 13. julija 1868. zvečer krvavi dogodki.

Na istem križišču sta se nekdaj spajala pod milim nebom potoka Staribreg in Ključ. Njuni imeni sta zaznamovani v starih dokumentih in knjigah tukajšnje zgodovine kot Staribrech, Staribrech, Staribrek, Starebrech, Starebreck, Klutsch, Klutz, Cluz, Kluc in celo Kluč! (18)

Svetoivanski Staribreg je cepil današnjo ulico Cesare Battisti v svojem teku proti ulici del Torrente (Carducci) v dva brega; na eni strani, kjer je danes Teatro Fenice, se je ulica imenovala Via Molin grande; na nasprotni strani, kjer stoji industrijska šola »Volta« (bivša »Caserma« Döbler) pa Via di San Pelagio — »in dialetto, San Polai«. (19)

Po prehodu pod lesenim mostom Chiozza se je Staribreg izlival v Ključ. Ta je pritekal iz Rocola (če gledamo v smeri tekoče vode) po levi strani ulice del Torrente ter

zapuščal za seboj več mostov ali mostičkov; med njimi Ponte della Fabra. Po spojitvi s Starimbregom pri Chiozzi je tako narastel potok Ključ hitel proti ulici Commerciale in nato zavil na levo v ulico Ghega. Nadaljeval je svojo pot proti morju delno pod hišami na levi strani te ulice, ki se je pa tedaj tudi tamkaj imenovala del Torrente. Potok se je končno iztekel v morje med ladjedelnico Panfili in bivšo staro klavnico (20), ob istoimenskem pomolu Ključ.

Leta 1850. je bil potok v mestu že pokrit (21). Pomol so pa zasuli med gradnjo nove luke (Porto nuovo), ki je trajala od 1868. do 1883. leta (22). Nastali breg (podolžna južna stran pomola) je imenovan v načrtih za dokončno ureditev in opremo luke od leta 1885, »Riva del Klutsch« (načrti Barret, Boemches, Generalna inšpekcija avstr. želežnic itd.)

V istem letu (1885) je Giglio Padovan (s psevdonimom Polifemo Acca) objavil sonet, v katerem oponaša besede ljudstva, z značilnim naslovom »L'Eco del Klutsch«. (Pomol je zasut, potoka ni več). Le »odmev« je še tu — a »Col Jegher e 'l patok no se fa scola«. »Z jagrom« in »patòkom« ne boš kaj prida počel.

Pomemben sonet, je tale:

L'ECO DEL KLUTSCH

*Zaje, grìpizze e slaif; cùceri ostieri
Fùrmani e stranghe, e sanze erte e massizze;
Sèmelze e chifel, zvànziche e petizze,
Pèsterne e sufi, sàiteli e chelnèri:*

*O fraile, o juzche, o mlècherze, o breschizze,
Pech, pinter, clanfer, bògneri e sintèri;
Cùguluf, presniz, cràpfeni e sparhèri,
E zvìtichi e giarizzi, e cluche e spizze:*

*Come a l'ampia, scojosa adriaca sponda
Rompe tra mile flozche e de capoto
Si desclocia la smètena de l'onda*

*La petecchiante slàpara parola
Si smorza in bocca al zivico faloto:
Cal Jegher e 'l patòc no se fa scola.*

Polifemo Acca (Giglio Padovan)
»Rime triestine e istriane«
Tip. Balestra 1885, str. 183

PREVOD »BARBARIZMOV« (*) SONETA

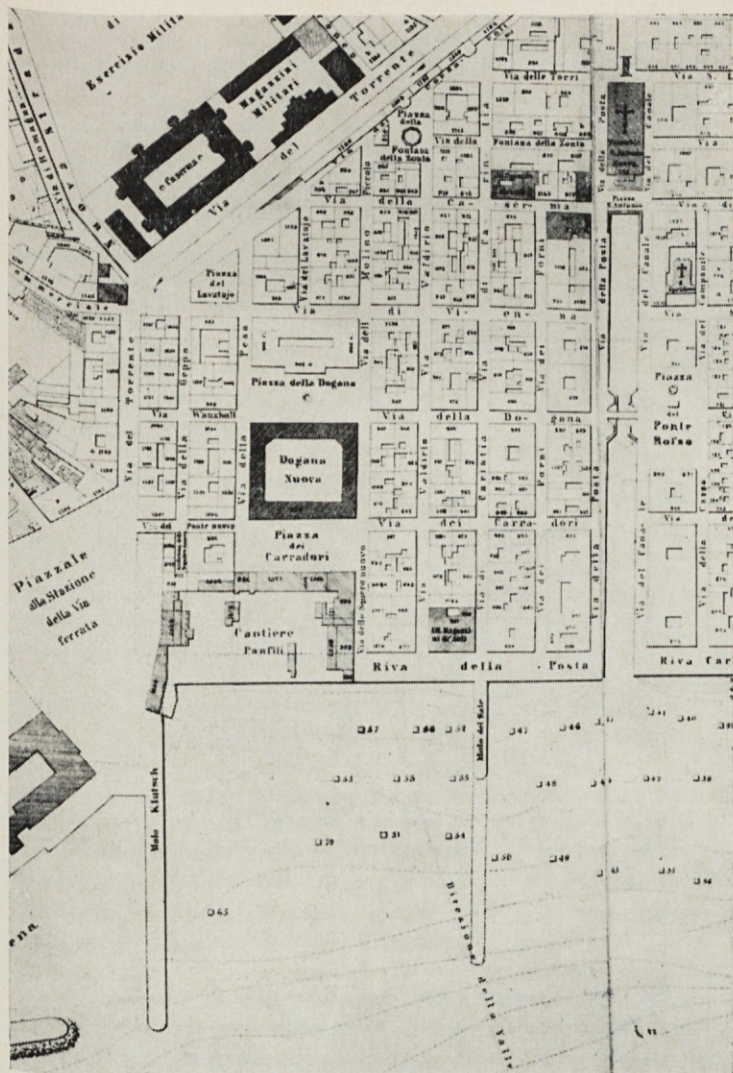
po Padovanovi razdelitvi

Nemške

Gripizza	—	kočijica za dve osebi
Slàif	—	zavora
Cùcer	—	kočijaž
Fürman	—	voznik
Stranga	—	drog, pregraja
Sanza	—	trdnjavica
Semelza	—	žemljica
Chifel	—	rogljič (pecivo)
Zvanzica	—	avstrijski srebrni kovanec (20 krajcarjev)
Suf	—	mlečni močnik
Sàitel	—	mera za pivo; pribl. 1/4 litra.
Chèlner	—	natakar
Fràile	—	gospodične
Pech	—	pek
Pinter	—	sodar
Bogner	—	kolar
Sinter	—	psoderec
Cùguluf	—	vrsta sladke pogače
Cräpfen	—	krofi

(*) ROSAMANI Enrico - Vocabolario Giuliano - Cappelli
Ed. - Bologna 1958, str. 116/II.

*Delni tloris pristanišča iz leta 1852 s pomolom »Kljusch«
(Arh. O. Lantieri) ▶*

Spärher	—	štedilnik
Spizza	—	konica ali dračje
Jegher	—	Lovec (letovišče pri Trstu, danes v mestni periferiji)
Clanfer	—	klepar
<i>Onomatopeična</i>		
Flozca	—	batina (po zadnjici) Pad. misli na butanje valovja ob školje
<i>Tržaške</i>		
Clòcia	—	mehurček, n.pr. milni. Desclocia: ko se smetana (mehurčki) valovja, razblini v nič
Scojòsa	—	(obala) posejana s školji
De capòto	—	takoj
Slàparo	—	človek s hribov (s smislom psovke)
Falòto	—	falot
<i>Slovenske</i>		
Klutsch	—	Ključ, potok v mestu, na JVZ strani
Petizza	—	avstrijski kovanec (15 krajcarjev); enakovreden 5 kovancem po 3 krajcarje
Pèsterna	—	pestunja
Juzca	—	Juca, Jucka; kmetica s tržaške okolice. Padovan meni, da je morda beseda nemško-slovenska (Junges Mädel)
Mlècherza	—	kmetica s trž. okol., ki prinaša in prodaja mleko v mestu
Breschizza	—	brežkica; kmetica iz Brega (žaveljska dolina).**) Prinaša in prodaja kruh v mestu. (***)
Presniz	—	polžasti zavitek iz krhkega testa, prenapolnjen s sladkarijami
Zvitich	—	svitek
Smètena	—	smetana
Petcchiànte	—	smrdeča po žganju; Padovan domneva, da ji je izvor beseda »peteš«, alkoholna pijača, in da ta morda izhaja iz (velelnika) pite
Patòc	—	potok

(**) SILA Matija - Trst in okolica - Tisk. Franc Huala 1882, str. 10-11.

(***) Ščedenke so prihajale v mesto na osličku in prinašale tako imenovano bigo. Biga je bila žemlji podoben, slasten kruh; imel je nekaj rogličev (ali tudi ne) in bil dobro pečen, z nekoliko trdo, a zelo svetlo skorjo. Sredica je bila smežnobela).

- Latinska*
Cluca — kljuka; mislijo, da je slovenska, a morda izvira iz latinske claudo (Padovan)
- Furlanska*
Zaja — štirikolesni voz s podolgastim, iz vrbovih šib pletenim košem. Po Padovanu velja beseda za slovensko, a je izpeljana iz furlanske: zaje
- Beneška*
Giariz — korec
- Brez identitete*
Ostièri — s smislom: preklinjevalci

Padovan omenja v opombah besedo »Inzumbàrse«, ki je v sonetu ni; zato je tukaj izpuščena. Prezrl pa je besedo »Clanfer«, ki jo je dodal J. M.

K temu bi rad še nekaj dodal:

Enrico Rosamani v omenjenem slovarju pravi, da je Padovan pretiraval.

Natrpati 44 »barbarizmov« v en sonet je morda res pretirano. Toda ni pretirano reči, da je bilo v tržaškem narečju takih besed v izobilici.

Dnevno sem rabil te in podobne besede do prve svetovne vojske in še dalje; izvzemši seveda starejših, kakor so n.pr. cvancike in petice, ki jih pa dobro poznam iz ust svoje stare matere.

Tako je govorilo ljudstvo, dokler se ni spremenilo.

V začetku knjižice svojih poezij opozarja Padovan: »Il triestino (meni tržaško narečje) è quello della borghe-sia«. Njegove poezije niso torej pisane v dialektu večine ljudstva, katerega »barbarizme« poudarja v sonetu.

Kar se tiče slovenskih besed, mislim, da število ljudi, zaradi katerih so se slovenski izrazi udomačili v govorici tržaških Italijanov, nikakor ni moglo biti skromno. A statistika tukaj odpove!

Za »tako« govorico mislim, ni razprav. Zato lahko samo brskamo, po starih časopisih, da jo najdemo. Ko ni bilo namreč dovolj člankov za izpolnitev časopisa, so uredniki brž izrabili priložnost s kakim »hvaležnim« argumentom v narečju in pri tem pogostoma smešili ali zasramovali Slovence.

Mi pa moramo biti Padovanu hvaležni za njegov sonet; pričal bo vsaj o resnici iz starih, izzvenelih časov.

(nadaljevanje sledi)

BIBLIOGRAFIJA (II)

Če ni omenjeno ime kraja tiskarne ali založništva, naj se bere: Trst.

- (10) GENERINI Ettore - Trieste antica e moderna - Tip. Morterra, 1884, str. 404, 412.
- (11) SCUSSA Vincenzo - Storia cronogr. di Trieste (K.) - Coen, 1863, str. 166/II.
- (12) RAVASINI Oscarre - Toponomastica stradale - Edit. Libreria, 1929, str. 195.
- (13) RUTTERI Silvio - Antiche stampe di Trieste - Ediz. LINT, 1967, str. 39.
- (14) LORENZUTTI Lorenzo - Granellini di sabbia - Tip. Lloyd, 1907, str. 128.
- (15) MAGISTRATO CIVICO - Regolamento per il battaglione della milizia civica territoriale - Tip. Lloyd, 1860, str. 8, 27.
- (16) VERBALI SEDUTE DIETA PROVINCIALE - Sessione 1868 - Tip. Lloyd, str. 40/I.
- (17) CESARI Giulio - Sessant'anni di vita italiana - Tip. sociale, 1929, str. 13, 14, 15, 17, 18, 20.
- (18) VERBALI SEDUTE DELEGAZIONE MUNICIPALE - 1861 e 1862, II parte - Tip. Lloyd, 1863, str. 36; 22, 33, 34, IX.
- (19) RAVASINI - ibid. - str. 133.
- (20) AGAPITO co. Girolamo - Descrizione della fedelissima città ecc. - Tip. ved. di A. Strauss; Vienna, 1830, str. 8.
- (21) GENERINI - ibid. - str. 327.
- (22) BABUDIERI Fulvio - I porti di Trieste e della Regione Giulia dal 1815 al 1918 - Roma MCMLXC; Archivio Econ. dell'unificaz. Ital., Serie I - Vol. XIV, fasc. 2, str. 51.

GLOSA O DRŽAVNEM SOCIALIZMU

Pripominjamo, da je B. Russell napisal knjigo *Political Ideals* že leta 1917. V posebnem članku razmišlja tudi o nameravanem podržavljenju angleških železnic in prikazuje negativne strani takega ukrepa. Presenetljivo je, kako precizno je opisal psihološke značilnosti, ki so se pozneje razvile v birokratskem ustroju socialističnih držav.

Namesto proti ravnateljem privatnih podjetij, z možnostjo apela na vlado, bi se morali uslužbenci odkrito boriti proti sami vladi. Izkušnje kažejo, da ministristvo ne ravna s posebno nežnostjo s svojo delovno silo. Če delavci stavkajo, imajo proti sebi ves državni aparat. Njihov boj ima možnost uspeha le, če imajo za seboj močno javno mnenje. Ker pa državni stroj lahko izvaja velik pritisk na časopisje, bo javno mnenje delavskim zahtevam nasprotovalo, še posebno, če je na oblasti nominalno progresivna vlada.

Prvo, kar moramo upoštevati je, da so v vsaki široki organizaciji in predvsem v veliki državi, funkcionarji in zakonodajalci običajno zelo daleč od ljudi, katere upravljajo, in nimajo neposrednihkušenj o življenjskih razmerah, katerim je njihova odločitev namenjena. Zato marsikaj tega, kar bi morali vedeti, ne vedo, tudi če so prizadevni in skušajo spoznati vse, kar se človek lahko nauči iz statistik in raznih belih knjig.

Edina stvar, ki jo temeljito poznajo, je pisarniška rutina in upravna pravila. Iz tega se poraja zgrešena želja po izenačevanju. Pravili so mi o nekem francoskem ministru za šolstvo, ki je potegnil uro iz žepa in pripomnil: »Ob tej uri vsi francoski otroci te in te starosti obravnavajo to in to snov.« Tak je ideal upravljalca, ideal, ki je usoden za vsak svoboden razvoj, za vsako iniciativo, raziskovanje in novost.

Lagodnost ni lastnost, ki bi bila sprejeta v tekste političnih teorij, ker se zdi vse, kar vemo o človeški naravi, nevredno ugleda teh spisov. In vendar vemo, da je prav lagodnost močno gibalo za vsakogar. Le zelo nepomembna manjšina je od tega

izvzeta. Žal je v našem primeru lagodnost še ojačena zaradi sle po oblasti, ki navaja odločne funkcionarje, da uvajajo take sisteme, kakršnih se lagodni funkcionarji radi poslužujejo. Odločen funkcionar neizbežno preganja vse, česar ne more nadzorovati. Zato si mora posameznik za vsako svoje dejanje izposlovati najprej funkcionarjevo odobrenje. Tak funkcionar hoče uživati oblast in jo dati tudi čutiti. Če je vesten, bo iznašel enoten in trden sistem, ki se mu zdi najboljši, in ga potem vsilil brez usmiljenja. Tudi če bi pri tem pokončal mnogo ometajoče poganjke — vse zaradi zaverovanosti v simetrije. Neizbežen rezultat spominja na dolgočasnost in enoličnost novih, z ravninom zgrajenih mest v nasprotju z lepoto in bogastvom starih mest, ki so se razvijala z življenjem in značilnostmi mnogih rodov. To, kar je spontano zrastle, je vedno bolj življenjsko od tistega, kar je bilo dekretirano. Seveda bo odločen funkcionar bolj cenil red, ki ga je sam uvedel, kakor pa navidezen nered samonikle rasti.

Izvajanje oblasti ustvarja ljubezen do oblasti, kar je zelo nevarno, ker je edini zanesljiv dokaz oblasti v tem, da drugim prepreči ravnati po lastnem preudarku.

Vsako novo raziskovanje političnih akcij dokazuje, da je pri vseh, ki imajo možnosti za politično uveljavljanje, sla po oblasti celò močnejši pobudnik kakor osebna ekonomska korist. Sla po oblasti je ustvarila velike milijarderje, ki imajo več denarja, kakor ga sploh morejo porabiti, a vseeno še naprej kopičijo kapital, da bi obvladali ali nadzorovali čim večji del svetovnega gospodarstva. Sla po oblasti je očitno prevladujoče gibalno pri mnogih politikih. Seveda je tudi glavni vzrok vojn, ki so v pogledu materialnih koristi skoro vedno zgrešene špekulacije. Zaradi tega vsak nov ekonomski sistem, ki se bori le proti ekonomskim gibalom in pri tem zanemarja problem koncentracije oblasti, ne bo prinesel človeštvu nobenega dejanskega izboljšanja. To je glavni razlog, da z nezaupanjem gledamo na državni socializem.

Tiranija večine je realna nevarnost. Zgrešeno je misliti, da ima večina vedno prav. Narobe: pri vsaki novosti večina nima prav. Vsa preteklost potrjuje, da je večina pred vsakim novim problemom zavzemala zgrešeno stališče, ker je večina vedno pod vplivom navad in predsodkov. Zato je zelo važno, da se večini onemogoči vsiljevati svojo voljo tam, kjer »uravnilovka« ni kategorično nujna.

Družba ne more obstajati brez reda in zakonitosti, a tudi ne more napredovati brez pobud pogumnih novatorjev. Naravno, da sta zakon in red vedno nasprotna novotarijam, ka-

kor so novatorji vedno do neke mere anarhični. Tisti, katerih miselnost obvladuje strah pred vrnitvijo v barbarstvo, bodo verjeli v pomembnost reda in zakonov, medtem ko bodo vsi, ki zaupajo v napredek in višjo civilizacijo, čutili potrebo po večji individualni iniciativi. Eni in drugi so potrebni, in prava močnost bi bila v tem, da se obojim omogoči svobodna dejavnost, kjerkoli je koristna. Toda tisti, ki zastopajo red, ne potrebujejo posebne opore, ker imajo na svoji strani že ustaljene navade. Le novatorji srečujejo ovire pri svojem delu. Vsaka generacija misli, da so take težave že stvar preteklosti, vendar je vsaka generacija strpna samo do novatorjev preteklosti. V sedanjosti pa na enak način, kakor v preteklosti, odklanja vsako spremembo, kakor da bi o strpnosti še nikoli ne bilo govora.

Izbral in prevedel UBALD VRABEC

Zora Koren - Petelin (linorez)

SOJENICE

I.

*Tisto noč, ko si se rodila,
niso zasadili noža v prag,
zato so priletele nore sojenice.
Lebdele so, bolščale in sodile kazen:
Gledati s suhimi očmi
in videti skozi stvari.
Sodile so te v prežečo samoto,
storile so ti same predsmrtne dni.*

II.

*Vidiš vrbo-kraljeviča,
ki ti ni bil sojen,
vrbojo glavo z ozkimi očmi,
odsev, ki ga voda ne more odnesti.
V očeh ti kačja riba
pušča bleščeče ikre. Odhajaš,
z vrbovim sokom zavdana,
ko se ikre strahu izlegajo.*

III.

*Padla bo noč sredi živega dne,
vrisnil bo glas tretje sojenice.
V temi te vihti gugalnica groze,
ne moreš zamižati. Vidiš:
gugalnici sledi kačji pastir,
kačji pastirji prihajajo,
kačji pastirji, kačje pastirice,
kačje pastirice, kačje sojenice.*

KAMNARJI

I.

*Granit se v dežju lesketa, lesketa.
To je kamnita deželca.
Tukaj je vsaka beseda kamen,
tukaj je vsak kamen beseda.
Kamnar mora živeti sam,
zato k nam le malokdo zaide.
Mi pa, kar nas je, klešemo
granitni most, ki ne bo nikdar dokončan.*

II.

*Granit se v dežju lesketa, lesketa.
Pridi v mojo deželca, če si upaš.
Kajti vedeti moraš: tu pade mrak
v trenutku, ko ga najmanj pričakuješ,
in prav lahko zgrešiš pot nazaj.
Postati boš moral kamnar,
tudi ti boš klesal most.
Si upaš priti v mojo deželca?*

III.

*Granit se v dežju lesketa, lesketa.
Mi vemo, česar oni ne vedo,
nikoli ne bodo vedeli, kar vemo mi,
ne slišali, kaj poje srce kamna.
Nam pa v mraku kamnata polja zapojó,
takrat zagledamo drug drugega.
In noč za nočjo postajamo
drug drugemu nagrobni kamni.*

TRAGEDIJICA NA GROBLJAH

ZARUMENELI LISTI

Pot, ki je vodila od enega spoznanja do drugega, je bila v vsej razsežnosti pošastna. V velikanskih polkrogih so se gnetle prispodobe nekega davnega življenja, ki je umiralo ali pa je že davno izumrlo. V polkrogih časa, v neverjetnih distancah so se oglašali čudni nevsakdanji glasovi, ki so povzročali bolečino. Nova bolečina je bila zamolkla in v tem so se vrtinčile vsemogoče prispodobe, ki so prihajale iz silhuete, katero je Anita opazila v steklu omare. Njena podoba je bila v steklu prej podobna silueti bajne prikazni kot človeškemu bitju. V njej je bilo nekaj mističnega, nekaj vdanega in spojenega z okoljem, kar jo je pomirjalo in vznemirjalo hkrati.

Stanovala je v pritlični hišici, ki se je v predmestju košatila z vsemogočimi odpadki. Pred kakšnim desetletjem, ko se je bila ob nedeljskih popoldnevih peljala tam naokrog, je bilo vse zgledno urejeno: gredica z gredico zleknjena v rožni grm, narcise spomladi, vrtnice poleti, jeseni pa dalije in kopice rožnih grmičkov, zraven pa čudovito obzidane potke, posute s peskom in nežno urejeno ob vsakem času. V tisto idiliko pa so se lepega dne ulile pomije, lonci in krožniki pripravljene hrane. Že nekaj dni po njenem prihodu sta med gredicami ležala dva cela krožnika, naslednje dni pa kozarci, čez teden kopica steklenic, iz katerih se je cedil dober liker. Hišica je sicer zažarela od nje, plavolasega bitja, ki je nežno vzplavalo čez gredice, toda listje se je kopičilo ob potki in trava je bohotno rasla

preko vsemogočih gredic: to se je primerilo, ko se je vse-
lila v svoje novo prebivališče. V svoji neskrbnosti ali raz-
tresenosti je gostila prijatelje, kot bi ji šlo za sekularno
stavo. Ponoči je pisala potopise, podnevi tipkala ter menja-
vala sobam in kuhinji pohištvo, obenem je neprestano
prebirala in nabirala stare in novejšje knjige. Časopisi so
se kopičili vseppek v sobi, predsobi, kuhinji in salončku,
ob postelji v spalnici pa je bila prava grmada razvejanih
papirnatih ptic in kopica najrazličnejših svinčnikov, kuli-
jev, nalivnikov, radirk, notesov in zvezčkov, papirčkov;
Anitino stanovanje je bilo podobno papirnici-knjigarni, v
kateri se je razviharil orkan. Prav v tistem papirnatem
in pisarskem templju je neutrudno ropotal tipkalni stroj-
ček, ki ga je večkrat na leto potrpežljivo popravil mehanik
in jo bodrilno karal, naj vendar pazi na zdravje in red
pri hiši. Nekaj dni po njegovem odhodu so se hribčki časo-
pisov nekoliko ustalili, čez teden dni pa se je ponovno
vse razviharilo, ker je mlada publicistka spet iskala biser-
ne podatke za svoje članke. V redakcijah časopisov so se
čudili, kje najde, nedostopna kot je bila, toliko šokantnih
izjav, primerjav in podatkov, ona pa je kot svinga skriv-
nostno nabirala material, ki je delal preglavice marsi-
kateri ustanovi in včasih celo javnemu redu. Tako so se ji
kopičile gore snovi in v iskanju skritih logičnih zvez se ji
je gnetla strast, da najde vse najrazličnejše podrobnosti,
ki bi sicer komu drugemu, ki se s stvarjo ni tako teme-
ljito ukvarjal kot ona, ušle. Iskala je vedno mirno, premiš-
ljeno, nežno, kot bi se bala, da se izneveri svojemu iskal-
nemu instinktu.

Nekega dne je sredi kopičaste gore časopisov izpadel
list. Že ga je mislila vstaviti, ko je tista stran vzbudila v
njej radovednost. Bila je zarumenela ladja, ki jo je spom-
nila na preživet dogodek. V zarumeneli ladji je bila zape-
čatena njena zgodba. Zgodba tistih let, ki so viharila skozi
njeno mladost. Našla je sebe. Podatke o sebi v tisti časo-
pisni anarhiji, kjer je moralo biti vse zabeleženo, kako
je ladja odplula v Avstralijo. Pred davnimi leti je na

krovu zamišljeno prisluhnila bitju zvona, ki naj bi ga odklenkala Mihec in Jakec. Medtem so na ladji zbijali obešenjaške šale, poskušali kmalu po odhodu s polomljeno angleščino, potem ko so od nekod privlekli cele steklenke vina in prepevali, strastno prepevali ponočnjaške pesmi.

Tudi takrat se je je pollaščala tesnoba, ob kateri moraš nekaj storiti, nekaj ukreniti, da ti ne stisne grlo krč in ne odreveni nobena mišica.

Skrito pismo ji je navrglo tople Stojanove besede:

»Kdaj se bova našla, Anita? Kje se bova našla? Bila sva eno in naju je množica ločila. Kje se bova našla, če te je odplaval ocean in so te zvale tuje obale. Kje se bova našla? Se bova kdaj, če trdiš, da ni večnosti in je sama pusta neskončnost? Kako bova našla pravo smer, če sva vsak na svoji obali, kjer nobeni ni konca? Ampak enkrat se morava najti, Anita, tudi če so mesta labirinti in vasi organsko skrite, tudi če v kletih ne bo prostora. Kje se bova našla? V temi ali svetlobi, v svetlobnih letih ali v somraku...«

Tam je bila njena zgodba. Kot bi zarumeneli papir še vpraševal: »Kje se bova našla?«. V hibridnem iskanju služb, tovarišij, v letanju iz Melbourn v Sydney, na tistih širokih pločnikih, je seveda zbledelo tako sentimentalno pismo. V vsakodnevnem prevažanju v službo ni med intrigami moderne družbe niti utegnila pomisliti, iz kakšnih globin so prihajala Stojanova vprašanja in s kakšnim težkim hrepenenjem so bila napisana.. Bila je malomarna do čustvenih ljudi. Malokrat se ji je primerilo, da je počasi premerila vrstice, besedo za besedo in se zamislila.

Kje je že bila tista ladja! Tako pritajeno se je zagugala in tako nenavadno so odmevale ure po Velikem trgu. Pozabila je na tista vprašanja. Povsod je pozabljala nanje. Razpršila so se nad oceanom, ko so pluli na odprtem morju in se ji je dozdevalo, da odhaja iz starinske, zaprašene sobe nekam čista, svetla, kot kristalizirana v prostovoljno izgnanstvo.

Kaos se je nenadoma še bolj razlezel čez divane na okenske police, v predale, na omarice. Vdiral je ob njej v vežo, nepospravljene knjige in časopisi pa so pričali, da se njeno življenje za vedno ugonablja v dinamiki iskanja.

Pisala je, sama v razgaljenih dejstvih preteklosti. Nemirno je trgala stavke, jih obnavljala, trgala iz beležke list za listom in pisala dolge periode, jih popravljala in začela znova.

Pljuski morja in umirjena modrina v daljavi. Nič tistega ni bilo več, po čemer je včasih hrepenela. Nič vzhičenja. Vse je tonilo v prisiljeno nirvano.

TETOVIRANJE II.

Rekli so mu, da je huligan. Zabingljal je s svojimi lasmi, zmignil z rameni in temno pogledal.

»Zapravili ste mi pol domovine, pozabljali dvajset let na svojo domačijo, zdaj pa me pustite, da se potepam in premerim ta košček koroške zemlje. Spal bom kje na podstrešju, pogovarjal se bom s previdnimi duhovniki, potem pa pridem k vam v mesto s polno beležko gradiva, s svojo oguljeno kitaro in vas niti ne bom motil. Še prej jo mahnem na Triglav ali na Peco, objel bom kakšno pametno dečvo in ji zapel podoknico.«

»Sumljiv si, ptiček moj!«

»Sumljiv? Še fotografskega aparata nimam s sabo, otroke puščam v miru, štopam, če mi kdo ustavi, pogovarjam se o vsem, najraje pa poslušam glasbo. Spaja me z nebom in peklom.

»To bo tičalo v tebi. Pa ni kljub temu nič življenjskega v tvojih pohajanjih. Bojim se tvoje samote. Starši te morajo kar tako puščati na pot. Neorganiziran si. Študiraš? Hm. Študiraš. Vse skupaj je neodgovorno. Kaj pa bo potem, ko boš študij končal? Boš mlatil nov šop prazne slame. Boš kar naprej štopal ali malal, he, slovenske nagrobnike? Hodil v goste k ostarelim duhovnikom in obje-

mal rosne dečve, ker bodo mislile, da znaš igrati na kitaro? Se počutiš srednjeveškega?»

»Trubadurji? Ne. Ne trubadurim. Goslam. Daroval se bom za domovino ali pa za Evropo. Za drobne božičke. Trubadurjev pa ne posnemam. Glejte — špegelce imam. Sleparim. Igram. Barvam si oči. In lase; prepevam v najmanj sedmih jezikih. Če me zapeljete kam daleč, kamor sem namenjen, vam zapojem v šestih jezikih.«

»O čem pa prepevaš?»

»Tudi o kanibalizmu ali v črnskih songih.«

»Če poješ o vsem, nimaš hrbtenice.«

»Jo imate vi? Pokažite jo!«

»Sumim, da bo hrbtenica moja žena ta čas. Vi pa še tega ne boste premogli! Resno me poslušajte in ne obnašajte se kot sveti duh!«

»Poslušam.«

Huligan je stopil v avto.

»Avtomatizacija je resna gospodarska panoga.«

V zadnjih sedežih se je nekdo nasmehnil.

»Nikar ga ne poslušajte, ljubi fant! Saj se samo šali, saj tudi on nič resnega ne misli. Fant, zabrenkaj, da bomo veseli! Nekaj otožnega ali poskočnega.«

»Pusti mu do besede!« se je oglasil nekdo drug.

Potem so utihnili. Huligan ni vedel, s kom se vozi. Mnenja so bila tako deljena, da ni utegnil uganiti, kaj bi bilo najbolje.

Drveli so mimo jesenskih pšeničnih polj, požirali cesto in se previdno pomikali okrog nevarnih ovinkov.

»Tod sem pred leti videl črn sprevod z belo krsto,« je zamrmral huligan, ostali pa so postali pozorni.

»In si zagotovo copral pri sebi kaj demonsko simboličnega! Pri vas je vse simbolično. Lasje, verižice, tetovirana oprsja, pritišano prepevanje, španske ali guslarske kitare. Dneve zapravljate s copranjem.«

»Jaz sem imel priliko spoznati tako dekle, ki bi vam bila lahko sestra. Je tudi govorila šest jezikov in molila

k sedmim božanstvom, povedala mi je dvanajst svojih imen, vendar se ni nič razumela na politiko. Bal pa sem se je prav zato, ker je s sabo nosila neke knjige, kakršnih še nikoli nisem videl. Nekakšna mistika ali nečista Luciferjeva biblija. V svoji nenavadnosti me je prav zastrašila.«

»Saj se šali! Nikar ga ne poslušajte! Kaj bi opletal s politiko! Politika! Kot da je nismo že vsi siti. Ne vem, kaj imajo ljudje od nje. Pred časom je pri nas prespala šošolka moje žene. Prišla je k nam, hm, z nekega skrivnostnega tavanja. Trdila je, da je novinarka, za katero se vsi pulijo, oblečena pa je bila tako kot kakšna ciganka. Žena ji je prigovarjala, naj se spametuje, naj se odedi, ona pa — nič. Pleteničila je o nekih političnih idealih, potem pa zaspala. Preskrbeli smo ji hišico v predmestju, toda vse je spravila v totalen nered, v totalno anarhijo. Pohujšljivo. Naravnost pohujšljivo.«

»Kje so starši teh nesrečnih otrok!«

»Starši! Če jih imajo! Če se jim dokončno ne odrečejo. Da potem neresno tavajo čez gmajne. Oh, huligan, zabrenkaj nam nekaj novega, nekaj, da bomo pozabili na te počasne ovinkel!«

Huligan je zaigral. Pritišano in polglasno.

»Dež moje peščene obale nikoli ne izpere
briše s stekla njene dolge lase
tipa v okno neusmiljeno potaplja noč
peščene moje obale ne izpere...«

»Noč, obala, okensko steklo... Vse to je lepo. Toda, od česa živiš? S čim se hraniš?«

»Od česa je živel Gandi?«

»Ne plaši svetnikov! Povej raje kaj o sebi! Zakaj vandraš ravno po Koroški? Ta zemlja ne bo nikoli več prestolnica nobenih knezov. Knezi so izumrli. Celó pozabljeni so. Posnemaš Indijance? Toda oni nimajo države, mi pa jo imamo. Kaj še hočeš? Pleteničiš? Vohuniš? Za koga?«

»Zase.«

»Kam želiš, da te peljemo?« ga je zamolklo vprašal glas z zadnjega sedeža.

»Kamor želite. Lahko me zapeljete v vaše mesto.«

»Potem pa brenkaj! Zabrenkaj nekaj otožnega, nekaj resničnega. Ti, iskalec!«

Zaigral je. Prepeval je o dežnih kapljah, o soncu in o osamelih svetovih. Brenkal je slovenske poskočne in o duhu prastarih ljudstev. Potniki so ga poslušali. Všeč jim je bil njegov glas in tudi upali so, da jim bo v kratkem zelo koristen. Bil je popolnoma svoboden.

SLOVENSKA GLASBA
OD POTROŠNEGA BLAGA
DO KULTURNE DOBRINE

II.

Osnovna mass-media so se pri nas Slovencih razvila enako kot drugje: to velja za radio, televizijo, kinematografijo, gledališče, reklamo. Glasbeno založništvo je manj razvito in se po založniških kriterijih in organizaciji propagande ne krije s sistemom velikih glasbenih založb na Zapadu: založniški kriteriji so namreč zelo široki, prejkulturni kot komercialni, in to dela čast Društvu slovenskih skladateljev, ki skrbi v glavnem za tisk večine kolikor toliko zanimive in kvalitetne produkcije večine članov (v 15 letih čez 400 del od klavirskih do zborovskih skladb do simfoničnih partitur); organizirana propaganda pa je zelo pomanjkljiva, na nekaterih področjih je sploh ni. Vendar je v poslednjem času najti čedalje pogosteje imena slovenskih skladateljev, posebno mladih, v katalogih založnikov v Nemčiji, Franciji, Avstriji, na Nizozemskem, v manjši meri tudi v Italiji. Citiram naj prvenstveno ta imena: Primož Ramovš, Vinko Globokar, Janez Matičič, Ivo Petrič, Milan Stibilj, Jakob Jež.

Tudi domače tvordke plošč izdajajo veliko domače glasbe. Seveda prednjači lahka glasba, posebno takoimenovana »narodnozabavna« glasba. To ni ne pristna, etnološko upravičena ljudska glasba, pa tudi ne žlahtna priredba. To je hibridna, lažna oblika domače glasbe, ki igra prvenstveno pri starejših ljudeh na našem podeželju — pa tudi v mestu v veliki meri — isto vlogo kot popevka pri mladih. Ti glasbi

je lastna velika bornost. Potrošno blago je, ki pride prav domači industriji. Lahko je ugotoviti, da gre te vrste glasba v dober kup samo v onih tujih deželah, ki še same imajo enako obliko glasbenega kiča: to sta predvsem Avstrija in Bavarska.

Nato je tu lahka glasba z vsemi svojimi pisanimi vrstami. Tu in tam se povzdigne kako ime, ki sili iz potrošnih plitvin na višjo raven: pa tudi v teh primerih je prej moč govoriti o izpopolnjeni ustvarjalni in izvajavski tehniki, o večji sposobnosti, kakor o umetniško veljavnem izrazu. Vsekakor pa skladatelji kot Bojan Adamič, Jurij Robežnik in Urban Koder (kar in kolikor jih poznam; ko bi slovensko lahko glasbo bolje poznal, bi verjetno lahko omenil še koga) se vsak v svojem žanru postavljajo pred našo pozornost kulturnikov. Med izvajavci smo pozorni na pristno muzikalnost in temperament Atija Sossa, Alenke Pinteričeve in — pri nekaterih realizacijah — tržaških 5 fans. (Spet: kar in kolikor jih poznam; gotovo so še druga imena, ki imajo enako ali še večjo pravico, da bi jih tu omenil; če tega ne naredim, je krivo le moje borno poznavanje lahke glasbe.)

Končno smo pri tako imenovani učeni glasbi. Kaj je v sodobni slovenski glasbi te vrste potrošno blago in kaj kulturna dobrina? V sodobnost spadajo po kronološkem kriteriju vsi živeči skladatelji in vsi oni, ki so kaj ustvarili v času od l. 1950 dalje (rojstna letnica glasbene avantgarde nam lahko orientativno služi kot spodnja meja sodobnosti.) Tako bi vam moral na primer govoriti o Lucijanu Mariji Škerjancu, ki je v vsem tem času bil zelo ploden; v resnici pa spada Škerjanc po svoji govorici v predzgodovino sodobne glasbe in njegove skladbe so potrošno blago za ono občinstvo z davno kristaliziranim okusom in tržnimi zahtevami, ki kupuje kvečjemu ploščo Čajkovskega in si hoče dokazati, da imamo tudi mi nekaj podobnega. Še jasnejši potrošni značaj imajo na primer dela Rada Simonitija s svojo osladnostjo puccinijevske derivacije: njihovo tržišče so komemoracije in popularne prireditve, njihova

kulturna cena je blizu boljše lahke glasbe. To gotovo niso dela in kvalitete, s katerimi se današnja slovenska glasbena kultura lahko ponaša.

Toda mimo teh pojavov je pozicija sodobnih slovenskih skladateljev v današnji evropski kontekstualizaciji izjemno dobra. Kulturni humus ji je pripravila prejšnja generacija, ki se je posebno s Kogojem in Ostercem vzdignila do evropskega pomena. Domača industrija in skromno domače glasbeno tržišče ne pogojujeta negativno njih produkcije: zato je njen ustvarjalni razpon širok in svoboden.

Že število aktivnih ustvarjalnih glasbenikov med Slovenci je sorazmerno visoko in enako visok je med njimi vsemi odstotek onih, ki s svojimi deli izpričujejo resno in kvalitetno kulturno hotenje. To je dajanska kulturna angažiranost, ki ima visoko ceno in velik pomen. Pri številnih delih — pojav je neizogiben — zaznavamo tudi napor po tehnični angažiranosti: če je tak napor močnejši od moči izpovedi ali od kulturne zavesti, potem se tako delo lahko izrodi v eksperiment, ki ne bo mogel živeti, ne bo mogel torej postati kulturna dobrina. Toda skladateljem so taki eksperimenti potrebni. Vendar mnogim skladateljem uspe vskladiti eksperimentalni, tehnično angažirani značaj skladbe s kulturnim izpričevanjem ali z močno izpovedno vsebino; pri drugih spet prevladuje izrazni moment nad tehničnim, vendar očituje tudi slednji skrb za razvoj in za svobodo pred onimi shemami, ki so dejansko pečat široke potrošnje. Na ta način nastaja vsako leto mnogo zanimivih, tehničnih, lepih del, ki jih je vredno poslušati in ki je o njih vredno razpravljati. Imenom, ki sem jih prej citiral v zvezi s tujimi glasbenimi založbami, je treba dodati imena številnih predstavnikov starejše (Marijan Lipovšek, Pavel Šivic) in mlajše generacije.

Taka dela pomenijo zanesljivo kulturno dobrino. Njihova količina je Slovcem v čast. (Tuje žirije za izbor jugoslovanske glasbe za festivale sodobne glasbe v številnih državah so v poslednjih letih izbrale največ del slovenskih skladateljev.)

Najbolj razveseljivo je še dejstvo, da vsako leto lahko nazdravimo nastanku skladb izrednih umetniških in kulturnih kvalitiet med vrstami slovenskih skladateljev. To so ona redka dela, ki pomenijo v festivalskem obsegu pravo odkritje, ki prevzemajo poslušavce in kritike in ob njih takoj veš, da stojiš pred izredno umetniško storitvijo, pred kulturno dobrino največjega pomena: v poslednjih dveh letih smo na Jugoslovanski glasbeni tribuni v Opatiji, to je letni pregled ustvarjanja vseh jugoslovanskih skladateljev, lahko pozdravili dve taki mojstrovini izpod peresa slovenskih skladateljev: SIMFONIJA 68 Primoža Ramovša in KORANT Lojzeta Lebiča. Pretresljivi skladbi, ki pričata o izjemni vitalnosti in o visoki kulturnosti današnjega slovenskega glasbenega ustvarjanja.

PISMA BEVKU

32.

Srpenica, 29/VII, 25

Dragi moj!

Sem tu in Te čakam! Prinesi, če moreš, julijsko štev. Zvona in pa prevod Cankarjevega »Hlapca«, (188) me zanima. Pridi čimprej.

Tvoj Res Alojzij

Razglednica, Fotografija: V Koritih pri Tolminu - presso Tolmino. Naslov: Gospod / France Bevk / Via Carducci, 7 / Gorizia. Datum poštne pečata: Serpenizza Friuli 29.VII.25. Gorizia centro Friuli / 29.7.25.20. Dve znamki po 20 stotink.

(188) Težko je reči, kateri prevod Cankarjevega »Hlapca Jerneja« ima v mislih Res, to pa zato, ker sta se v istem letu (1925) pojavila kar dva prevoda. Prvem je avtor Giovanni Lorenzoni. Knjiga je izšla v Gorici pri Paternolliju v mali osmerki (17,3x12,2) z naslovom »Il servo Bortolo e i suoi dritti«, drugemu pa sta prevajavca Ivan Regent in G. Sussek. Ta poslednji prevod je izšel pod rahlo različnim naslovom (»Il servo Bortolo e il suo diritto«), in sicer v Trstu pri Casa editrice »Parnaso« (tip. Moderna M. Susmel & Co.) Izšli sta pravzaprav dve izdaji tega tržaškega prevoda: ena je namreč bibliofilska, oštevilčena ter z Bambičevimi ilustracijami.

33.

Benetke, 22/IX

Dragi moj Francè!

25

Na Srpenici sem Te zaman čakal, kakor sem zaman čakal na Tvoje pismo. Kako to, da nisi prišel? Ali naj Te

čakam tu potem, ko bo šel mimo pričetek šol? Pridi, da se spočiješ in da mi napraviš veliko veselje!

Prof. Debevec mi piše, da je poslal 13. okt. 1923 na *Tvoj goriški naslov zame Vodnikovo »Povjest hrv. književnosti«*, (189), ki jo rabim kot vsakdanji kruh. Ti najbrže nisi vedel, da je delo moje, Debevec (190) (ki sem ga v Ljubljani videl) me ni obvestil in odtod skrb in strah. Te prosim, pošlji mi ga čimprej z zadnjo številko Zvona. In povej, kdaj prideš! Tvoj Gigi

S. Gregorio, 187

Dopisnica. Naslov: Gospod / France Bevk / Via Carducci, 7 / Libreria Nazionale / Gorizia. Poštna žiga: Venezia ferrovia / 22-23 / 22.IX/1925. Gorizia centro (2 A) / 23.9.25.12. Znamka za 40 stotink. Dopisnica ima tiskano glavo zavoda in grb sv. Marka.

(189) Branko Vodnik: *Povijest hrvatske šnjževnosti*, I. dio, Zagreb, Matica Hrvatska 1913. (190) Jože Debevc, duhovnik, prevajavec »Divine Commedie« (1867 - 1938).

34.

Benetke, 19/IX. 25

Dragi!

Sestra (191) mi piše, da niti ne veš, kako je naslov knjigi, ki mi jo moraš poslati. Ne vem, ali se briješ norca ali pa si res pozabil. Hočem verjeti prvo; tu imaš naslov: B. *Vodnik »Povjest hrvatske književnosti«* izd. Matica Hrvatska (192). Ti veš, kaj je knjiga meni, zato Te rotim, da je končno poiščeš in mi jo nemudoma pošlješ! — »Zvona« si pozabil poslati mi 8. številko, priloži še publikacije Gor. Matice in oglasi se čimprej!

Tvoj Res Alojzij

Dopisnica. Naslov: Gospod / Francè Bevk / Via Carducci, 7 / Gorizia. Poštni pečat: Venezia ferrovia / 22-23 / 19.XI/1925. Znamka za 10 stotink.

(191) Gusti Res - Trebše. (192) Glej opombo 189.

Lido, 3.I.1926 [pravilno: 3.II.]

Dragi!

Končno si se odločil! Zvezo z Lidom (193) imaš celo noč (od 22.40 do 6.40 zjutraj vsako uro). Toda piši mi *ekspresno karto*, da Te pridem čakati na kolodvor, tako pojdeva skupaj na Lido. Ker hiša še nima hišne številke, bi jo sam tudi težko našel. Toda sporoči mi *natančno*, kdaj prideš, da ne bom zaman hodil na kolodvor. Tvoj Gigi

Prinesi s seboj »Zvon«.

Dopisnica. Naslov: Gospod / Francè Bevk / Via Carducci, 7 / Gorizia. Poštna žiga: Venezia ferrovia / 22-23 / 3.II./1926. Gorizia centro Friuli / 4.II.26. 6. — Res se je v datiranju očitvidno zmotil, da je zapisal januar, namesto februar, za kar govorita oba poštna pečata.

(193) Res si je bil kupil tam hišo na Lidu v Via Duodo. Glej še naslednje pismo št. 36.

Benetke, 19*X. 25

Dragi Francè!

Dr. Debevec (194) mi piše danes, da je končno iztaknil, kje se nahaja »Povjest hrvatske književnosti«. Zakaj mi nisi tozadevno odgovoril, ko sem Ti pisal: vsaj pomiril bi me bil! Vem, da si v knjigarni čez mero zaposlen, saj je pričetek šolskega leta, a dve vrsti bi mi le utegnili napisati. Čakal sem Te zaman vse pretekle tedne. Ali res *nočeš* priti.

Ali veš, da sem po dveletnem iskanju našel stanovanje in da se o Božiču preselim na Lido? (195) Do zdaj nisem še okusil sladkosti doma, svoje sobe in komaj čakam, da se življenje po mebliranih sobah konča, kjer nisi gospodar in nisi niti trenutek sam. Tedaj prideš? Da molčim kot grob, boš uvidel: zbrati moram s trudom par tisočakov, da zmorem ogromne stroške.

Piši, pošlji mi knjigo in Zvon čimprej! Tvoj Gigi

Naslov na kuverti: Gospod / France Bevk / Gorizia / Via Carducci, 7 / Libreria Nazionale. Poštni žig: Venezia ferroviaria / 14-15 / 20.X / 1925. Znamka za 60 stotink. Na hrbtni strani žig: Gorizia centro (2 A) * 20.10.25. 2.

(194) Glej opombo 175. (195) Glej opombo 193.

37.

Firenze 21/XII. 25

Predragi!

Ali si mi poslal, kar sem Te prosil? (Na razsvitu in Povjest) (196). Na Štefanovo sem zopet v Benetkah in če boš januarja le količkaj utegnil, pridi! Blagoslovljene praznike Tebi in Tvojim! Tvoj Gigi

Dina Resova.

Razglednica. Naslov: Gospod / Francè Bevk / pisatelj / Gorizia. Poštni pečat: Firenze ferrovia / 20.-2. / 22.XII. 1925. Znamki za 40 stotink. Razglednica predstavlja: Firenze - Cortile del Bargello.

38.

Lido, 31 - I - 1926

Predragi!

Januar je minil, a Tebe ni bilo. Čakal sem Te vse dni in ker ni bilo Tvojega pisma, sem bil prepričan da prideš. Ali boš kaj prost za pust? Jaz imam par dni počitnic: pridi!

Ali se še spominjaš, da sva se menila o mojem prevodu Fioretto (197) za Gor. Matico? Ti si mi bil že napol obljubil, posebno ker si oljubil letos knjigo o sv. Frančišku. (198). Skliči torej takoj odbor (199), da definitivno sklenete o tem: čas beži in jaz moram vedeti, kdo delo priobči. Stavim sledeče pogoje:

1) Knjigo ilustrira Tone Kralj (vinjete in platnice — risba ali *lesorez*) (200).

2) Poleg daru članom naj se tiska na *dobrem papirju* še 1500 izvodov za knjižni trg, od katerih dobim 10% za vsak prodan izvod.

3) Honorar (1500 Lir) dobim takoj, ko izvršim rokopis in to najkasneje 30. junija t.l.

4) Prevodu dodam obširen uvod in opombe na koncu dela. (201)

Vidiš, da so pogoji skromni za to klasično delo srednjeveške literature.

Čakam Tvoj odgovor in pa pogodbo *najkasneje do konca prih. tedna*. Stori vse, da se bo vse hitro rešilo. Vem, da bi mi Splošna knjižnica (202) plačala skoro dvojen honorar: a moja misel je na tej strani (203) in rad bi, da bi delo tu izšlo.

Še enkrat: pridi čim prej Ti je mogoče!

Tvoj Res Alojzij

Naslov: Lido di Venezia,

Via Duodo.

Ali je »Zvon« že izšel?

Kuverta ni ohranjena.

(196) Glej opombo 189. »Na razsvitu«. Iz ohranjene korespondence ni razvidno, da bi bil Res prosil Bevka tudi za to delo. Utegnejo pa manjkati še kakšni Resovi dopisi. (197) Točneje »I Fioretti di San Francesco«, ki jih je Res kot »Rožice svetega Frančiška« izdal leta 1927. (198) Bevkovo delo »Brat Frančišek«, ki ga je pisatelj napi al v goriških zaporih. Doživelo je izreden uspeh zaradi takratnega splošnega vzdušja ob frančiškanskem jubileju, tako da je bilo prav kmalu razprodano in izšlo v ponatisu. (199) Goriške Matice. Knjiga potem ni izšla pri Goriški Matici, pač pa pri Naši založbi. (200) Oprema in ilustracije (cinkorezi in ne risbe ali lesorezi, kakor piše Res) na posebnih prilogah so res delo Toneta Kralja. Ti podatki nam pričajo, da do januarja 1926 Kralj še ni imel — kakor tudi ne Res — točne predstave o likovni podobi knjige. Bila sta morda le domenjena za ilustriranje. Res je gotovo želel imeti tudi vinjete in morda umetniško, ne le grafično oblikovane platnice, kakor so v resnici. (201) Uvod z naslovom »Asiški ubožec« ob sega 5 strani, opombe zadaja dve in pol strani ter še eno stran in pol zajema »Nekaj frančiškanske bibliografije«. (202) Serijska publikacija (šteta knjižna zbirka) Tvezne tiskarne in knjižarne v Ljubljani, nekaka slovenska »reklamka«. Zbirka je začela izhajati leta 1923 in je do Resovega sporočila v tem pismu štela že nad 50 zvezkov. Močno so bili zastopani prevodi iz svetovnih slovstev. (203) Na Primorskem.

Ob izgubi pomembne primorske osebnosti se občutku trpke zavesti človekove neodložljive minljivosti, občutku o grozljivem nihanju narodove usode nujno priliva tok osebnih reminiscenc, spoznanj in odzivov. In če je zgodba o ribičih in o viharju medium, ki poveže mladega človeka z bregom, katerega skrunijo koraki mož z bodali za pasom in črnim čopom, bingljajočim z mlahavega fesa, je pisateljeva postava, ki se pojavi sredi študentov, na skrivaj učečih se slovenščine, jamstvo, da odpor ni utopistično zanesenjaštvo. Prav tako če je prikaz evangeljske čistosti Čedermaca, ki je sam proti vsi oportunistični cerkveni hierarhiji, potrdilo vere v zmago resnice, je odhod v zaporu in internaciji preizkušenega pisatelja med upornike, ki so zaslutili, da ne zadošča več pisati pesmi o slovenski zemlji in jo častiti v glasbi in na platnu, simbol dokončne spremembe toka slovenske zgodovine. In zato, ko te potem po koncu katastrofe v francoskem sanatoriju, kjer si skušaš izlizati poškodbe, ki jih je pustila kazen za zvestobo, zateče njegovo vabilo za sodelovanje pri pravkar rojeni tržaški reviji, začnejo navzdol po Marni pluti starodavni čolni, ki bodo pristali v vijugi tržaškega brega kakor v pristanu mladostnih sanj.

Manj spodbudna je pisateljeva podoba, v povojnih letih, ko se zgodovina za nas spet zavozlja in laični, a omejeni in neizprosni ekumenizem ogroža našo narodno vest in žitje na zemlji naših očetov. Takrat je človek razočaran in ponižan ob pisateljevi nemoči, ko trdi: »Nič se ne da napraviti,« takrat skorajda podvomiš, da se je izpod njegovega peresa rodil tisti Čedermac, ki se je postavil po robu organiziranemu vsemogočnemu kolosu. Zakaj ena sama jasno in glasno izrečena beseda bi suhoparne in hladne ne-

dialektične dialektike postavila pred resnico, mimo katere ne bi mogli. Morebiti je pisatelj verjel v modrost vsevednih tovarišev, ki so znali tako imenitno organizirati napade in zasede? Je botrovala prvinska pisateljska naivnost na videz mirnemu sprejemanju ne-narodnega ali vsaj a-narodnega početja komunističnega vodstva?

Ne vem, ker ga o tem nisem spraševal; prvotnemu uporu je sledila odmaknjenost, vse dokler ni začel izhajati Zaliv in se je reviji ponudila priložnost, da začne objavljati Resova pisma. Tedaj je korektnost zahtevala, da za objavo njemu napisanih pisem v oblastem tako nepriljubljeni reviji dà pisatelj privolitev. Vozil se je tedaj v poletnem popoldnevu po blejskem jezeru v čolnu z Majo in Adrianom in Rado, ki so se vsi trije čudili, kako da se avtor Viharja boji vode in čolna. No, in takrat sem ga vprašal, če ima kaj proti temu, da Zaliv objavi Resova pisma. Pa ni imel nobenega pridržka, tako da se mi je jezero zdelo še bolj čudovito. In prijetno mi je bilo tudi kasneje, ko so mi povedali, da je iz Rožne doline šel sam kupit Zaliv v Gorico, ko naša nezavidljiva kolportaža ni pravilno delovala ali pa celo pozabila nanj.

Zato se mi zdaj zdi samo po sebi umevno, da ni postal član stranke, ki bi ohromila njegovo osebnost. In si pravim, da je kljub vsemu sprejemanju uradnih tez prav na dnu vendar ostal zvest svoji pisateljski resnici. Tako se te dni, ko primorski človek žaluje zavržbo njegovega odhoda, najrajši ustavim pri podobi čolna, ki mu tržaška šolarčka prisrčno iščeta ravnovesje, da bi se stopalo priletnega moža kolikor mogoče varno položilo na njegovo krmo.

b. p.

R A Z K O Š J E

I.

*Rezervirana je naša pot v neznanost
imenovano življenje
razpadajoče drobce naglo dobimo v anatomske podrobnosti*

*potem se vse zgublja v zavest
ki tudi vsiha upada
blesk preplavlja vsakršno pot
vse je zasuto s sončnim bleskom
izžari ploskve
prazne prostore
kupole večnosti
življenje je dragocena sestavina
neverjetno krhka
nikoli ploščad sanj in hrepenenja
nikoli opredeljena ploskev
preveč se predaja zavisti
moči pohlepu
preveč je strnjenega v strasti
klokotajočega v hrupnost
Vse prevlada v otipljivosti
usodne meje so nezaznavne
skrivnostno skrite v obžarjenih drobcih
ni vsem dovoljena vidnost stopenj obžarjenosti
vidnost kipenja se od pamtiveka
plačuje s trpljenjem
tako ostarelo besedo
tako razveljavljenim pojmom*

To je bilo v Odesi
bilo je v Marseillu
bilo je v Trstu
v obmorskih mestih
kot v ugankarskih spletkah
nametanih v krogoteku stoletij
v krčnih sestavinah
smešno jasno
smešno odkrito
kot klofuta zgovorno
v živopisnih načičkanih barvah
z bombastično govorico ki si jo privošči barok

Bilo je v Trstu v dneh fantastičnih filmov
v žgočih poletnih večerih
v samo enem takem večeru
nametanem kot zrnce v večnost
prišlo je neznansko vživetje v ognjeno kroglo
nesramno bleščečih besedi
vse opleskano z nebom
in pritiklinami bohotnega mesta
za nameček karikiranega
propadajočega v obdobju vznesenih vprašanj
kako je mogoče
v pljuskih odgovorov in besednih bitk
vzhoda z zahodom
približno petindvajset let tako opredeljenega sveta
tega preplačanca
morda krilatega ali rogatega
za večnost nima pomena

V vročih zubljih topel glas...
Da, vse se ponavlja
enako bohotno in krivoversko
čeprav ponavlja
v ta obok neba in sijaj neskribnosti

Skrivnostno se gnetejo goličave v najrazličnejših barvah
 odet si v ovčji kožuh in gledaš v tisto odkrivanje
 odkriva se ti življenje
 obseva te ljubezen
 spojena te iščeta v najnežnejšo nežnost
 si gledalec odkritja stvarjenja
 prazgodovinski človek v svojem čudenju
 V taktu zaneseno plava naproti pradavni ples
 med pradavne skale
 Zapisati v tem trenutku vsaj črko ali vrsto not
 videti mrke pregibe panoramske nižine
 ti pa nemiš in zreš v obraz
 ki bo v tvojem nehanju pisal neobičajne dogodke

Nič se ne zgane
 Nižina prepolna šumov je samo okras samo okvir
 prihajajočemu temnemu nemiru
 morju pretečemu v pradavnih skalah
 temna preteča samota je v tvojih očeh
 nič faraonskega nič demonskega
 samo pristno pristaniško poželenje
 temno območje neznanskih prihodnosti
 v deški čistosti
 v igricah viteških iger
 Kako pomembni so zdaj gibi
 kako pomembno vsako pregibanje
 blesk prihajajočih blesk globinskih oči
 nič ni pogansko
 nič ni krščansko
 vse je med enim in drugim
 točno na sredi
 kot bi razpolovil svet vseh časov vseh prostorov vseh
 bivanj
 kot bi razpolovil Niagaro v sredi njenih slapov
 nobene jeze na kakršnokoli religijo

nobenega oboževanja ideologij
čustvo človeško prihaja z neba prostranega
morda iz drobovja pradavnin
Imeti moraš v sebi čisto deviškost
imeti moraš golo prestradano dušo
prestati moraš sam krizne bolezni
reševati se moraš tudi sam
iz skoposti asfalta v skopost skalovja

MEDENINA

Samot in čakanj ne moreš preplačati
so stvari ki raznašajo čas
postavljajo v zmedo rešljivost in nerešljivost
Lep pa je čas
ko ti sanj ne oskrunijo
v katerem pripoveduješ pravljice
in mirno lahko zaspiš
v sanje mirnega človeka
Lep pa je čas
ko ti sanj ne oskrunijo
v katerem pripoveduješ pravljice
in mirno lahko zaspiš
v sanje mirnega človeka
Lep je čas
ko dozoriš
in ti dnevi ne štejejo leta
zamolklo prihaja prihodnost
ko veš, da je preteklost do ramen pokopana
skrivajoč del tebe
nepreklicni sveženj tvojih misli
V najrazličnejše rastanje
v najrazličnejše kamenine
v magmo zemlje in svetov
splavajo velikani oceanskih protiuteži
v kolikerih besedah vdira strnjena lava

*kjer se skrijejo medeninaste stopinje
med kovinskim odmevom sten
med pretečim preplahom*

*Pospravljamo utehe
kot pretekle stožce
jih z vrha usločimo
kot da so gumijaste spirale
Vsakič nekaj krhne
vsakič nekaj zacvili
toda njihova prožnost je samo gumijasta
prožno lahka sorazmerno
v nesorazmerju sanj
obdajamo jih z veličino besedi
sanje se gnetejo in odbijajo
potem obude prisotnost
potem splahnejo*

VZDOLŽ ULICE X

*Znenada me je ustavila
»In vendar me poznaš!«
Kaj je ne bi poznala
naloga Spoznavaj sebe
Življenje ni praznik
Homo homini lupus
ali Kaj nameravam v prihodnosti
Potem se je razred futuriziral
in zdaj sva tu v tisti prihodnosti
ona z otroki
opustošeno sama
zradirala je svojo takratno nakano
hotela je nekaj duhovnega
telesnost pa ji je ugrabila mladost in zrelost
Vseeno bom preživela ta vek antikrista
tudi jaz v stilizaciji krščanstva
vsaka v svojem koncu*

KOLEDNIKI 1967 - 68

Sanjam o nečem — o stvari ali reči, da povem na kratko — in glej, dan zatem imam prav gotovo opravka s to sanjo. (Tak tako? Tudi vam se to dogaja?) No, vidite, potemtakem je to nekaj vsakdanjega in ni vzroka, da bi se človek vznemirjal ali si lastil nekakšno posebno obdarjenost. Prav nasprotno, bi lahko rekel — čestokrat je taka posredna vez med podzavestno blodnjo in čezdanjo stvarnostjo naravnost mučna.

Preteklo noč sem se na primer srečal z de Gaullom. Imela sva kratek pomenek in ves dan sem potem nasajeno odganjal nadležno misel, pošiljal sem jo k vsem hudičem, vsakokrat ko me je obšla in me opomnila, kaj me še čaka. S takšnimi paranoičnimi pregoni sem imel že večkrat opravka in vedel sem, da bo nadležne hajke konec, kakor hitro bom kje bral njegovo ime ali zagledal njegovo nosato karikaturu. Tedaj se bom oddahnil in med živčnim in miselnim trenjem bo takoj vzpostavljeno vsakdanje sožitje.

Toda nič se ni zgodilo ves dan in pod večer sem se že spozabljal z drugačnimi razmišljanji, nekaj manj spodobnimi, če je že treba povedati, vendar dokaj bolj mikavnimi kakor so razglabljanja o nuji ali nepotrebnosti političnih starcev.

Sicer pa sem bil utrujen in sem se spravljal spat. Slačil sem se v temi, kakor vsak večer, pač zato, da sem mogel, kakor vsak večer slediti upornosti sintetičnih cunj, ki so se s prasketom in iskrenjem lepile z mene prav tako nerade kakor moje slabe razvade.

Tedaj je nekdo potrkal. Zvonilo se je bilo zataknilo in tako obiskovalec nima kdove kaj izbire: potrkaj ali hodi! Ta, ki je stal pred vrati, je potrkal zelo obzirno, toda jaz ta čas nisem bil voljan govoriti s komerkoli in sem si mislil: pojdi! Pojdi, sem si rekel, od koder si prišel in ne nadleguj utrujenega človeka s svojim besednim bogastvom, ki bi presejano in stehtano bržčas ne premaknilo nihala na uri. Pojdi, sem si mislil in buljil v temo izpod čela. Nisem prižgal luči ne dal znaka življenja, da bi se človek pred vrati prepričal o praznem brlogu. Toda neznanec je bil vztrajen. Potrkal je vnovič, tudi tokrat obzirno, vendar nekam razvlečeno, kakor da ve zame in nima namena odnehati. Prižgal sem torej luč in izustil nekaj surovega; trdo in odločno sem stopil proti vratom. Toda ko sem jih odprl, sem se znašel pred svojim De Gaullom iz sanj, poln praznovernega strahu, kakor pigmejec pred velikonom. Poleg tega ni bil sam. Za njim je stal človek v temni obleki in z vljudnim smehljajem na licu. Nagnil se je nekoliko naprej, kakor da se namerava oprostiti za neobzirnost, vtem ko ni bil general niti malo v zadregi. Pozdravil je vedro in sproščeno. Rekel je menda dober večer, toda o tem nisem utegnil razmišljati v takšnem položaju. Naj gresta naprej, sem si rekel, potem se bo nemara kaj razumelo. Umaknil sem se torej s praga in ju povabil s prijazno kretnjo. Prosim, sem rekel.

De Gaulle je bil v uniformi in zato še za pedenj generalskega pokrivala višji. Moral se je skloniti, da je lahko vstopil, vendar je storil to voljno in z mnogo prijaznejšim obrazom, kakor svoj čas pri odhodu skozi bizertska vrata. Tako smo se znašli v veži in se za hip zvedavo ogledovali. Videti je bilo, da čakata obiskovalca na moje besede, toda jaz nisem imel kaj reči, bil sem še vedno poln začudenja in negotovosti in pri najboljši volji nisem utegnil ujeti primerne misli. Bili so dovolj dolgi trenutki, da sta se obiskovalca lahko dodobra seznanila z mojo nekomunikativnostjo. Vsekakor prej, kakor z mojim razpoloženjem. Končno se je general zganil ter me z zelo zgovornim namigom po-

vezal s svojim spremljevalcem. Obrnil sem se torej nanj in gospod je vprašal:

»Ali ste sami?«

»Da,« sem rekel, »prav sam.«

Gospod je spregovoril nekaj tujih besed. Menim, da je dobesedno prenesel v francoščino moj odgovor. Bilo je tako, kajti general je dvignil obrvi in rahlo pokimal v znak zadovoljstva.

Takoj zatem je spremljevalec povedal, da je predsedniku zelo žal, da nisem mogel biti obveščen o tem srečanju. »Predsednik izraža svoje obžalovanje,« je rekel, »in se oprošča.«

»Kateri predsednik?«

»Predsednik de Gaulle, gospod! Ta, ki stoji pred vami.«

»Tako?«

»Da, gospod! Poleg tega smo vam dolžni še drugačnih pojasnil,« je rekel in pokazal neprikrito željo, da bi stopili od tod v kak udobnejši prostor.

»Seveda,« sem rekel, »seveda! Stopimo semkaj.«

Tamkaj smo si potem našli vsak svoje mesto za večjo mizo v kotu: general z dokajšnjim naporom zaradi svojih dolgih beder, zakaj pohištvo je bilo umerjeno za mnogo manjše ljudi kot so generali, neznan gospod z veliko skrbjo, da bi se ne usedel prej kakor njegov predsednik in njegov gostitelj, akoravno v tem nisem videl vdanosti ali zvestobe ali žrtve, dokler težimo za tem, da bi preživeli drug drugega. Toda dogodki te noči mi niso dopuščali, da bi se kaj dlje zamujal s subjektivnimi zaključki, potegnili so me za seboj ter zahtevali od mene dokaj več naglice, kakor sem je vaju v vsakdanjem odmaknjenem življenju. Dokaj več, pravim, pa naj bi šlo za razmišljanje ali za dejanje. Pred vrati se je namreč znova pojavil nekdo in trkal in vztrajal pri tem, dokler ni planil generalov spremljevalec odpirat, vtem ko sem se jaz še vedno ukvarjal s skrbjo, s čim naj gostoma postrežem in ustrezem. Bil sem zbežan in razdvojen, nikakor se nisem znal odločiti — ali naj vstanem, naj obsedim, naj se posvetim

novemu prišlecu ali naj skrbim za dozdajšnja gosta? Toda vseh teh stisk in skrbi me je sedaj pričel reševati dr. Kruml, kar mi je bilo v veliko olajšanje. Na mah se je udomačil in kmalu sem spoznal, da ima poleg poliglotske nadarjenosti tudi spretnosti obrednika, čeprav se v danih razmerah ni mogel popolnoma uveljaviti; očitno je bilo, da se v tej večini ne bo mogel popolnoma razmahniti v stanovanjski utesnjenosti navadnega srednjeevropskega državljana. Toda čeprav mojega parketa ni za nogometno igrišče, kakor v Versaillesu in čeprav v tem parketu niso odsevale luči večstofunтовskih lestencev, je uspelo dr. Krumlu z uglajenostjo in nosljajočim leporečjem pričarati nekaj tistega vzdušja, ki je primerno srečanju na takšni ravni. Ko je najavil gospoda Kosigina in nas seznanjal z njim, se je poslužil toliko izbranih besed, da bi jih jaz ob nobeni priložnosti ne znal koristno uporabiti, in ki jih tudi drugače ni slišal v okolju, v katerem se staram.

De Gaulle je vstal. Dvignil se je strumno in pogumno, kakor pristoji generalu, vendar brez trohe oholosti ali narejenega dostojanstva. Ta hip sem se lahko seznanil s človekom, čigar pravo osebnost bo zgodovinar bržčas popolnoma izmaličil, ko bo stresel njegovo podobo iz ustaljene šablone velikega državnika. V kretnjah dolgih rok je bilo nekaj prisrčnega in iskreno vabilo: dajmo prijatelji, opustimo zasede. Vsekakor je bilo nekaj očetovskega v teh širokih kretnjah in tudi v tem, kako je nagnil glavo in z dvignjenim obrazom naročal svojemu tolmaču, naj za hip utihne. Potem je pozdravil gospoda Kosigina.

»Kako sem vesel, da vas vidim,« je rekel z iskrenim poudarkom, »bi želel, da se najprej rokujete z našim gostiteljem.«

Na ta način bi se jaz nemara otresel zadrege in nelagodnosti, povsem bi se bil lahko sprostil ob resni domačnosti gospoda Kosigina, ki mi je na odprti dlani ponujal svoj dobri ruski večer. De Gaulle je bil malce v zadregi, ker smo se znašli brez Krumlove pomoči, toda nama ni

bila potrebna nikaka pomoč, za tistih nekaj redkih besed res nisva potrebovala posrednika, tako da se je dr. Kruml lahko ves posvetil zadnjemu prišlecu.

Dotlej mirno in mehko besedovanje so na mah preglašili krepki, široki vokali in se počasi bližali naši mizi, kakor odlomek junaškega poglavja z divjega zahoda. Če naj spoštujem resnico, pa je treba povedati, da ni bil Lindon Johnson, ki je tako vzviharil ozračje, temveč bolj naš vrli tolmač Joseph Kruml. Hitel je reševati ceremonial, kolikor se je dalo razumeti, prejkone zato, ker gospoda Johnsona ni sprejel na vratih gospodar, kakor bi se morda spodobilo. Imel je še vedno polna usta tistih anglosaških votlov, medtem ko je gospod Johnson stopil naprej in po ameriško pozdravil; palec za pasom in pokrivalo na svojem mestu je obdržal tudi potem, ko je prisedel in spregovoril.

»Torej gospodje, kako je bilo na poti?«

Tako Rus kakor general sta se pohvalila in zahvalila. Potovala sta srečno.

Ravpravljavci so govorili premišljeno in počasi, tako da dr. Krumlu ni bilo treba posebej loviti sape in tudi kozarca se je lahko oprijel od časa do časa. Postavil sem bil namreč na mizo nekaj steklenic; med temi posodico prave moskovske vodke (če se je bilo seveda moč zanesti na etiketno cirilico), v kateri je bil le še za dr̄bršne dva prsta tiste reči. Gospodu Kosiginu sem z mimiko izrazil svoje obžalovanje zaradi pičlega ostanka priljubljene žgаницe, toda Rus se je razveselil. Odkimal je, češ da ne pije veliko, in ko je rekel z narejeno resnobo »razen če ne čakate Hruščeva,« so se ob namigu vzveselili tudi drugi. Posebej general, ki je še zdaljšal obraz in zaokrožil usta v spakljivo šobo. Toda to je ponovil ta večer še dokajkrat.

Pokazalo se je, da nihče ni pričakoval Hruščeva, ne kogarkoli. »Tu smo,« je rekel general, »in nihče nam ni več potreben.«

Gospod Lindon je sicer vprašal po Wilsonu, vendar je vprašanje izzvenelo bolj kot nedoločena ugotovitev; vsi so

torej vedeli, da Wilsona ne bo; razen meni je bilo to vsem znano.

»Wilson, pravite?« To je bil Kosigin. Od tod dalje sem sicer sledil razgovoru, nikakor pa nisem utegnil ločiti, kdo je bil, ki je kaj povedal. Vso svojo pozornost sem moral posvetiti obrazu in besedam dr. Krumla, ki je hitel kakor vetrnica in tu in tam brez sramu požrl kak soglasnik.

»Ta menda res ne utegne. Baje je še vedno prezaposlen z iskanjem tistih štiriintrideset penijev.«

»Seveda, funt se je nevarno nagnil. Toda rekli so mi, da ima zanesljive temelje.«

»Saj se nihče ne boji za temelje. V Pisi pravijo: naj se le nagnejo temelji, da bi le stolp vzdržal.«

»Zelo mučna reč za poslednji imperij.«

»Mučna! Tako nekam presenetljivo naglo se spreminja v cesarstvo, ki ga je bil Napoleon deležen na Elbi. Osemnajststoštirinajstega, če se ne motim, ali tam okrog.«

»No, otok je nekoliko večji. Poleg tega imajo še dokaj bark, in krono. Ta jim bo tudi ostala.«

»Vsekakor. In kompleks veličine, ki bo še dolgo nape-njal njihove potomce.«

Tu je de Gaulle izrazil svoje obžalovanje. Povedal je, da mu je zelo žal za gospoda Wilsona, »toda v njegovi odsotnosti,« je rekel, »bi nikakor ne hotel razglašati svojega mnenja.«

Tedaj je Kosigin vprašal, če je gostitelj o vsem na tekočem. »Rad bi vedel,« je rekel, »če je gospod Pilar o vsem poučen.«

»Ne v podrobnostih,« je rekel general. »Toda prepričan sem, da se bo zadovoljil s kratkim pojasnilom.«

In tako so me seznanili z nenavadno pobudo, »pobudo, ki jo je sprožil dr. Kruml,« kakor je rekel de Gaulle s priznanjem. Dr. Kruml se je priklonil; storil je to nekam neprisiljeno, kakor da ga take obveznosti motijo pri monotonem prevajalskem žlobudranju. Ko je bil predlog sprejet, je bila dr. Krumlu prepuščena tudi izvedba originalne zamisli. »Kajti namen...« general se je naslonil nazaj in

razširil tista svoja vesla, »kajti smoter je bil v tem, da se sestanemo kot navadni državljani pri kateremkoli evropskem državljanu. Dr. Kruml je bil kos vsemu, in kar je poglavitno — izpeljal je to v največji tajnosti.«

»V brk vsem obveščevalnim službam,« je rekel Johnson.

»Tudi tistim,« je dodal Kosigin, »ki baje ščitijo interese države in bedijo nad varnostjo državnikov.«

Predsedniki so se vzradostili. Sledile so zdravice, odprte in sproščene, ki so se potlej obnavljale v zelo kratkih presledkih. Ko smo odložili čaše, se je Lindon z vso težo nagnil nad mizo, da je mogel Kosigina čimbolj izzivalno vprašati:

»Torej, spoštovani predsednik! Kdaj nam nameravate zaviti vrat, imperialistom?«

Kosigin je spokojno odvrnil: »Ne vemo ne ure ne dneva.«

»To ni pošteno,« je rekel Johnson. »Meni se upira poslušati komunista, ki se po potrebi poslušuje citatov iz svetega pisma.«

»Imate popolnoma prav,« je rekel Kosigin, »toda storil sem to bolj iz obzirnosti do tega omizja.« Ozrl se je in si nas ogledal, potem je dejal, da ima komunist vedno težave v pogovoru z nasprotnikom. »Lahko bi bil udaril pomizi s Karlom Marxom. To bi prav lahko storil, kajti mož je malone vse svoje življenje posvetil odgovoru na vaše vprašanje. Toda domenjeno je bilo, da bi za nocojšnje srečanje pustil doma vsak svoj propagandni mlin. Spomnil sem se na to, vidite, in sem se vam skušal približati z modrostjo enega izmed vaših vzornikov.«

»In to delate vse pogosteje, odkar ste spoznali, da vam Marxov Kapital donša nekam pičle obresti.«

»Ni veliko, res ne. Vendar imamo dokaj manjšo škodo, kakor od vojne pustolovščine. Bil sem vedno mnenja, da ne boste uspeli, gospod predsednik. Slon je sicer velika in močna žival, toda če zaide med termite, nima veliko izbire. Beži, če utegneš, ali pogini! Saj je vaš simbol slon?«

»Ni, gospod Kosigin, jaz sem demokrat.«

»Tem slabše, gospod predsednik, tem slabše.«

Dr. Kruml je slišno potegnil sapo vase, zato da je prikril nasmešek ob tem tolmačenju, de Gaulle pa je vstal, da bi ublažil ostrost besed. Zrasel je vse tja do stropa, in ko je razširil roke, sem spoznal, da bi v tistem obsežnem naročju res lahko našla zavetja velika Evropa vse tja do Urala.

Bilo je očitno, da bo na tem večeru prišlo do odkritosti, ki jih ni najti v dnevnikih poročilih; mislil sem si zato, da bi ne bilo na mestu, ko bi goste ovirala moja navzočnost. Vstal sem torej in se hotel posloviti. Dejal sem, da bi šel počivat, oni pa naj razpolagajo z vsem, kar lahko najdejo v mojih predalih in mojih skrinjah.

Planili so pokonci vsi hkrati in vsevprek besedovali, vendar ni bilo težko razumeti kaj hočejo. Tudi dr. Kruml je potrdil splošno željo, da bi me zadržali, zato da bi na sestanku tolmačil misli javnega mnenja.

»Gospodje predsedniki so zelo ljubeznivi,« sem rekel. »Toda povedati jim morate, da bi si jaz nikdar ne drznil posredovati med javnim mnenjem in njimi. Lahko pa povem svojo misel, in sicer, da javno mnenje ne bo več dolgo kupovalo ideoloških abstraktnosti, ki jih predsedniki prinašajo na standardni trg. Vse se mi namreč dozdeva, da je javno mnenje spregledalo varljivo zgodovinsko igro, ki skrbi zgolj za rotacijo na vrhu...«

Povedal sem to z ošabnostjo človeka, ki mu je vse jasno, toda ko sem odhajal, le nisem mogel prezreti prikritega muzanja na teh tujih obrazih. Tudi odzdravili so mi s pretirano prijaznostjo, z vljudnostjo pač, ki so jo nevaobljeni gostje dolžni nekam prenapetemu gostitelju.

Toda jaz sem se umaknil. Bil sem nekako vznemirjen zaradi prisotnosti teh nepovabljenih ljudi, ki mi bodo, sem si mislil, popolnoma skvarili počitek. V resnici pa sem spal nemoteno vse tja do kasnega, zameglenega dopoldneva; bilo je toliko ur te nočne zgubljenosti, da sem bil

pripravljen pri priči spraviti se pokonci, da bi se lotil česa bolj koristnega. Toda misel mi je ujela drobec iz nočnih sanj in me izzivalno spravila znova na prekleto pot ugibanja in mučnega lova za povezano danega odlomka z nadaljnji sanjskimi prividi. In tako sem obsedel na robu ležišča, bos, nasajen, in iskal...

Sveti trije kralji... Prihajali so izza pravljčnih holmov, ki jih je pobelil sinjkasti sneg; jezdili so naravnost proti meni, kajti morali so mi naznanit, da bom umrl. Sicer ni nihče odprl ust, kakor v legendi, in obnašali so se prav tako skrivnostno kakor v legendi, le da jim je bil videz prijetnejši. Spoznal sem jih takoj, ko se je pojavil dr. Kruml; na dolgem povodcu je vlekel za seboj asketskega velbloda in gazil visok sneg z vidno težavo. Prizor je nato zakril snežni metež, iz katerega se je kot zadnji izvil kralj s kavbojskim klobukom. Prijezdil je na zebrastem oslu, katerega vamp je bil brez vsebine, kakor se je pokazalo, kajti izrezan je bil iz lepenke in poslikan. Žival pač, kakor jih uporabljajo na odrskih deskah.

Postajalo mi je jasno, da so se v nekoliko spremenjenih podobah v teh sanjah uresničevala moja snočnja razmišljanja. Dremež me je zalotil sredi nekakšnih predstav, ki so se kasneje v snu razcvetele v groteskne podobe z dvojnimi licem in pomenom. Tako se po navadi zaključil bolestno iskanje. Nenadna sproščenost olajša človeku dihanje in mišičevje se zgane samo po sebi.

Stopil sem bos po mrzlem tlaku, toda na pragu sosednega prostora sem začuden obstal. Tam je bila miza v precejšnjem neredu: prazni kozarci, dve prazni steklenici, pepelnik z ogorki... Pod pepelnikom je bila prazna kuverta z naslovno označbo in hišnim grbom nekega brnškega hotela.

Če si ogledam današnji datum, lahko ugotovim, da je minilo že dokaj časa po tistih doživetjih. Toda jaz se še nisem otresel prizadetosti po tisti noči in zgubljam zaupanje vase...

PRISPEVEK

K POZNAVANJU

PISATELJA PREGLJA

Sledeči odlomki so vzeti iz daljše razprave *Podoba duhovnika v delih Ivana Preglja*, ki jo je Vera Tuta pisala za diplomski izpit na padovanski univerzi. V prerezu skozi vrsto Pregljevih romanov, povesti in črtic je skušala raziskati, kako se slovenski duhovnik, ki je globlje kot kateri koli drug stan posegel v naš narodni razvoj, zrcali v Pregljevi besedi.

Diplomantka je iskala v dve smeri: skušala je razjasniti razmerje med tradicionalno podobo slovenskega duhovnika ter pisateljevim posredovanjem vaškega (navadno tolminskega) župnika v vseh pomembnejših obdobjih slovenske zgodovine; druga smer raziskave jo je vodila v globino pisatelja samega. Značilno je namreč, da si je pisatelj za nosilca svojih idej izbiral vselej predstavnika duhovskega stanu, ki naj s svojim svečeništvom poseblja zmagovito duhovnost v človeku.

Najprej si moramo biti na jasnem, da niso Pregljevi duhovniki kakšni neživljenski ideali, ampak so izredno živi junaki z dobrimi in slabimi lastnostmi. Bralcu se približajo prej s svojo trpečo človeškostjo kot pa s pretirano svetosjo. S tem nočem zanikati, da so izredne osebnosti: res je, da Pregelj tudi v tem primeru loči svetlobo od teme, vendar je svetloba vselej ustvarjena skozi najbolj pristno človeškost. Golja trpi zaradi svoje jezljivosti, Potrebujež zaradi pretrde narave in neodrešene erotike; prav tako je surove zunanosti Tomaž Rutar; župnik Tomaž pa trpi

celo zaradi svojega bolnega smeha. Vse te slabosti duhovnika prej približajo človeku, kakor ga odbijajo, istočasno pa so predmet junakovega premagovanja in izpopolnjevanja.

Take osebnosti so torej realno zasidrane v življenju. Z izjemo puščavskega vikarja Mateja in bojevitega Luke ter dveh negativnih pojavov, Matka in Menezeisa, so vsi drugi duhovniki tesno povezani z ljudstvom, z velikodušnostjo in postrežljivostjo si zagotavljajo naklonjenost in ljubezen vernikov.

Duhovništvu in človeškosti pa se pridružuje še tretja komponenta duhovnikove izrednosti, ki zbuja spoštovanje pri preprostih ljudeh — izobrazba. Pregelj zelo rad postavlja svoje duhovnike na prižnico, od koder ljudi poučujejo, jih karajo in spodbujajo. Ljudje to avtoriteto priznavajo in se ji podrejajo. In če se nam zdi Golja včasih oblasten s svojimi ljudmi, je pač tak, ker jih dobro pozna in ve, da je zanje tako prav. Svojega položaja pa niti Golja niti drugi ne izrabljajo v namene, ki merijo mimo duhovskega poslanstva, recimo, za svoje politične ambicije. Cankarjevega župnika je moral Pregelj prezreti, če je hotel ustvariti duhovniški ideal nesebičnosti in ponižnosti.

Nesebičnost in ponižnost. Glede nesebičnosti ni dvoma: Pregelj ne stavlja mej zgledni velikodušnosti. Zato ima skoraj vsak njegov župnik ob sebi varovanca ali varovanko ali pa pomaga kakemu nadarjenemu dečku v šolo, čeprav so njegovi dohodki skromni. Za gosta ima vedno pripravljen vrč vina in hleb kruha.

Kaj pa je s ponižnostjo? Je Golja ponižen? Potrebujež? Tomaž Rutar? Verjetno si moramo ponižnost v drugačnih razmerah drugače predstavljati. Ker je bil slovenski župnik zaradi zgodovinske danosti svojega naroda privilegiranelec v družbi, je ostal v osnovi slovenske vernosti prisoten pojem 'gospoda', ki ima nalogo, da stopa v reven dom, tolaži bolne, spravlja sprte, blagoslavlja otroke... Razdalja med njimi in vernikom pa ostaja precej opazna. Vernik

ohranja pred njim nekakšno sveto spoštovanje, župnik pa se zaveda svojega ugleda in zato ponižnejših del, kot je kmetovanje, ne opravlja. Vendar se ta privilegirani položaj duhovnikov ne bje z idealom svečenika in učitelja, saj ga ljudje sprejemajo kot naravnega in nujnega. In to ne samo v časovno oddaljeni reformaciji, v baroku in razsvetljenstvu; to sveto spoštovanje duhovnika je nosil Pregelj v sebi in ga neposredno prenašal v svoje stvaritve. Današnji bralec pa začuti ob tem posebno razmerja župnik-verniki, kar priča o dokaj spremenjenih družbenih strukturah po petdesetih letih.

Za gospodarske zadeve so Pregljevi župniki gotovo bolj nadarjeni kot za politične. Poglejmo po vrsti: Golja zida celo kljub prepovedi; Peter Pavel Glavar je pobudnik cele vrste gospodarskih izboljšav, njegov varuh župnik Rogelj pa je izvrsten čebelar; Tomaž Rutar je sicer goreč duhovnik, vendar nič manj vnet zbiratelj starin; tudi precejšen del Potrebuježevih naporov je usmerjenih v gospodarska dela. Ali pa smemo trditi, da je taka gospodarnost kaj v nasprotju s prizadevanjem za duhovniško popolnost? Gospodarnost, ki je naravnana v lajšanje človeške bede, je v vsakem primeru krepost, za krščanskega duhovnika pa je celo bistvenega pomena. Duhovno vodstvo ter sposobnost gospodarsko organizirati slovensko kmečko ljudstvo dajeta Pregljevemu duhovniku visoko etično in nacionalno vrednost.

Zunanje podobe vseh Pregljevih duhovniških likov kažejo neko pošteno grčavost, ki je značilna za elementarnega tolminskega človeka, ki je torej značilna tudi za pisatelja samega. Svojim zgodovinskim osebnostim je Pregelj podeljeval svoj obraz, z obrazom pa svojo človečnost. Njegova religiozno tragična usodnost je postala vsebina njegovih del.

Duhovno vzdušje slovenske gotske in baročne cerkve ter religiozno vizionarnost preprostega človeka je pisatelj sprejemal vase podzavestno že ob pobožnosti svoje stare

matere Ane, vsa nadaljnja vzgoja župnika Fabijana je to elementarno vero poglobljala le nagonsko, ne da bi jo postavila na trdnejše občečloveške temelje. Zato se je vsa verska nadstavba močno zamajala, ko se je enaindvajsetletni Pregelj znašel na Dunaju in se prvič srečal s surovo resničnostjo. Toda doživel je svojo »claudelovsko milost«, globoko doživetje Boga je postalo tedaj odločilno za vse njegovo življenje in delo.

»Saj si veren od mladih nog in veš po nauku iz katekizma. A kdaj in kako doživiš (božjo milost)? Jaz vem zase. Življenje mi je prelomil tisti trenutek.« pravi v *Usahljih vrelcih* (1).

Trije duhovniki — Štefan Golja, Janez Potrebujež in Jernej Knafelj — posebljajo tri stopnje Pregljevega središčnega problema: težnje po duhovni sprostitvi, po absolutnem, ki pa je prikovana v banalne človeške napake. Upodobitev te razklanosti se v vseh treh romanih omejuje na ista dva konflikta, na nasprotje med preprosto vero in razumarsko skepso ter na spopad čutne in duhovne ljubezni. V *Štefanu Golji* in *Plebanusu* zgradba stalno narašča od nepopolnosti do popolnega odrešenja duha, v *Bogovcu* pa je ista tema osvetljena z negativne strani: pripoved se pogreza v vedno hujšo tragedijo in se le na koncu romana pod pritiskom zunanjih dogodkov nenadoma dvigne v isto pozitivno rešitev. Nasprotje med duhom in telesom more premostiti edino otroška preprostost; to spoznanje je seveda nujno intuitivno, ne pa špekulativno dogmatično; človek se mora torej prepuščati božji milosti. *Plebanus Joannes* je v najmočnejših besedah izražena izpoved o človekovi nemoči brez milosti. Upravičeno se sprašuje T. Debeljak: »Ali ne pelje iz plebanusovega duha direktna pot v protestantizem?« (2)

(1) I. PREGELJ: *Usahli vrelci*, ID VI, 402.

(2) T. DEBELJAK, *Ivan Pregelj. Monografična študija ob petdesetletnici, Dom in svet*, 1933, 389.

Če današnja pokoncilska Cerkev išče nov tip duhovnika, ki bi bil duhovni in socialni delavec obenem, lahko trdimo brez pretiravanja, da je ta lik junaka že upodobil Ivan Pregelj v svojem drugem romanu *Zadnji upornik* (1). Roman je nadaljevanje tolminskega upora v sinu enega izmed 'jogrov tolminske pravice', Štefanu Golji, ki mu je že oče napovedal, da »se bo tudi on puntal — a drugače«. Zgodovinar in arheolog Simon Rutar (1851-1903) je popisal v svoji *Zgodovini Tolminskega* edine podatke o Štefanu Golji, ki z njimi razpolagamo. Te podatke je poznal tudi Pregelj. Glej: S. RUTAR, *Zgodovina Tolminskega*, Gorica 1882, 119-120).

Pod vtisom Krekove smrti, ki je leta 1917 pretresla slovensko javnost, je Preglju oživela vsa ta zgodovinska snov, ki jo je spoznal že ob študiranju gradiva za *Tolmince*: napredel si je logičnih vezi med junakom Goljo in Krekom ter ustvaril nekako prisposodbo za pravico borečega se človeka, upornega duha, ki trpi zaradi bojzljivosti in hudobije ljudi.

Pisatelj sam je roman označil za 'zgodovinski' roman, kar pa ni povsem točno. Roman je namreč zgodovinski le na začetku, pozneje se dejanje obrne izključno v junakovo intimno sfero, torej v brezčasje. Dckler se Golja bori proti svetni gosposki za cerkveno neodvisnost, proti pohujšanju v fari, proti grehu *izven* sebe, do sem je *Štefan Golja* zgodovinska povest. V trenutku pa, ko prideta dva središčna dogodka — Lucijina ljubezen in župnikova borba z oblastjo — do vrha in se ob grehu v hiši Goljeva upornost naenkrat zlomi, tedaj začutimo v junakovi krščanski askezi Preglja samega in njegovo problematiko.

Kakšen je torej Pregljev Golja?

Sprva se nam predstavi kot umirjen in samozavesten župnik, ki se grofovskemu geslu »Hie Muth« postavlja ob

---

(1) Roman je izšel v DS 1918-19 z naslovom *Zadnji upornik*, posvečen imenu in spominu dr. J. E. Kreka. V drugi izdaji (1928) ga je avtor prekrstil v *Štefan Golja in njegovi*.

stran s svojim »Hie Stephan und Gott — Tu Štefan in Bog!« Prvi podatki o protagonistu so postavljeni na zgodovinsko in psihološko ozadje Tolminske petnajst let po njenem kmečkem uporu. Prizor gospodarja, ki petnajst let po uporu zažge svoj dom in zbeži na »benečansko stran«, in primer Anžeta Rinke, ki se iz najbolj glasnega puntarja spremeni v grofovega biriča, služita avtorju, da izrazi stvarno zgodovinsko situacijo — stisko, ki je šibkejši ne prenesejo: zbežijo v tujino ali pa se uklonijo gospodarju. Tako smo psihološko pripravljene, da bomo na tej zemlji srečevali le izjemoma močne značaje, sicer pa samo plašljivce, pripravljene tudi na izdajo.

Goljo so si Knežani sami izbrali za župnika. Sin glavnega uporniškega vodje je s podedovanimi »pravicami« nadaljeval očetov boj. Pisatelj nam ga osvetli najprej skozi sodbo njegovega najhujšega nasprotnika, grofa Jakoba Antona Coroninija:

... dedec je vedel, koga uvaja, in povedal svojemu sinu grofu Ivanu Ignaciju:

»Ta far bo hudič!«

Po dveh letih je potrdil:

»Saj sem vedel, da bo hudič. Boji se me ne!«

In še po dveh letih je sodil:

»Po očetu je pravdo podedoval. Pazi naj se! Očeta je rabelj po gobcu, njega bom pa jaz sam!« (ID I, 259).

Zatem pa oriše njegovo zunanost:

Bil je kmetiško krepak, tršast in koščen. Petdeset let mu je bilo, ni bil ne kmet ne gospod... Nos mu je bil močan, a top, obrvi košate, lice brez gub, suhotno zdravo. Visoko čelo se je topilo ob sencéh v plešo, bolno belo nad zagorelim licem. V preprostem

in odkritem obličju je presenečalo le nekaj bridkih gub med obrvmi in krog ust. V teh gubah je nosil župnik Štefan zapisano svojo dušo in strast svoje krvi, upornost in neukrotljivo jezljivost. Poznal se je in se krotil (1). (ID I, 260)

Župnik je imel po tedanji navadi svojo gostilno. Sezidal jo je za cerkovnika, vendar je bila njegova last. Da bi bravec ne obsodil duhovnika, češ da ga je pri zidavi vodila edinole gospodarska skrb, vstavi avtor v tekst zapis iz far-nih bukev in iz tega nam je sklepati, da je gostilna nastala iz konkurence z ničvrednim Tagliatom, grofovskim krč-marjem. »Mar smem živeti prizanesljivo s človekom, ki mojo peto zalezuje, mar morem biti popustljiv možu, ki je notus adulter...,« se sprašuje Golja. Ker bi osebna žup-nikova nasprotja za opravičilo ne zadostovala, je moral pisatelj dodati antagonistu še moralno izprijenost. Pri Pregljevih negativnih likih velikokrat naletimo na tako osebno propalost, ki podčrtuje druge negativne lastnosti.

Osebnost župnika Golje nam v prvem poglavju roma-na kar odgovarja tradicionalni predstavi slovenskega žup-nika: izvaja avtoriteto nad farani, tudi nad županom; ima vlogo razsodnika na vasi; spada sicer pod dve oblasti hkrati — glavarstvo in cerkveno — vendar samozavestno brani svojo »župnijsko moč«.

---

10) Zadnjega stavka se oprime J. Vidmar v kritiki *Štefana Golje* ob priliki njegove prve knjižne izdaje (glej LZ 1928, 757-759). Vidmarjevo mnenje o Golji je to: Štefan Golja je močna osebnost in je zato ustvarjen za velika dejanja. Ker mu je v vnanjem življenju to preprečeno — zapleta se le z uradnimi sekaturami — naj bi se junaško izživljal vsaj v duševnem svetu. Pa je edina slabost, ki jo v sebi najde, jezljivost, ta je preskromna, da bi ga napravila junaka. Zato Vidmar očita pisatelju pomanjkanje ravnovesja med osebnostjo in njeno usodo, to pa pripisuje Pregljevi »moralni okupiranosti«, ker namreč »moralist ne pozna razlik med osebnostmi in neprimer-nosti nekaterih moralnih zapovedi za nekatere osebnosti«.

Knežanskega župnika Goljo obišče njegov duhovni brat Matko iz Volč. Kot že v *Tolmincih* je tudi tu izrabljen motiv dobrega in slabega župnika: takega, ki živi z ljudstvom, in izoliranca.

»Festina lente, počasi, vse ti razložim, daj le, da se oddahnem!« je hitel govoriti volčanski. Nezrela in nenaravna naglica ga je delala čudno nerodnega. Prav tako mu je tudi beseda lovila besedo. Bil je bolešno razburljiv, nestalen človek in ni bil na dobrem glasu. Strogo in resno ga je gledal Štefan. Oni pa se je vrgel v naslanjač in govoril: »Dolga pot, strašno dolga pot. Pa strma! Ne, moj ljubi, ne zavidam te. To se pravi, si pač vaju. Seveda, vaju si. Kaj sem hotel reči. Čuješ! Malo prenočišča mi boš dal nocoj. Nisem razvaju. To se pravi, kajpada. Saj ti še nisem povedal, čemu sem prišel. Pomisli, faranom sem ušel!«

Štefan je molčal in ni trenil... (ID I, 283-284)

Torej nervozna živahnost in klepetava lahkomiselnost na eni strani ter samozavestna mirnost in redkobesedna doslednost na drugi. Volčanski se izraža s kratkimi in nesmiselnimi stavki, ki jih logično ne povezuje. Zato pa tem bolj izstopa Golja s svojo mirnostjo in odločnostjo. V dveh besedah svetuje Marku pravo rešitev in ga potem prijateljsko pogosti.

Ko opazujemo župnika Matka, se sprašujemo, kako si je mogel Pregelj dovoliti tako podobo katoliškega duhovnika. Če je hotel zasenčiti svoj najpriljubljenejši lik, je to storil verjetno iz dveh razlogov: katoliški duhovnik mora živeti v skladu z moralo, ki jo zahteva od drugih; v nasprotnem primeru postane najbolj žalostna karikatura. To je prvo sporočilo. Drugo pa je s prvim povezano in zadeva avtoriteto župnika. Ko bi poznali samo pozitivne Pregljeve duhovnike, bi imeli vtis, da je Pregljev župnik oblasten in gospodovalen, ki ima vpliv celo na županovo posvetno

oblast. Prav ob negativnih figurah pa nam postane jasno, da more župnik izvajati oblast le, če si jo izvolijo farani. Matko je ne more, ker ga ljudje ne marajo, medtem ko se sam podredi Goljevi avtoriteti.

Roman *Stefan Golja in njegovi* je nastal ob koncu prve svetovne vojske, ko je bila slovenska zemlja razkosana med Jugoslavijo, Italijo in Avstrijo. Pregljeva Tolminska, ki je bila v vojnih letih prizorišče najhujših vojev, je tedaj doživela še eno bridkost, namreč, da je bila z Goriško vred priključena Italiji, ločena od narodnega telesa Slovenije. Pomoči ni imela pričakovati ne od državnih oblasti ne od Cerkve. Od kod je torej črpala moč, da je preživela. Iz duhovnega bogastva, iz vere? Pregelj verjame, da je. Duhovnik mu predstavlja to bogastvo in ga zato dvigne v simbol trpljenja vsega naroda in osamljenosti pod krivičnim tujim gospodarjem.

Oblast, ki se poslužuje krivičnih zakonov, je sad tiste degenerirane civilizacije, ki zna svojo podlost skrivati v formalni uglajenosti in polizanosti. Človek, ki se bori za pravico in ostaja zvest svoji vesti, mora vsaj navidezno podleči takemu nasprotniku, v svojem duhu pa zmaga in v tem smislu pozitivno posega v zgodovinski razvoj. Pisatelju je torej prvenstven Antigonin problem: upor vesti proti pisanemu zakonu.

MOJ BRAT

JANKO - VOJKO

Poleti leta 1944 so se vrnili iz internacije v Šembid moji starši in sestra Božena. Brata Cirila, ki je v internaciji zbolel za vnetjem prsne mreže in se dolgo zdravil v bolnišnici v Pallanzi, so starši poslali v Ljubljano k stricu Stanku, ker so menili, da si bo tam lažje opomogel.

Pred njihovo vrnitvijo domov sem se dvakrat podala na pot k njim: prvič sem srečno prispela na cilj, obložena z vipavskimi dobrotami kot laška tovorna mula, drugič sem pa svoj dragoceni tovor klavrno privlekla nazaj na Vipavsko, ker mi je bombardiranje proge preprečilo potovanje. Če je človek potoval v vojnem času in je imel s seboj kaj več za pod zob, kot je potreboval na potovanju samem, tedaj ga je najbolj skrbela »polizia annonaria«, ki je pazila na red v trgovanju z živili in se borila proti črni borzi. Bal se je pa človek tudi bombardiranja prog in železniških križišč.

Po mojem odhodu iz Omegne jeseni leta 1943 se je tja zatekel moj oče. Po kapitulaciji Italije so se interniranci iz srednje Italije razbežali in skušali doseči svoje domove. Po 14 dneh potovanja je oče prišel v Piemont k družini, a zaradi dolgega pešačenja je moral potem mirovati in mati mu je zdravila ranjene noge. Želela sem si, da bi videla očeta, a vedela sem tudi, kako pričakujejo podrobnejših novic o Jankovi smrti, zato sem se odpravila na pot še pred začetkom pouka na šoli v Ložah. Javila sem jim svoj prihod, a kdo se je v tistih vojnih letih lahko približno držal napovedanih datumov? Kljub temu sem bila zelo razočarana, ko nisem nikogar od domačih uzrla na postaji v Omegni. Smešno, a

prav na cilju me je zapustil ves pogum in toliko, da se nisem sesedla na pločnik in zajokala. A že sem se spomnila tiste slavne, policije, kateri sem le za las ubežala v Pallanzi, in hitro sem si naložila tovor in hitela proti stanovanju domačih. Vse je že spalo in moje glasno trkanje je odmevalo v temo in meglo malega trga ob jezeru. No, oče je bil vesel in nesrečen obenem: osem dni je hodil čakati k vsem zvezam iz Milana, prav tisti dan pa si je mislil, da se mi je kaj pripetilo, in da me ne bo.

Srečna, da sem končno le na cilju, sem domačim veselo pripovedovala, kako sem vse tiste dobrote reševala iz krempljev »anonarie« na železniški postaji v Gorici, o tovarištvu in pomoči italijanskih sopotnikov vse do Pallanze. Mojo srečo je kalil samo spomin na starčka z italijanskega juga, s katerim sem v živinskem vozu potovala iz Milana do Pallanze. V vojnem času se ni noben potnik rad zadrževal na milanski postaji; bila je že stolčena od bombnih napadov, noč pa bi lahko prinesla še novega in tako sem tisto pozno popoldne skočila na prvi vlak, ki je odhajal proti Pallanzi. Kaj zato, če je bil vlak sestavljen iz živinskih vozov. V vozovih ni bilo hude gneče, hud mraz je bil in megla se ti je zarila prav v kosti. Stare ženice so po nekaj urah počasne vožnje kar v kotu počenile, moški so pa na postajah odpirali premična vrata in si tako olajšali od mraza skrčene mehurje. Star izsušen južnjak je čepel v kotu in na lepem me je poklical: »Dai signori vieni qua!« Začudeno sem ga pogledala, a vabil me je z očetovsko dobrohotnostjo in razgrinjal ovčji kožuh po železnih kladah, ki so stale v kotu vagona. »Ne bo naju zeblo, če bova skupaj sedela in si ovila noge s kožuhom,« je še dodal. Hvaležno sem se mu nasmehnila in kar prisedla. Potem sva si kot stara znanca pripovedovala, od kod sva, kam potujeva, komu nosiva. On otrokom, jaz staršem, bratoma in sestri. Tudi on je izstopil v Pallanzi in pomagala sva si naložiti prtljago. V temi in megli je nekaj korakov pred mano počasi stopal proti postajnemu izhodu, ko so ga pograbile nevidne roke, a nekdo se je zadrł: »Polizia annonaria.« Pallanza ima okrog postaje lep vrt, pol okrasnih grmičev. V tak košat grm sem se z vso prtljago bliskovito potopila. Nekaj časa sem kot zajec ždela v grmu in čakala, da so se lovci na hrano prepričali, da ni nobenega potnika več. Potem sem se počasi izmo-

tala iz objema vej in po prstih odšla proti izhodu, mimo nizkega poslopja, kjer so pregledovali in plenili imovino prijaznega starčka. Oddahnila sem se šele, ko je tramvaj odpeljal proti Omegni. In čeprav vse to ne spada k tem spominom, se moram še oddolžiti prijaznim, tovariškim italijanskim železničarjem, ki so na vse načine pomagali potnikom v težkih vojnih časih. Ko sem se čez dober teden vračala v domače kraje, je pripeljal vlak iz Pallanze na milansko postajo prav v trenutku, ko so železničarji skušali zapreti vrata dolge kompozicije potniških vozov vlaka za Mestre in Trst. Zaman sem tekla vzdolž vlaka: nikjer nisem mogla niti na stopnice vozov, ker na vseh se je kar trlo potnikov in prtljage. Vsa nesrečna nisem vedela kaj bi, kajti misel, da bi morala čakati do drugega dne na prihodnji vlak, je bila huda in tega so se zavedali vsi potniki, ki so s tako obupno vztrajnostjo silili v vozove. Ko sem zagledala železničarja, ki je dobesedno tlačil ljudi v vozove, sem ga zelo ponižno prosila, naj vendar tudi meni pomaga gor. Nemočno je razširil roke in zamahnil, češ kar poglej, še te bom težko spravil noter. »Ampak, prosim, prosim,« sem moledovala, tudi jaz bi rada odpotovala.« In prijazni mož se je nečesa domislil, kajti hudomušno me je pogledal, ko me je vprašal: »Bi potovali zaprti v stranišču, ker samo tam je še prostor?« »Seveda bi.« In oba sva se veselo smejala. »Samo kako bo s potrebo potnikov po tem lokalu,« sem še hotela vedeti. A rekel mi je, da naj me ne skrbi, ker dve uri prav gotovo ne bo nikomur odprl, pozneje pa se bo tudi voz toliko spraznil, da bom lahko stala na hodniku. Presnežto, kako edinstvena vožnja! Čepela sem na prtljagi in si podvila noge, kajti od vseh strani je ledeno pihalo. Škoda, da se nisem smela na glas smejati vsakikrat, ko sem se spomnila svoje stiske in stiske sopotnikov pri potovanju v živinskem vozu.

Kot sem že omenila, se je drugič moj namen, da bi obiskala starše v internaciji izjalovil. Ko se nas je končno nabralo dovolj, da se je izplačalo vzeti taksi do Trsta, smo se odpravili na pot. Bilo je okoli Velike noči leta 1944. Že na Razdrtem smo morali čakati, ker je bil nekje v bližini napad in šofer ni hotel naprej.

Potem je prišel nekdo in povedal, da ležita v bližini vasi dva ubita domobranca in da naj ju gremo pogledat. Ostala sem sama v avtomobilu in čakala, da se moji sopotniki vrnejo: prav res, kdorkoli bi že tam ležal, pa čeprav Hitler in Mussolini, ne bi zmogla take radovednosti. Ko so se vrnili z ogleda, so me nekateri sumljivo gledali in čutila sem potrebo, da jim povem svoje misli. Vem, da sem rekla, da kot Primorka ne razumem in ne morem razumeti, zakaj domobranci sodelujejo z Italijani in Nemci, ampak da je meni, kljub tej strašni zmoti hudo za vsakega Slovenca, ki pade. Da je nemogoče, vem, a da bi bilo lepo, da bi imeli partizani posebna taborišča, kjer bi domobranci kot ujetniki dočakali konec vojne in potem še lahko koristili svojemu narodu. Kdo je o tem mojem gledanju poročal nadrejeni partizanski oblasti, ne vem, a nekoliko pozneje so mi zaupno povedali, da so na nekem sestanku aktivistov razpravljali o tem in se zelo čudili, kako je mogoče, da se mi smilijo domobranci. Kar se mene tiče, nisem nikomur skrivala, da me je, ko sem se vrnila iz internacije, kamor ni prispela nobena novica o stanju pri nas, hudo zadelo spoznanje, da se je borba za osvoboditev izpod fašizma sprevrgla v bratormorno klanje. Je bila to prva pega na moji karakteristiki pripadnice OF? Ne vem. Vem pa, da sem si odslej marsikatero nabrala kar tako mimogrede, a ljudem, ki so vse sodili po drastičnem pravilu — če nisi z mano si proti meni — je bilo zadosti že to, da si bil vesel in norčav, ko bi moral biti ves prevzet in pobožno zbran, ali pa da si bil zamišljen in tih, ko bi moral biti ognjevito navdušen.

No, a potovanje v Piemont se ni izjalovilo na Razdrtem, pač pa nekje pri Portogruaru, kjer se je vlak ustavil zaradi bombardiranja Mester. Ob vrnitvi na Vipavsko sem razmišljala, da bi bilo morda bolj preprosto in prav, če bi se moji vrnili iz internacije, in tako sem jim pozneje tudi pisala. Zdelo se mi je, da bodo zaradi akcij italijanskega odporniškega gibanja v tistem delu Piemonta, doma bolj varni pred represalijami Nemcev in republikinov.

Koliko sem si prizadevala zaradi te vrnitve tisto pomlad in poletje leta 1944! Zbirala sem kos za kosom opremo za stanovanje in staršem končno sporočila, da lahko pridejo. Pri tem so mi mnogo pomagali nekateri Vipavci in tudi šembiški NOO. Ta mi

je dal na razpolago nekaj zaplenjenega pohištva in pa bivšo občinsko poslopje za stanovanje.

Bila sem presrečna, da sem spet s starši in sestro pod isto streho. Ko smo se zvečer spravili spat, sem skušala premagovati spanec, da bi čimdlje nemoteno uživala ob spoznanju, da nisem več sama, najlepši pa je bil občutek varnosti, ki ga daje bližina domačih. Niti Jankova smrt se mi ni zdela več tako strašna, pa čeprav me je motil neki nejasen nemir, ki so mi ga pustila vsa pripovedovanja o Jankovem koncu. Bilo je nekakšno izmikanje, ki se je končalo z besedami: »Veš, tovarišica, jaz ne vem točno, kako je bilo, vprašaj tega in tega tovariša, on ti bo vse podrobno povedal.« In res mi je nekoč eden izmed partizanov, ki so »točno vedeli«, poslal listek s tole vsebino (navajam dobesedno): (ranjen v črevo) bil ranjen v Idrijski beli 16.2.43 in umrl 24.2.43. ves čas bil pri zavesti in upal da ozdravi, govoril vedno in navduševal, za njegov grob vesta samo 2 tovariša. Umrl zvečer ob 11 uri še predno umrl izročil pozdrave svojim domačim nato s silnim krikom izdihnil.

Navzoča sta bila Ciril in Ivan Meten.

Ako bi imeli šponte bi še lahko nekaj časa živel.«

No, to ni bilo nič novega razen novice, da ni bil sam, ko je izdihnil, in pa da je naročil, naj nas pozdravijo.

Nekoč sem napisala, da se mi je zdelo, da ima o Jankovi smrti vsak od njegovih tovarišev svojo resnico. Morda so bili zares vsi, borci in domačini prepričani, da ga sovražna krogla ne more zadeti in se je zato razširila po Vipavskem govoricah, da ga je ustrelil neki partizan? Vem, nekateri se strašno razburjajo, češ pa ja ne boš pisala o teh govoricah? A pisala sem in pisala bom tako, kot sem vse to doživljala, in če me bodo še obsipali s podlo, nesramno lažnivko, kaj morem za to? To so moja doživetja, moji spomini, in če se vse to ne strinja z uradnimi klišeji, še enkrat: kaj morem za to?

Da, meseci, leta so minevala, a ta govoricah še dandanes ni utihnila. Vsako toliko kdo o tem spregovori, češ pa saj ste menda

o tem že slišali, saj menda veste, kako je bilo. Nekoč mi je znan aktivist, ki je Janka dobro poznal, o tem pripovedoval. Rekel je, da se je vrnil iz zapora jeseni leta 1943 in slišal govornice o Jankovi smrti, to pa da ga je tako prizadelo, da je čutil potrebo, da o tem spregovori z nekim pokrajinskim funkcionarjem, ki je že dolgo deloval na Primorskem. Seveda mu je ta zanikal nenavadno verzijo Jankove smrti, jaz pa sem se vipavskemu aktivistu nasmehnila in ga vprašala, če je bil mar zares tako naiven in je pričakoval, da mu bo funkcionar potrdil vest v primeru, da bi bila resnična.

Pred poldrugim letom je član naše družine slučajno spoznal starejšega človeka, nekdanjega Jankovega soborca C. V., ki se je čudil, da Premrlovi o Jankovem koncu ničesar ne vemo. Bilo je na avtobusni postaji, in C. V. je rekel, da zdaj, ko je minilo že 25 let, ko je mrtev Janko in tudi tovariš I. pač lahko pove, kako je bilo. In povedal je o trenju in zavisti v Jankovi četi, in kako tovariš I. ni mogel prenašati Jankovega hitrega napredovanja, njegovih uspehov in ugleda v četi in na terenu, in da je zato med znano akcijo streljal nanj. Jankov soborec je rekel, da tovariš I. ni bil Primorec in da potem zaradi svojega dejanja ni bil kaznovan, temveč je bil pozneje zaradi zaslug v borbi odlikovan. In je dodal, da so Jankovi soborci jokali zaradi tega žalostnega dogodka. Pa še je rekel, da če se hočemo prepričati in kaj več zvedeti, naj kar vprašamo Jankovega soborca C. P. in I. R..

Čeprav so mi doma prigovarjali, da naj grem poiskat Jankovega soborca, da bom kaj več zvedela, nisem šla, in tudi nihče od domačih ni šel ne k njemu, ne h komu drugemu. Ni bilo samo zaradi neodločnosti in odlašanja iz dneva v dan, bilo je nekaj mnogo težjega: ko sem mislila na to pot, me je vselej bolelo srce in bi ne znala povedati, ali je bilo večje olajšanje ali večje obžalovanje, ko smo čez pol leta zvedeli, da je Jankov soborec umrl. Bil je hudo bolan, a mi tega nismo vedeli.

Nedvomno pa bi taka verzija Jankove smrti malo bolj pojasnila skrivnost, kako da v osmih dneh ni bilo mogoče za Janka, potem ko je idrijski zdravnik odpovedal, najti drugega zdravnika, posebno ker takrat ni bilo nobenih napadov in posebno še zaradi dejstva, da so partizani, ko so potrebovali zdravnika, tega tudi z

orožjem v roki prisilili, da je prišel zdraviti. Prav tako bi ta verzija bila v skladu z že omenjenim nezadovoljstvom vodstva, ki ni odobravalo Jankovega odnosa do borcev in ga kritiziralo, češ da mora biti komandant res komandant in ne pretirano tovariški kakor Janko. In navsezadnje: Janko se je vse življenje pripravljaj na uro odločitve, imel je svoje ideje, od katerih mogoče ni mogel, mogoče ni znal odstopiti. To pa je bila lastnost, ki je partijsko vodstvo ni moglo sprejeti.

Ko so med vojno, pomladi leta 1944 Janka proglasili za junaka Primorske, sem to vzela kot dokaz neresničnosti čudnih govoric o Jankovi smrti. A priznam, v meni je ostala senca nezaupanja zaradi marsičesa, kar ni našlo odgovora. Potem mi je poletje, kakor sem povedala, prineslo vrnitev staršev in sestre iz internacije, in ko sem poslušala oddaljeni odmev bitk na Čavnu, sem sanjala, da Janko še vedno živi, le da so iz neznanih razlogov proglasili njegovo smrt. Zdaj zdaj, sem si mislila, se bodo odprla vrata in bo v težkih gozdarjih prircpotal v sobo in preplašil moje in sestrično sanjarjenje pred spanjem. A ni prišel. Prihajali so samo spomini, živi spomini na nekdanjega dečka, vse njegove potegavščine so se vrstile pred mojimi in sestričnimi očmi. »Se spomniš, Božena,« sem spraševala sestro, »kako smo se igrali z elektriko?« Okoli leta 1930 so po Vipavski dolini gradili daljnovode in tedaj je tudi v Šembidu električna luč začela spodrivati petrolejke in karbidovke. Kjer so imeli po hišah že električno napeljavo, je kdo od starejših mulacev poklical otroke, ki so bili v bližini, in napovedal tresenje z elektriko. Prijeli smo se za roke, kot bi hoteli igrati ringaraja, samo da nismo sklenili kroga. Prvi v vrsti, tisti ki si je izmislil potegavščino, je vtaknil žico ali žebelj v stikalo in na mah so nam krdela mravljanec začela gomazeti po telesu, da smo poskakovali in se neumno smejali. Nekoč sem bila zadnja v vrsti in prav pošteno me je stresalo. Vem, da sem nalašč ostala na koncu da bi se lahko osvobodila, če bi postalo neprijetno, pa ni šlo: roka je bila kot prilepljena na sosedovo roko, druga, prosta roka, mi je pa kar mahedrala, dokler niso pretrgali toka. Janko se je nekoč spomnil, da imamo v hlevu krave molznice: bogve če bi

elektrošok pospešil delovanje njihovih mlečnih žlez? Konec dolge žice so privezali kravi okrog repa, drugi konec pa vtaknili v stikalo. Krava se je prestapljala in se nemirno ozirala po nevidnem sovražniku, dokler niso pretrgali toka. Enako so se vedle tudi druge krave. Žal poizkus ni obrodil uspeha: zvečer je mama nevoljno spraševala starega hlapca Toneta, kako je krmil živino, da je tako malo mleka. A naš Tone se ni dosti razburjal, samo zagodrnjal je, da če s tako krmo (z otavo je tisti dan krmil, pa še detelje jim je navrgel, potem ko so se napile) mrhe nimajo mleka, potem so dobre samo za mesarja.

Vedno sem občudovala, kako je Janko znal ubogati starše, pa čeprav je bilo včasih to zanj neprijetno. Morda se je pa samo moni zdelo, da mu je neprijetno. Nekoč, bilo je zgodaj spomladi, grmovje in drevje pa je bilo še golo, je Janko z bratom Cirilom čistil in pregledoval svojo orožarno ob potoku na koncu naše njive, ki ji pravimo »za skednjem«. Tako sta bila zatopljena v to prepovedano delo, da nista opazila, da jih s poti nad njima gleda orehovški kmet. Zdramilo jih je šele njegovo kričanje. »Presneta šmrkovca, kaj s tem se bosta igrala, kaj se ne bojita nesreče?« In še in še jih je zmerjal, a mulaca se zanj nista zmenila, dokler jima ni zapretil, da gre povedat mami. Tedaj je Janko skočil pokonci in puško pomeril proti njemu: in brata sta veselo gledala, kako jima je pokazal pete in izginil proti vasi; in mirno sta nadaljevala z delom. Kar na lepem pa sta zagledala, kako je naša mati tekla proti njima po njivi, da je njen bel predpasnik kar frfotal. Skesano sta jo gledala in poslušala njeno karanje. Potem je pa mama opazila, da ima bel predpasnik, in spet se je razjezila: »Joj, kruh bo prehajal in jaz se bom prehladila, ker sem vsa ragra od peči pritekla na ta mraz; zaradi vajinega neodgovornega početja se še pokriti nisem utegnila.« Zares ne pomnim, če se je mama tedaj prehladila, vem pa, da je Janko še tisti dan nesel orožje šembiškim orožnikom. Sama sem ga pomilovala zaradi te poti, on pa se je obnašal, kot da mu ni nič mar. Brez jeze in obotavljanja (zdelo se je, da se še zabava), jo je mahnil s težkim omotom tja proti vojašnici, kot da bi nesel velikonočne pirhe k

žeganju. Šmentani mulac, kaj pa če se je odkrižal samo stare, zarjavele in neuporabne šare?

In Jankove šale? To je poglavje zase. Na primer šala z gadom. Sončna majska nedelja je bila in po prvi maši hitiva z Jankom na Nanos po strmi stezi, ki ji pravimo »čez konja«. Ko sva pripešačila do velike drče, čez katero je speljana steza, je bilo sence že visoko in na skali se je leno grel v klopčič zvit gad. Morda naju ni slišal, morda je bil omamljen od majskega sonca in ljubezenskega razpoloženja, da se mu ni dalo na varno? No, kar na hitro je bilo po njem, in Janko mi je rekel, naj še pogledam zob, ki ne bo nikogar več pičil. Na robu drče je bilo drevje in veja se je stezala čez stezo: kaj če bi ga tja obesila, da bi zvečer pobožal po glavi gorjane, ko se bodo veseli vračali domov? Seveda sem bila takoj za Jankovo zamisel, a kot nalašč ni bilo nikjer niti končka vrvice. Že sva hotela opustiti lepo nameru, ko opazim pri vratnem izrezu svoje majčke svilen pentljo. Tako sem pomolela bratu lepo vrvico. Janko je obesil gada za rep in popazil, da je visel v pravi višini; potem sva veselo nadaljevala pot v hrib. Proti večeru sva se vračala domov po isti poti. Ko sva prišla do drče, se je brat nekaj zakasnil, jaz pa sem koračila spredaj. Pazila sem, kod hodim, kajti drča ni asfaltirana cesta. Tedaj me je nepričakovano nekaj vlažnega, lepljivega oplazilo po obrazu, istočasno mi je pa mimo nosa odbrenčal roj muh. Odskočila sem in zakričala in se začela drgniti z robcem po obrazu, besna, ker se je zadaj na skali na ves glas krohotal moj dragi brat. »Vidiš, vidiš,« je med smehom ponavljal, »pa se ti je splačalo žrtvovati svilen pentljo.«

Kakorkoli že, jeseni 1944 mi je bilo lepo pri duši, kljub vojni in vsem drugim neprijetnostim, ki so bile z njo v zvezi. Zaradi domačih. Morda sem spoznala šele tedaj, ob njihovi vrnitvi, kako sem jih pogrešala. Kaj zato, če je za prvim pismom tovarišice Mare prišlo še drugo, tokrat od dr. Jože Vilfana, pismo, ki je bilo priča moje prešernosti in, kakor vse kaže, predrznosti. On je bil krajši kot tovarišica Mara: čimprej naj se mu javim v Cerknem pri PNOO. Nekaj dni sem premišljevala, zakaj me neki

kliče, kaj mi hoče? Če je zaradi drugačnega dela, kot je moje do-
sedanje, potem mu lahko odpišem, da sem zadovoljna s pouče-
vanjem, sem si rekla. A če je zaradi ukora, ker sem bila predrzna,
če me hočejo prevzgojiti, ali — kot mi je rekla tovarišica Mara —
povleči iz žametaste škatlice, v kateri se sgrivam (Bog nebeški,
kaj je res tako strašen greh, če imaš nekoliko svoboden, ironičen
duh?), potem pa prav gotovo ne grem z doma. No, in tako sem
se mu lepo zahvalila za pismo, se opravičila in mu povedala, da
bom še nadalje poučevala, in da zaradi tega ne utegnem v
Cerkno.

Zares sem se morala hudo pregrešiti, ker sta lepega jesenske-
ga popoldneva potrkala na naša vrata dva partizana. Šla sem
jima naproti in prvi, lep, postaven partizan (trideseto leto je že
prekoračil), inteligentnega prijaznega obraza, se mi je predsta-
vil: »Edvard Kokolj - Martin, pokrajinski politični inšpektor.« Po-
vedala sem mu svoje ime in on je dobrodušno ugotovil: »To je
torej tista Slavka, o kateri smo toliko slabega slišali!« Oba sva
se veselo zasmejala in si stisnila roki in vprašala sem ga: »Kaj
ste si pa vi o tisti Slavki mislili?« »Oh,« je prisrčno odgovoril, »mi
smo čakali, da Slavko sami spoznamo.« In spet sva se oba na-
smejala, in čeprav ni bil ravno poklon, kar mi je rekel, zaradi
načina, kako je to izrekel, mi je bil ljubše kot poklon. Peljala sem
ju v kuhinjo in predstavila domačim. Brat Ciril se je že vrnil iz
Ljubljane in tako smo bili doma vsi. Ker je tovariš Kokolj hotel
govoriti z menoj, sem ga peljala v svojo in sestrino sobo, drugi pa
so kramljali v kuhinji.

Meni je jesen najljubši letni čas, tisti popoldan pa je sonce
zahajalo s tanko orgijo barv, da sva oba očarana slonela ob
oknu. Še zdaleč nisem imela vtisa, da je ob meni neki politični
inšpektor, ki mora ugotoviti, kako mi bije pulz, sproščeno sem
se pogovarjala z njim kot s starim, hudo izobraženim znancem, in
edino, kar sem obžalovala, je bilo da je moje znanje tako šepavo
ob profesorski globoki zakladnici. In ko sva nekoliko utihnila in
zrla tja proti Čavnu, sem se jaz nenadoma spomnila, da je njegov
glavni stan nekje v Cerknem, zato sem ga vprašala, naj mi kaj
pove o strašnem pokolu gojencev partijske šole in o usmrtnih
kaplana Lada Piščanca in drugih, obsojenih zaradi te izdaje. Do-

dala sem, da ne morem verjeti, ne razumeti, kako bi mogel postati izdajalec zaveden Slovenec, ki je povrhu še duhovnik. Povedala sem mu, kako je gospod Piščanc prišel v Šembid pred drugo svetovno vojno nadomeščat našega župnika, ki so ga italijanske oblasti internirale. Mladi smo ga bili zelo veseli, ker se je znal vsem približati in nas ni delil v dobre in v garjeve ovce. Povedala sem o cerkvenem pevskem zboru, ki je bil do tedaj fevd Marijine družbe, a smo potem pod vodstvom gospoda Piščanca lahko v njem peli vsi, ki smo imeli primeren glas. Da, meni se je zdelo, da je prinesel v vas drugačnega Boga, Boga, ki je razumel ljudi. Tovariš Kokolj je bil dober poslušalec: široko razgledan, poln razumevanja za sočloveka, zares ni imel ničesar, kar bi spadalo v klasično podobo policajja, nestrpnega robota ozkih paragrafov. In mislila sem si: le kako si je mogel nakopati to smolo, hočem reči, to funkcijo političnega inšpektorja? Ker sem imela vtis, da ga vse zanima, da rad posluša, sem mu povedala o svoji velikonočni spovedi leta 1941. Starši in Ciril so bili v zaporu, Janka so odpeljali nazaj v edinico nekje na italijanskem jugu, ostala sem doma sama z mlajšo sestro in bratcem. Dnevi so minevali, bližala se je velika noč, a moji so bili še vedno v zaporu. Mene je pa vsak dan bolj razjedalo sovraštvo do krivičnih italijanskih oblasti, do Boga in njegovega rimskega predstavnika. A k velikonočni spovedi sem morala iti, ker drugače bi bili starši preveč žalostni. No, šla sem in takoj povedala spovedniku, zakaj sem prišla, kako sem razpoložena in pa, da se tega nikakor ne kesam niti ne mislim kesati. Gospod Piščanc mi je dolgo govoril o človeških krivicah, o zmotah in sovraštvu, o ljubezni, ki je ni, kjer bi morala biti, in še o marsičem drugem, kdo bi se spomnil. Vem, da sem, ko sem odhajala domov, olajšano pomislila, da me njegov Bog ne obsoja, da njegov Bog razume, da ne morem čutiti drugače. In naj bi bil tak človek sposoben izdaje, smrti toliko mladih ljudi? Tovariš Kokolj je odgovoril, da so odkrili vohunsko organizacijo, katere niti so vodile v Cerkno. Rekel je, da se je mnogo popoldnevov sprehajal z gospodom Piščancem in ga skušal na vse načine pripraviti do tega, da bi se kakorkoli izdal ali zapletel v protislovja. A vse zaman, ker je bil gospod Piščanc zelo inteligenten človek in tudi nadvse spreten sogovornik. Jaz sem tedaj zamišljeno rekla: »Bog

ve, morda pa ni bil tako strašno inteligenčen in spreten, morda je bil samo nedolžen.« »Ne, ne,« je nestrpno odgovoril tovariš Kokolj, »vse niti, vse zveze so vodile v Cerkno.« »Ampak,« sem hotela spet ugovarjati, kajti to se mi ni zdel še dokaz. Pa me je tovariš Kokolj spet prekinil. »Pustiva to zadevo,« je rekel, »povedal ti bom raje, kako vpliva lepota na sodnike.« In začel je pripovedovati o dekletu, ki je bilo zares krivo, krivdo so ji tudi dokazali in je vedelo, da jo bodo obsodili na smrt. Bila pa je zelo lepo bitje, in ko se je sodni zbor umaknil, da se posvetuje, oziroma izreče smrtno obsodbo, se je vsem zasmilila. Strašno se jim je zdelo, da bi moralo umreti tako lepo dekle, pa čeprav krivo, in pomilostili so jo. A ko so to odločili, je zunaj pred vrati počil strel. Dekle, prepričano, da ji smrt ne ubeži, je verjetno hotelo še enkrat s pogledom objeti naš lepi, tragični svet in se je globoko nagnilo skozi okno. Stražar se je preplašil, ker je mislil, da hoče zbežati, in je pritisnil na petelina: smrtno zadeta, sključena postava lepega dekleta je obležala na okenski polici. Ko je končal pripovedovati, sva oba molčala, a v meni so žalostno odmevale besede o dekletu, ki je bilo zares krivo in so ji krivdo dokazali. Ne, takih besed ni izrekel, ko je pripovedoval o gospodu Piščancu. In spraševala sem se, zakaj tovariš Martin ni hotel nadaljevati tistega pogovora, ampak ga je obrnil drugam. Če se je o tem pisalo, zakaj ne bi potem smela tudi jaz o tem govoriti, on pa, ki je to zadevo od blizu spremljal, bi ne smel kar tako odsekati pogovora, češ pustiva to vprašanje, ampak bi me moral prepričati. Pa me ni, in to je čutil. Že od prvega trenutka, ko sem ga videla, mi je bil tovariš Martin všeč. V njem je bilo nekaj harmoničnega, da, zdel se mi je cel človek. Včasih sem srečala ljudi, ob katerih sem imela vtis, da več ali manj dobro igrajo neko vlogo. Tovariš Martin je bil pristen. Spraševala sem se, zakaj mu s tako lahkoto vse zaupam, in edino, kar sem si znala odgovoriti, je bilo, da je res simpatičen. A saj ni bil edini simpatični moški, ki sem ga poznala, ob njem sem predvsem čutila, da ima vest, ki zna presojati in gledati v človeka. Morda nisem zaradi tega tako za hudo vzela njegovega izmikljanja v zadevi gospoda Piščanca, nasprotno, zdelo se mi je, da morda ni vsega povsem dognal in da zato noče o tem govoriti. Pa tudi vedela nisem, kakšno vlogo je

igral on pri tem procesu. Kakorkoli že, strašno hudo mora biti soodločati o življenju in smrti nekoga, če imaš nekje na dnu zavesti tudi samo en »če«, samo en, pa čeprav zelo rahel dvom.

Nisva več nadaljevala razgovora, ker so naju klicali k večerji, in ker sta sprejela povabilo, naj bi pri nas tudi prenočila, sem jima pripravila ležišči. Ko sem po večerji šla pogledat, če je vse v redu (oh, bila je vojna in partizani so morali misliti na vsakršno presenečenje) in jima voščiti lahko noč, sem razočarana ugotovila, da so štiri rjuhe lepo zložene na stolu. »Veš, tovarišica, zdelo se mi je, kot da bi pljunil v hostijo, če bi se vlegel nanje,« mi je rekel tovariš Martin. Čeprav sem bila zaradi njegove nežne obzirnosti ganjena, sem se veselo hudovala. Rekla sem jima, da saj vem, da partizani spijo oblečeni in obuti, a da sem prav zaradi tega tako postlala, ker mi je mnogo laže oprati rjuhe, kot pa očistiti žimnice. »Oh, če je tako,« sta skesano rekla. In spet smo razgrinjali rjuhe.

Ko sva pozneje s sestro ugasili luč, sem premišljevala o vsem, kar mi je prinesel tisti dan. Prišel je torej, tovariš politični inšpektor, da mi stehta misli in čustva, no, in kar se tega tiče, sem mu alajšala posel, ker sem govorila in govorila brez prestanka kot jesenski dež. Upam samo, da s svojo bistrovidnostjo ni odkril, česar mu nisem povedala, da sem namreč že od prvega trenutka imela vtis, da sem spoznala svoj ideal moškega. In čeprav sem se posmehovala nežnemu dekletu, ki je prevladalo nad jezičnim in norčavim, vseeno sem se obrnila k Tistemu, ki mu zaupamo svoja najgloblja čustva in mu rekla: »Daj, prosim, bodi dober z mano, nikar se mi preveč ne smeji, a če bom nekoč zares ljubila, daj da ljubim takšnega človeka, kot je tovariš Kokolj.« A čas v katerem smo živeli, ni bil naklonjen rožnatim mislim, in kot v prividu sem videla dvoje uničenih življenj. Dekle hiti k oknu, se globoko sklanja, tako da ji krogla prebije telo in izstopi nekje pri vratu. Kaj je zakrivil zlomljeni cvet na okenski polici? Tega mi tovariš Kokolj ni povedal. Če bi zahrepenela po soncu samo nekaj trenutkov pozneje, bi bila morda danes še živa. In vi, ki ste odločali o njenem življenju, zakaj ste tako počasi premaknili kazalec tehtnice pred njeno lepoto? In ona druga, temna postava kaplana Piščanca, kje je obležala? Kako se je on poslovil od življe-

nja, ki ga je ljubil? Bilo je pred vojno: sončni binkoštni ponedeljek na Nanosu; pri maši smo peli, da se je kip sv. Hieronima kar tresel, netopirji pa preplašeno frfotali. Po maši smo pred cerkvijo spet peli in veselo zbijali šale in gospod Piščanc je bil z nami. Mlad in vesel je vriskal s šembiškimi fanti, da je odmevalo od skal. In danes je od tega veselega fanta ostal samo še spomin in kupček zemlje tam v hribih. Dragi tovariš Martin, hvaležna sem ti, da si, ko je danes sonce zahajalo, menjal pogovor, kajti rada imam neskaljeni spomin na ukajočega fanta med fanti.

Drugo jutro sta tovariša Kokolj in njegov spremljevalec zgodaj odšla; ob slovesu mi je tovariš Kokolj priporočil, naj malo posnemam neko domačo aktivistko, ki da je imenitna tovarišica. Samo smehljala sem se in mu zrla v oči: torej to je vse, kar mi ima povedati pokrajinski politični inšpektor? Kaj res moram biti podobna tej zvezdi domačega firmamenta OF? Saj nisem imela nič, ne proti nji, ne proti podobnim aktivistkam, a tako porazno so včasih vplivale name. Zdele so se mi kot naviti gramofoni: vse so znale, vse razumele, na vsako vprašanje so imele že pripravljen odgovor, v ničesar niso nikoli podvomile in vse je bilo zanje evangelij. Pretneto, sem razočarana trmoglavila, ko sem gledala za njima, morbiti sem domišljava, a še vnaprej bom sama sebi podobna.

(Nadaljevanje prihodnjič)

V zvezi z objavo zadnjega nadaljevanja spominov (Zaliv št. 24-25) sem doživela žolčni napad, priobčen na straneh Primorskega dnevnika (28.8.1970) v obliki pisma uredništvu, a podpisan je bil Bogo Samsa.

Ko opisujem svoje spomine na vojna leta, jih pišem tako, kot sem jih tedaj doživela, pa naj gre za dogodke ali pa za moje odnose do oseb, ki jih v spominih omenjam. Če se Bogo Samsa z njimi ne strinja, ko gre za spomine na njegovo pokojno mater, tovarišico Maro Samsa, si ne morem kaj, ker resnice ne znam in nočem potvarjati, pa če je to komu všeč ali ne. In še to: bame in za premnoge Primorce, ki smo dobro vedeli, kaj je suženjstvo in nasilje, je svoboda, ki so nam jo obetali, pomenila zares Svoboda, to je ne samo pravico da čutimo in mislimo svobodno, ampak predvsem pravico, da o tem tudi svobodno spregovorimo. Mogoče sem bila med vojno malo preveč naivna, ker sem si domišljala, da si bomo lahko tako pravico mirne duše privoščili?

R. KOLARIČ

SEDEM LET

ZNANSTVENEGA DELA

PROF. B. RADOVIČA

B. Radovič je slovenski rojak iz okolice Trsta. Slovenci in sploh Jugoslovani tega svojega rojaka, ki je profesor za slovanske jezike na univerzi v Neaplju*, tako rekoč ne poznamo.

Prvič sem zasledil njegovo ime v »*Ricerche slavistiche*«, Vol. XI, 1963, 193-196, kjer je objektivno ocenil Mirka Rupla knjigo »*Primož Trubar. Življenje in delo*«. Ljubljana. Mladinska knjiga 1962.

Sedaj mi je prišlo v roke več Radovičevih del (od 1964-1969):

1. *I sistemi grafici sloveni del cinquecento*. (Estratto degli »Annali dell'Istituto universitario Orientale. Sezione Slava«. Napoli 1964. Radovič se je lotil problemov z modernimi fonološkimi metodami, a se žal, omejil na Trubarja, Krelja in Dalmatina.

2. Leta 1964 je za svoje študente slaviste izdal *Testi del Vangelo in slavo ecclesiastico antico*: odlomke iz Vajsove izdaje Evangelija sv. Marka, iz Jagičeve izdaje Marijanskega kodeksa, iz Kurzove izdaje Assemanijevega kodeksa in iz Ščepkinove izdaje Savvine knjige.

3. Prav tako je leta 1964 za vaje s svojimi študenti slavisti v Neaplju izdal *Cresomazia slavo-ecclesiastica*, leta

* Medtem je prof. Božo Radovič zapustil Neapelj in predava na padovanski univerzi.

1965 pa obširno in moderno pisano starocerkvenoslovanško slovnico (*Slavo ecclesiastico antico. Grammatica e bibliografia*. Napoli). Delo je namenjeno tudi rimskim študentom slavistike.

4. Leta 1967 je v Neaplju izdal kopijo *L'apocalisse croata glagolitica del 1563. Parte I. Testo*, tudi za svoje študente. — Istega leta je izšla njegova *Teoria dell'informazione e filologia slava*. (Estratto da »Studi in onore di Arturo Cronia«. Padova). Tu je kratko in moderno obdelan problem informacijske teorije.

5. Leta 1969 je v treh delih izdal primerjalno slovansko slovnico »*Profilo di linguistica slava. I. Grammatica comparativa delle lingue slave*. Edizione Cymbra. Napoli«. - II. »*Cartine*«, tj. slovanski lingvistični atlas raznih fonoloških in morfoloških problemov. - III. »*Testi*« to so fotokopije svetopisemskih odlomkov iz 42 slovanskih izdaj biblije.

Vse te knjige so v glavnem namenjene neapeljskim in rimskim študentom slavistom. Z Radovičevimi knjigami so dobili vse, kar potrebujejo za svoj študij, celo za osebno izbiro. Kako srečni bi bili slovenski študentje, če bi imeli na razpolago vse te knjige v slovenščini, kakor jih imajo italijanski v italijanščini. Zdi se mi, da smo v rojstni domovini slavistike daleč za tujino. Kdo je temu kriv?

6. Posebej je treba omeniti kritično izdajo ljubljanskega fragmenta Protoevangelija sv. Jakoba (Cod. glag. Lub. C. 163 a/2 II). *Un frammento slavo del Protoevangelo di Giacomo*. Napoli 1969; Casa editrice Cymbra. Knjiga nudi tekst v fotokopiji, transliteracijo, grški tekst po E. Strickerju in moderno transkripcijo teksta. Dodane so kritične opombe, njim pa sledi Sklep raziskave kodeksa.

O tej knjigi in o vseh drugih Radovičevih delih bi bilo treba pri nas obširjane govoriti. Radovičeva dela to v polni meri zaslužijo. Tukaj, žal, to ni mogoče. Moral sem pa opozoriti na obširna in znanstveno moderno zasnovana dela.

ZORA TAVČAR

BITI SLOVENSKE KRVI BODI SLOVENCEM PONOS

(Misli ob izdaji 8 slovenskih slikanic
pri Mondadorju)

Če zatajim dejstvo, da mi je urednik Zaliva pred dnevi prinesel vseh osem slikanic na dom, da jih pregledam, potem se prav lahko zamislim v tale docela verjetni položaj kateregakoli slovenskega kupca, ki ga bo pot sredi decembrskih nakupov zanesla v eno od italijanskih knjigarn v Trstu (ali kje drugod v Italiji). Na pultu leži *zbirka osmih okusno opremljenih slikanic, posejanih z živobarvnimi celostranskimi ilustracijami. Ponaivalcu takoj pade v oči umetniška vrednost teh ilustracij, bodisi zaradi njihove domiselne likovne zgovornosti, bodisi zaradi njih lirične miline, ki je tako blizu otroški psihi. Nekatere ga pritegnejo s svojimi akvarelno rahlimi, pa hkrati elementarno ljudskimi pejsaži, druge pa spet s svojevrstno poenostavljenimi, dekorativnimi ter po izbiri barv in obdelavi motiva zelo originalnimi opremami. To človeka kar začudi, saj je vaje pri slikanicah nekaterih italijanskih založb vse prej kot izbranega umetniškega sloga. (Vzemimo na primer tisto, kar izdaja Naša djeca v Zagrebu v kooperaciji z neko ital. založbo. Šablonska oprema, standardni motivi, poleg pa nekaj verzificiranih stavkov. Za vzgled navajam eno kitico iz izdaje v slovenščini, medtem ko si sličice lahko ogleda vsak sam: »Koliko je sveč — v tortici vezivki? — Voščim sedem tisoč sreč — naši mali živki.«) Zato kupca, kot rečeno, te knjižice veselo presenetijo. Prebere naslove, vidi, da so izšle pri resni založbi A. Mondadori v novi zbirki (Collana) *Začarani grad* (Il castello incantato) in se začudi nizki ceni — dvesto lir. Recimo, da si jih kupi...*

Doma presenečeno ugotovi, da stoji na prvi notranji strani pod orjaškim naslovom v italijanščini tudi drobno ime ilustratorja — in ta je Slovenec, oziroma Slovenka! Pogleda druge, glej, spet *slovenski ilustratorji: Ančka Gošnik, Lidija Osterc, Jelka Reichmann, Roža Piščanec*. Nato na isti strani knjižice ugotovi, da je knjižice iz *neznanega jezika* prevedla Evelina

Umek. Ker Tržačanka Evelino Umek po imenu le pozna in ve, da zna grško, latinsko, italijansko in še kaj, zasluti, da je najbrž prevedla tekste — iz slovenščine! Da bi to preveril, kupec obrne list. Na naslednji strani spodaj zares najde s *četrtmilimetrskimi črkicami navedeno, da je knjiga izšla v neki Lubiani*, ki je, kakor nakazuje takoj za tem oklepaj, v *državi Jugoslaviji*, čeprav je na zemljevidu Jugoslavije pod tem imenom ni... (Razen če ni teh osem knjižic izšlo tam okrog 1941 pod upravo njegove ekscelence Emilia Graziolija v ranjki »Provincia di Lubiana«).

No, pa ne bodimo hudobni, marveč samo nekoliko žalostni: kakšno lepo priliko smo izrabili in je vendar nismo znali dovolj izrabiti! *Izdali smo* (s tem mislim Mladinsko knjigo v Ljubljani, ki je to storila v imenu slovenske kulture) *osem knjižic slovenskih tekstov v italijanskem prevodu, z ilustracijami slovenskih avtorjev, izdali smo jih pri eni najbolj znanih italijanskih založb, poslali smo jih na knjižni trg mnogomilijonskega naroda, a...*

A sramežljivo (čemu?) SMO SE SKRILI KOT SLOVENCII! *Tiskali smo jih v sami beli samoupravljavski Ljubljani Anno Domini 1970, pa smo Ljubljano spačili v Lubiano, izpustili smo oznako »Slovenija« in se pojugoslovanili. Prve, naslovne strani smo pustili gole in mrtve na tuj knjižni trg, brez imen avtorjev, založbe, ilustratorjev zato bodo te knjižice razglašale s prelepimi strani le slavo italijanske založbe. Kako drugače bi lahko bilo, ko bi po vseh knjigarnah Italije lahko brali npr.: Il gattino bianco, Poesie di Dane Zajc, Tradotte dallo sloveno da Silvester Škerl ali: Il giovane pastore, racconto popolare sloveno. Spodaj pa Mladinska knjiga Ljubljana e Arnoldo Mondadori Editore.*

Takšna je ta stvar: prilika izgubljena — ne vrne se nobena. Kar je, to je. Kjer imamo v knjižicah opraviti s pesmicami ali s prozo sodobnih avtorjev, je to vsaj navedeno na notranji strani (čeprav tujcu ime zveni sicer eksotično, ne ve pa, kateremu narodu pripada avtor); kadar pa gre za ljudske pravljice, niti tega ni. Kakor da to ne bi bilo troje prelepih slovenskih ljudskih pravljič (glej Bolharjevo izdajo pri MK) v sočnem, bogatem jeziku, kot ga najdemo le takrat, kadar je umetniško nadaljen zapisovalec s pieteto posnel zgodbo iz ust ljudskega umetnika! Kako, da je to troje pravljič nekega neznanega orientalskega naroda. To človeka zelo čudi; posebno ko opazi, da je ponekod poleg prevajalca naveden celo prireditelj, ki je originalno pravljico skrajšal in jo osiromašil. *Le beseda SLOVENSKI ni šla založnici Mladinski knjigi z jezika!*

Če obidem te mučne pomanjkljivosti, lahko zaključim, da je izid teh knjižic razveseljivo dejanje. *Izbor treh ljudskih*

pravljic (O treh grahih, prekmurska narodna pravljica, Pastirček, istrska ljudska pripovedka, in Zlata ptica, slovenska narodna v zapisu Matije Valjavca) je odličen, prav tako *ilustracije in oprema*. Dve naslednji knjižici sta bili izdani najbrž z namenom, da predstavita svetu dvoje originalnih ilustracij k znanima pravljicama, k Janku in Metki ter k Rdeči kapici. Imeni avtoric kljub temu ne bosta posebno popularizirani, ker nista navedeni na platnici, čeprav bi Janko in Metka to vsekakor zaslužila (Roža Piščanec). Vseeno bi bila založba lahko izrabila priliko, da bi bila namesto teh pravljic izdala kakšno slovensko, bodisi ljudsko ali umetno.

Prikupen je tudi Ribičičev Miškolin, ki mu okrajšave niso posebno škodile, ilustracije pa ga bodo zaradi ljubke otroškosti motivov lahko napravile med otroci za bestseller. Manj ustrežna se zdi izdaja modernih pravljic Ele Perocijeve (Klobuk, petelin in roža ter Povestica tiktak), čeprav je prevajalec prvo iz proze prelit v ljubke verzice in ji dal tako nov čar, pa tudi ilustracije Lidije Osterčeve dajejo knjigi vrednost preko teksta. *Največjo umetniško vrednost v vsej zbirki pa predstavlja izdaja Bele mačice pesnika Daneta Zajca. To so otroške pesmice v žlahtnem pesniškem prevodu Silvestra Škerla in s slikovitimi modernimi ilustracijami Lidije Osterčeve, ki so v linijah in v barvah poezija zase.*

In še nekaj besed k prevodom. Italijanščina Silvestra Škerla je izbrana, žlahtna in enakovredna originalu, pri Perocijevi pa ga večkrat celo presega. Njegova besedila so, kot se za prevode spodobi, prelita v duha tujega jezika in jezikovno izbrušena, s kančkom umetniške nadarjenosti. Žal je prevedel le Zajca in Perocijevo. Ostale knjižice je prevedla Evelina Umek: sicer dostojno, a nekoliko šolsko in suho. To pade v oči posebno pri treh tekstih, pri ljudskih pravljicah, katerim bi bilo treba dati nekaj patine arhaičnega in nekaj elementarnosti ljudske dikcije, pa tudi klenosti in liričnosti, ki jih imajo naše narodne pravljice. Brez tega zgube te pravljice prav tisto, kar je zanje najlepše. (V tolažbo prevajalki lahko navedem najnovejšo slovensko izdajo pravljic romunskega Milčinskega — Jona Creange — v prevodu znanega strokovnjaka za ljudsko tvornost Nika Kureta, ki se je opravičil kot prevajalec s pripombo, češ da je težko in včasih nemogoče zadeti ljudskost Creangovega jezika).

In še drobna pripomba: čemu je treba ob navedbi »Titolo originale« dodati takšnele slovenske naslove kot *Bela Mačica!*

DONKIHOTSKA ZGODBA

Razmišljanja ob Djilasovi knjigi

2.

Šolske knjige, modroslovne razprave, znanost in filozofija in moderna sociologija... vse ima izključni pečat pojmovnega oblikovanja in dojemanja v človekovem intelektu -- seveda, tale misel ni nič novega. Stara je in zaprašena. Bivanje, 'objektivna realnost' in 'subjekt' s svojo zavestjo. Modroslovna natezanja, zraven je Kant in so zmeraj fiziki in potem se pojavijo marksisti, ki celoto podredijo zakonom dialektičnega materializma. Enkrat za vselej iznajdeni zakoni narave in družbe.

Lenin in Stalin sta z njim objela oružbo ljudi. Maocetung si je z njim podredil vesolje. Vse-kar-je se giblje in biva tako, kot to velevajo zakoni dialektičnega materializma.

Nekateri ljudje pa nimajo radi receptov bivanja in gibanja. Razglablajo, mislijo po svoje in svet se jim lahko razstavi ali spaja mimo receptov, mimo absolutne veljavnosti tja do stopnje popolne relativnosti. In če si zaradi Einsteina zamislimo svet kot časovno-prostorninski kontinuum, potem se nam zazdi, da stvari lahko stoje vsaksebi, imajo namreč lastno časovno-prostorninske koordinate in gibanja se razhajajo v sisteme raznoterih, v sebi podanih in drugo od drugega nevezanih vzorcev. Človekov duh si potem na voljo lahko izbira zdaj ta, potem oni koordinatni sistem in vselej bo drugače dojel gibanja drugih — bistra glava koj ugame: vse je relativno.

Nič čudnega, če absolutne zakonitosti dialektičnega materializma in Einsteinov relativizem niso šli v korak. Djilas skicira v Nepopolni družbi ta razkorak s preciznostjo intarzionista. Znanstveni sodobni izsledki in togi zakoni dialektike po tlej niso več v skladu, dialektični materializem je neznanstven in zmoten.

Djilas podžiga bralca k razmišljanju. Tam, kjer se ne tepo duhovi za oslovo senco, temveč si naprotujejo življenjska načela, tam se nujno porajajo misli. Seveda človeške misli, s pravico do svobodnega leta in do temeljite zmote. Po človeško, tako

se kot sploh vse človeško veže na obstoječi svet, ga spoznava po svoje sili vanj s svojimi merili, razstavlja ga in členi. Fizika in kemija, njuna klasika in energetska sedanost — vsa spoznava, ki jih je premogel človekov duh, tvorijo impozanten obseg. V obseženem so materialni delci, izmerjene količine in neizpodbitnost likov, vrelišče in kvanti in asimilacija in sinteza, dimenzije in energija. Tam so zbrana dejstva človekove znanosti. Človekov duh se ujame vanje, jih urejuje in potem vrednoti in posplošuje. Išče splošnih zakonitosti. Iskanje in vrednotenje ga postopoma sredobežno dviguje vse bolj k skrajni meji eksistentnega. Tam se potem izčrpava. Obstaja meja, obstaja skrajnost spoznanega eksistentnega. Znotraj meje so dejstva znanosti.

Kaj je zunaj? Ko se človekov duh dvigne do skrajnih meja obseženega eksistentnega — kaj potem? Kje je potem, ko se izčrpa?

Lahko se izčrpava ob zmotni predpostavki: vsa poznana merila in vsa spoznanja in snovnost in gibanje eksistentnega so absolutnosti; eksistentnemu ni meja. Zato so zakoni spoznavnega hkrati zakonitosti univerzuma, kajti vse je eksistentno, tudi ono, kar trenutno še ni spoznavno.

Temu naziranju bi lahko rekli 'totalni eksistencializem'. Spoznane zakonitosti so po tem naziranju vseobsegajoče in imajo večjo veljavnost, človeku vsiljujejo dogmatičen odnos do stvari: v nespoznanem je treba samo še odkrivati eksistentne zakonitosti; vsa bodoča znanost je razbremenjena iskanj novih zakonov in vsa bodoča odkritja so lahko samo še plod aplikacije eksistentnih zakonitosti na nespoznano področje. Zakonitosti eksistentnega so namreč že odkrite (in obsega jih dialektični materializem) enkrat za vselej. So same po sebi absolutne. »Pars pro toto' — delec natančno predstavlja univerzum, v že spoznanem delcu so zapopadene vse zakonitosti celote, ki ji ni meja v prostoru in času.

In vendar obstajajo meje spoznanemu, o tem ni dvoma. In bržčas ni dvoma, da se obseg spoznanega širi, dvomljivo pa je, kaj more človek povedati o svetu izven meja spoznanega. Svet se nam trenutno razhaja na to — in onostranstvo, na 'cis' in 'trans'. In človekov razum, obseden od meje med obojim, se zateka zdaj k absolutnosti in zanikanju meja, potem k onemogli špekulativnosti; svet se mu razhaja na tostranske snovne attribute in na onostranske idejne kategorije in te so deducirane iz absolutne ideje — tedaj se nujno zastavlja vprašanje

smisla bivanju; kje je smisel človeka, tostran v svetu materialnih zasnov in dobrin, ali onstran eksistentnega? Torej je smisel človekovega bivanja oblika izven eksistentnega?

Obseg eksistentnega je človekova znanost dokaj nedvomiselno zakoličila. Koordinate časa in prostora opredeljujejo slehernemu spoznanemu dimenzije bivanja in čas gibanja, in ne kje so skrajnosti v dimenzijah in v hitrosti. Spoznani svet se giblje znotraj med popolnim mirovanjem in maksimalno poznano hitrostjo; med absolutno ničlo in hitrostjo gibanja svetlobe. Znotraj teh meja biva tisto, kar izpolnjuje 'tostransko' bivanje stvari. Znotraj tega obsega so vsa gibanja človeku opredeljiva po prostoru in po času hkrati. V tem obsegu se Čas in Prostor stikata — kaj pa je onstran? Pod absolutno ničlo? Iznad hitrosti gibanja svetlobe? Kakšno podobo ima eno in drugo onostranstvo? Z absolutno ničlo se ukinja časovno gibanje, lahko bi rekli, da je negibnosti podana oblika gibanja, ki ne pozna časa, bivanje je vezano zgolj na prostor. A na prostor, ki zgineva. Plin, ohlajen na absolutno ničlo, nima več prostornine v tostranskem smislu. In vendarle bi bilo nespametno predpostaviti, da izpod absolutne ničle ni onostranstva. Je, Bivanje v prostoru skrčenih dimenzij brez časa. Materija, zbrana brezgibno v minimalnem prostoru — 'supermaterija'. Tako z druge strani zabredemo do 'superenergije', če predpostavimo, da onstran hitrosti gibanja svetlobe obstajajo še večja gibanja. Gibanja s hitrostjo blizu neskončnosti, bivanje obvladuje potem dimenzije blizu neskončnosti in prostor ne opredeljuje več gibanja, gibanje je ubikvitarno, odmerja se le z ozirom na čas,

Fizikalna merila bržčas ne bi mogla biti kos onstranskim 'supermateriji' in 'superenergiji', v onostranstvu izven fizikalnega merilnega območja je konec tostranske merilne absolutnosti. Pravzaprav začne tam relativno drugačno stanje, relativnost tostranstva je manj relativna od onostranske, dokler jo obvladujejo istosmiselna merila. Človekova merila so ustvarjalna pač za ozko področje fizikalne tostranosti, ki je omejena. Meji pa na onostranstvo, ki pomeni za človekova merila 'neskončnost' — in vendar supermaterija in superenergija nista v ničemer povezani s pojmom neskončnosti. Oboje je končno, ker končuje z izključitvijo bodisi v prostoru bodisi v času. Da, čas in prostor, ti dve imperativni kategoriji v relativnostni teoriji štiri-dimenzionalnega kontinuuma se medsebojno izključujeta. Plin, ki se umiri v negibnosti onstran absolutne ničle, ni več definiran s časom, definira ga le prostor reduciranih dimenzij — te so za današnja človeška merila transcendentalna. Z druge strani superenergija z lastnostjo ubikvitarnosti — prostor je ne definira več, opredeljuje jo čas, v katerem se tudi končuje. V onostranstvu se Čas in Prostor razhajata in vzajemno izklju-

čujeta, tam je konec štiridimenzionalnega kontinuuma. Konec znanih fizikalnih meril. Čas se je transformiral in ostal je Prostor. In obratno. Prostor se je umaknil Času.

Eksistentno bržčas ni samo gibanje, gibanje je zgolj zunanji izraz relativnosti, s katero se stikata protor in čas znotraj izmerjene tostranske fizikalnosti. Eksistentno se transformira. Transformacija in relativnost sta se uzakonili na meji med 'cis' in 'trans' od ondot dominirata tostranski svet dobrin in 'objektivne realnosti', ljudske družbe in nedružbenega biosa, nemitoškega sveta na veliko in na drobno. V majhnih obsegih brez transformacij, v svetu 'navadne' vidnosti in čujnosti, tam pa se vse giblje z možnostjo majhnih nihanj, katera se v doživljanju posameznikov in družbe kopičijo v skušnje in nakopičene se zde naenkrat velike, se zde kot velikanski preskoki in kot razvoj dogodov z nenehnim negiranjem in vse je gibljivo zaradi notranjih protislovnosti — dialektični materializem je zbral in povezal tovrstne ljudske skušnje v zaokrožen sistem. Dialektični materializem je postal dogma, zrasla na predpostavki absolutne podrejenosti stvari nekemu enovitemu sistemu meril in pogojev; je normiranje dogodkov z enega samega zornega kota tostranske vidljivosti; potem je prikrojen za potrebe ene same agresivne politične stranke, vsa ljudska gibanja se tedaj zdijo kot skokovita in potrebna prevratov, obstoj je večno obsojen na ukinjanje v kali in neprestano se iz kopičenja ustvarja testo za novo; čas postane samo še zgodovina družbe; prostor pa je sprva nedeljiva celota ljudi zemeljske krogle — »proletarci vseh dežel, združite se!« — zdaj pa se vse bolj drobi na vse manjše geopolitične komplekse z obeležjem narodnosti — »lastna, specifična pot v socializem«. In v ta drobceni trdoživi svet se je vtaknila einsteinska relativnost in poskušala ustvariti kompromis med Prostorom in Časom, pravzaprav med družbo in nekimi vodilnimi ideologijami. Pa ni šlo. Kompromis na taki osnovi najbrž ni mogoč. Pritegniti v koncepcijo o eksistentnem relativnost in prezreti zakonitost transformacije — to bržčas ni mogoče. Oboje ali nič. Transformacija in zato relativnost. Relativnost potem seveda v drugem okviru, izven nekega štiridimenzionalnega kontinuuma.

3.

Normativi določene družbe niso zgolj njene uradne institucije in politični praktikizem z administrativno-birokratskim

ogrodjem. Institucije imajo tudi svojo privatno stran in sleher-
na družba bolj ali manj javno mimo uradnih patriotskih parad
še izdatno privatizira. In vse politične koncepcije tega sveta,
tiste z zahoda in one vzhodne v ničemer ne prizadevajo bolj
kot v tem, kako pridobiti privatne tokove ljudi; imeti na svoji
strani ne le vzornega uradnika, temveč tudi njegovo mnenje;
ne samo političnega glasovalca, tudi njegovo domače ognjišče,
njegove copate in pidžamo; ne samo potencialnega soldata z
rizikom, da v prvem boju dezertira, temveč navadnega občana,
ki svoje privatno življenje enači z gostoljubjem cestne razsvet-
ljave in javnih čistilnih naprav in lepo urejenih promenadnih
stezic in z nizom utilitarističnih drobtinic. Privatna stran druž-
be je odločujoč normativ, nanj se da vplivati s sredstvi indok-
trinacije in samo retrogradno vpliva na uradne institucije.
Privatno mnenje se seveda oblikuje in sproti lahko preoblikuje,
zdaj je lahko stabilno in potem spet majavo v to in ono stran —
'pogromi v Culupotamiji? Ha, ha!' — 'tale agresivnost v Culu-
potamiji je prava svinjarija' — 'zakaj že ne zbrisejo tele Culu-
potamije z zemljevida!...

Totalitarne družbe najbolj vplivajo na usmeritev privat-
nega mnenja. Skrojijo ga do take mere, da postane bistvena
sestavina družbenih institucij. Uradni-politični ukrep ali komen-
tar ter zasebni koncept se lahko spojita do take mere, da potlej
vsakdo brez navora in vsekakor brez visoke zavestne prizade-
losti povsem avtomatsko deluje v okviru vsakodnevnih opravil
in s tem v okviru določenega političnega režima; pri tem se
kajpak počuti povsem svoboden in celo idejno neangažiran.
Institucionalnost in zasebnost se znajde tako v nekem vzpo-
rednem ritmu brez nasprotij, ljudje delujejo nekam istomiseln
po nenapisanih normativih. Vsi ljudje od vrha do tal. Tudi če
se hočejo odločiti drugače, se polarizirajo spet v okviru istih
normativov; opozicionalci v vrhu se borijo za prevzem oblasti
v njenem obstoječem formatu; proti netoleranci vodečega reži-
ma postavljajo proti lastno netolerantnost; in ljudje na dnu
družbene zgradbe se tudi ne navdušujejo naenkrat nad T. G.
Masarykom, temveč ostajajo zvesti pulzu časa in so vzniheni
čbčudovalci demokratičnih nazorov Jamesa Bonda ali genialne
poezije romantičnega gospoda Hitchcocka. Vsi normativi od
vrha do tal so tako pristni, da sploh ne vključujejo možnosti
zasnove nečesa drugačnega.

V Jugoslaviji se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Nekaj,
česar se po poprečni sociološki logiki ne bi bilo moglo pričak-
ovati. Takrat namreč v dobi totalitarističnega terorja in parti-
jske netolerance, ko miselna konstrukcija celotne družbe razen

sistema idejnega in fizičnega terorja ni mogla vključevati nobene druge akcijske platforme mimo obstoječe; takrat ko se je stalinizem pobijalo z najbolj stalinističnimi metodami — takrat so nekateri ljudje v vrhu izskočili iz splošnih normativov in si zastavili vprašanje družbene evolucije drugače. Čisto drugače. Sploh ne kot negacijo obstoječe prakse; totalitarizem lahko namreč negira le demokracija in pluralizem na humanitarnem nivoju. Resnično povsem drugače. Takrat je nastala ideja samoupravljanja družbe.

Ideja se je močno navezovala predvsem na Djilasa.

Stvari pa so krenile potem svojo pot. Djilas je romal v zapore, praksa pa se je okitila z imenom samoupravljanja. Zaradi te prakse je inozemski supermarket potlej zini od začudenja in blagohotno dopustil samoupravljavcem, da so se na milijarde zadolžili v inozemskih bankah. Vzhodni polit-market je kajpak začel brusiti idejne nože in zraven dodal še kakšno pretnjo s kanonom — in država je zašla v čudovite težave navzven in navznoter, ideološko in politično in idejno in iz vsega je nastala godlja brez slehernega okusa in užitnosti. Notranje tržišče se je pogreznilo v znoj lenobe in anarhije, začelo se je samoupravno nategovanje ekonomike na drobno in na debelo, v zahodnem svetu je občudovanje za praktično izvedbo samoupravljanja naraščalo vzporedno z jugoslovanskimi dolgovi. Iz samoupravne prakse, katere sploh niso doživeli in je ne poznali, so nekateri vrli Čehi in rutinirani posnemovalci povzeli 'liberalizacijo' in jo zdaj kot svojo idejo razprodajajo po Nemčiji in Švici.

Medtem je Djilas sedel v zaporih in njegova zamisel samoupravljanja je zorela za 'nepopolno družbo'. Vse skupaj je svojevrstna igra. Igra, vredna opazovanja in sodbe. Igra, v kateri so angažirani spoštovani in polspoštovani posamezniki, ki so porinili »drugega moža države in partije« na raven nedonosnega »prvega moža izven«. Še več pa je v tej igri anonimnih igralcev. Tistih drobnih, skritih zdaj za uradnim pultom, potem za funkcijo manjše ali večje partijske živine; potem kakšna bivša policijska uš, ki se ji nepreklicno toži po časih batine in terorja primitivcev. In ne nazadnje igra tistih 'na pol' — samoupravljavcev. Tistih, ki bi hoteli, da pomeni samoupravljanje prenos odgovornosti za zavoženo ekonomiko na garače ob delovnih pultih in ob strojih, a zlata glorijska doseženega viška bi njim gradila družbene priboljške.

Djilasova zamisel samoupravljanja in konkretna praksa nista identični. Njegova zamisel je predvsem idejna emancipa-

cija od drastičnega partijsko-režimskega posiljevanja od zgoraj navzdol. On podira najprej utvare ideologizma in mit o elitni vlogi družbenih vrhov, ljudi postavlja v povsem drug naraven, neredigiran sistem individualnega odnosa do skupnih stvari. Nad pogoriščem ideologije in kulta birokracije gradi vizijo humanizma brez utopičnih primesi in brez moralističnih pridig. Humanizem je čut za osebno dobro srednjega in majhnega človeka v njegovem dnevnem gibanju. Humanizem ni esenca za odišavljenje prostorov skupščine in kino dvoran. Je sprostitev osebnega interesa človeka za dobrim.

(nadaljevanje prihodnjič)

MARIJA KACIN

BRUNO MERIGGI:

Književnost

jugoslovanskih narodov

V zbirki »Le letterature del mondo«, ki jo urejajo Riccardo Bacchelli, Giovanni Macchia in Antonio Viscardi, je pri florentinski založbi Sansoni pred kratkim izšlo Meriggijevo delo »Le letterature della Jugoslavia«. Avtor, ki je profesor na univerzi v Milanu, je Slovincem znan po svoji »Storia della letteratura slovena«; v tej knjigi obravnava srbsko, hrvatsko, slovensko in makedonsko slovstvo od začetkov do današnjih dni. Slovenski literaturi je odmeril več kot tretjino strani. Po kratkih uvodnih besedah o slovenski zgodovini preide na pisane zapiske od brižinskih spomenikov do protestantizma v 16. stoletju, ko izidejo prve slovenske tiskane knjige. Nato opiše protireformacijo, razsvetljenstvo in predromantiko ter najvažnejše postave iz teh dob. Z romantiko se začne vrsta piscev, ki se do

danes ni pretrgala. Meriggi predstavi glavne pesnike in pisatelje in primerno prikaže njihov delež pri nastajanju slovenskega leposlovja. Vmes vplete odlomke iz pomembnejših pesmi, katere je prevedel on sam ali pa Giovanni Maver in Luigi Salvini. Precej se pomudi pri moderni in pri raznih tokovih do začetka druge svetovne vojne. Včasih spravi v isto skupino pisatelje, ki nimajo med sabo veliko skupnega. To se mu je zgodilo na primer pri dominsvetovcih Preglju, Bevku, Lovrenčiču, Remcu in Stanku Majcnu; imenuje jih učence Izidorja Cankarja. Izpustil pa je Nar-teja Velikonja, ki ni najmanjši med njimi. Vsi ti so pisali v *Dom in svet*, ko ga je urejal Izidor Cankar. Drugače pa je med njimi malo skupnega; Izidor Cankar namreč ni ustanovil nobene leposlovne šole.

Kratko, a nazorno oriše razvoj med obema vojnama. Omenja in označuje zastopnike raznih domačih in tujih smeri, ki so se med seboj prepletale in oplajale. Zelo skop-pa je zadnji del, čas po vojni. »Slovenska književnost 1945-1965«, ki jo je izdala Slov. matica, navaja za teh dvajset let vsaj sto novih imen, ne glede na zastopnike starejših rodov, ki so po vojni še ustvarjali. Meriggi na štirih straneh opravi z vso to množico pišočih, v kateri so poleg tistih, ki jih omenja, še druga tehtna imena. Prav v zadnjem odstavku priznava, da sta vredna omembe dva pripoved-nika, ki živita v Italiji, namreč Boris Pahor in Alojz Re-bula. Samo to, čeprav gre za dve izraziti in vidni osebnosti ne le v tržaški, temveč v vsej slovenski dejavnosti. Emi-grantske pesnike in pisatelje odpravi z nekaj besedami: »Alcuni scrittori sloveni sono attivi all'estero«.

Dve drobni opombi: Ali je avtor bral Pregljevega »Bo-govca Jerneja«? Izraz »bogovec« prevaja s »profeta«. Slov. pravopis 1962 ima pod to značko dva pomena: vedeževavec in protestantski duhovnik. Pregljev bogovec Jernej je bil

predikant, ne prerok. Kreftove »Kranjske komediante« prevaja »I comici carniolani«, kar ne ustreza slovenskemu pomenu. Podobnih primerov je še več.

Na koncu knjige navaja vire, iz katerih je črpal. Za splošni pregled našteva literarne zgodovine od Pohlina dalje. Ne izpusti niti Glaserja, h kateremu se danes ne zateka nihče več. Pri posameznih dobah, vprašanjih in osebnostih navaja važnejše monografije. Veljava in uporabnost knjige je s tem močno poudarjena.

Za neslovenske brave je Meriggijeva knjiga posrečeno informativno delo. S podatki iz novejšega časa izpopolnjeno Meriggijevo slovensko slovstvo, ki bi izšlo v žepni izdaji, bi odlično služilo poznavanju naše slovstvene kulture med Italijani.

Žal nas je, medtem ko je zgornje poročilo čakalo v tiskarni, presenetila in hkrati razžalostila vest, da je prof. Bruno Meriggi umrl. Uredništvo se pridružuje žalovanju slovenske kulturne javnosti ob zavesti, da smo izgubili prijatelja naše kulture in naše književnosti.

DALEČ OD LJUBLJANE

V češki reviji »Host do domu« (št. 18. 1969), ki izhaja v Brnu, je slovenist Viktor Kudelka objavil zapis o tržaških pisateljih Borisu Pahorju in Alojzu Rebuli. Priobčujemo prevod kratkega poročila kot dokaz, da slovensko književno delovanje v Trstu ni brez odmeva, kakor bi se komu zdelo, če bi sodil po odzivu kulturne javnosti, ki nam je zemljepisno dosti bližja od češke.

V sodobnem slovenskem kulturnem življenju, ki z naravnost čudovito intenzivnostjo utriplje v poldrugmilijonskem narodu, zavzema posebno mesto skupina pisateljev, ki živi v italijanskem Trstu. Kot pripadniki narodnostne manjšine, ki šteje kakih sto tisoč ljudi, je tem pisateljem pri rscu predvsem upodabljanje specifične življenjske problematike tržaških, goriških in beneških Slovencev. Njihovo ustvarjanje pa ni zaradi tega niti od daleč le regionalnega pomena. Trst kot mejnik med dvema kulturnima področjema — slovanskim in romanskim — ima danes posebno izstopajoč položaj v integracijskem procesu evropske kulture. Skupno prizadevanje slovenskih pisateljev iz Trsta in okolice se je naposled manifestiralo z zborniku *Rusi most*, v tipičnih reprezentativnih odlomkih iz del petih prozaistov, sedmih pesnikov in enega dramatika.

Iz tega kroga tržaških Slovencev sta v ospredju predvsem dve ustvarjalni osebnosti — Boris Pahor in Alojz Rebula.

Pahorjevo ustvarjanje se po snovi in tematiki razpenja med dvema glavnima smerema: med narodnostno problematiko tržaških Slovencev in med njihovim političnim odporom proti nekdanjemu fašističnemu režimu; posebno mesto imajo avtorjeva doživetja v času, ko je bil interniran v nacističnih taboriščih. Iz teh avtentičnih doživljajev raste obsežni cikel Pahorjevih romanov o življenjski usodi tržaškega Slovenca v vrtincu sodobnih zgodovinskih razmer. Poleg tega, da je v njih izrazito avtobiografska nota, so ti romani tudi poskus svobodne oblikovane kronike slovenskega življa v Trstu in okolici. Skoraj

vsi so nastali iz predelave in razširitve nekdanje novelistične zasnove, ki po večini tudi v romanu ne izgine: *Mesto v zalivu* (1955), *Vila ob jezeru* (1955), *Nomadi brez oaze* (1956), *Onkraj pekla so ljudje* (1958), *Parnik trobi nji* (1964), *Nekropola*; to zadnje objavljeno delo bi lahko označili kot prozo nihajočih žarnskih oblik. To ni roman v tradicionalnem pomenu besede, tudi ne potopis, pa čeprav so bili tokrat izhodišče avtorjevi doživljaji s potovanja po zahodni Evropi. Ogled nekdanjega koncentracijskega taborišča Natzweiler - Struthof, kjer je bil interniran v zadnjih letih vojne, mu priključuje v spomin še druga koncentracijska taborišča in ga po dvajsetih letih nagne k primerjanju taboriščne etike z nravnimi principi in življenjsko prakso poveljnega življenja.

Sinteza dosedanjega dela Alojza Rebule je na avtobiografski podlagi zasnovani roman *Senčni ples*. Avtor je v njem zbral in povezal večino tém in motivov, ki jih poznamo iz prejšnjih njegovih novel v edinstveno, miselno in slogovno izčiščeno obliko. Težišče romana je v subtilnem sondiranju glavnega junaka, v detajlnem opisovanju čustvenih in nravnih kriz. Rebula se približa svojemu glavnemu junaku — profesorju in pisatelju Silvanu Kandorju — v trenutku, ko je ravno pokopal svojo ljubljeno ženo, edino bitje, ki je bilo zmožno dati Kandorjevemu življenju neki smisel. V kritičnih situacijah se mu nenehoma vrača privid rodnega Krasa, podoba domačije, ki si jo vtisnil v spomin z otroškimi očmi. Kandorjeva osebna doživetja imajo v romanu globlji pomen, kakor naj bi bilo zgolj realistično prikazovanje življenjskega položaja slovenske manjšine, ki živi (ali bolje životari) v nenehni eksistenčni ogroženosti. Mimo te specifične življenjske stvarnosti želi *Sončni ples* podati splošno, lokalno neomejeno situacijo modernega človeka, postavljenega v pogoje vedno bolj zapletenega in odtujajočega sveta.

vk (Viktor Kudelka)

»Ta odsotnost kulturne odprtosti proti slovanskemu nam najbližjemu svetu, namreč slovenskemu, je včasih ponižujoča. V neki svoji zelo živo napisani knjižici, ki je izšla pred kratkim, tržaški pisatelj Boris Pahor ne more prikriti svojega razočaranja ob ugotovitvi, da se pesnik in široko razgledan človek, kot je bil Umberto Saba, ki je v svojem delu »Scorciatoie e raccontini« izjavil, da ni nacionalist, v isti knjigi kaže do slovenske literature tako

brezbrižnega, da ne samo da ni razumel Cankarja v »Hlapcu Jerneju«, temveč tudi da se ni zanimal, da bi prišel v posreden stik s slovensko kulturo preko tistih nepopoljšljivih idealistov, preko tiste pasme cankarjanskih Kačurjev, katero predstavljajo naši domači slovenisti.

Res je sicer, da se je od 1945. leta, ko je izšla Sabova knjiga, pa do danes kaj le spremenilo. Vendar naj se Boris Pahor ne čudi: tak miselni odnos do slovenskega slovstva ni niti čuden niti izreden. Ne razlikuje se od odnosa, ki ga moji piemonteški rojaki — izobraženi ali neizobraženi, pesniki ali pisatelji — imajo do provansalske kulture, ki vendar zadeva velik del alpskih dolin, ki pripadajo provincam Turin in Cuneo. Ne gre za zavestno voljo, temveč za enosmerno duševno brezbriznost, ki se je v teku stoletij nakopičila s pomočjo jezikovne, zgodovinske in družbeno neosnovane zaverovanosti, ki je res razvila neko kulturno zavest, a je zmanjšala našo žejo po spoznavanju sveta, ki leži okoli nas oziroma je naravnost prisoten na hišnem pragu; ta svet opazujemo radovedno, včasih z dolgočasjem, skoraj nikoli pa ne z zanimanjem.«

Ezio Martin

Iniziativa isontina - Gorica, 1970: št. 2/47; str. 50-51

V Budimpešti je izšla kot 187 knjižica *Modern Könyvtár* pri Založbi Evropa Könyvkiadó zbirka slovenskih novel. V okusno opremljeni žepni brošuri sta tudi novelli Borisa Pahorja »Metulj na obešalniku« in Alojza Rebule »Deček od Missisipija«.

SLOVENSKI

NACIONALIST 1970

*...in sem sam — po srcu — hud slovenski
nacionalist ...*

Taras Kermavner
»Večer«, 21.5.70

»Koroška! Na tem mestu seveda ne morem niti začeti, kaj šele izčrpati svojih opažanj o tej slovenski in nemški deželi; namenil sem se jih natančno popisati drugje. Zapišem lahko samo tole: čeprav je moja stara mama koroška Nemka in sem sam — po srcu — hud slovenski nacionalist, me niso vzbujala nikakršna sveta, neznanska, pobožna in sploh kakršna koli razburjena čustva. Peljala sva se čez Rož, po zavitih asfaltnih cestah, in premišljala, da so gorenjske hiše lepše in da je cesta, po kateri sva jo ubrala, daljša od tiste, ki vodi do Beljaka prek Celovca. Nekje na sredi sva vprašala cestnega delavca za pot v Beljak, seveda v nemščini, on pa nama je, opazivši najino registrsko tablico, odgovoril v bojda slovenščini. Priznati moram, da tako čudne in slabe slovenščine še nisem slišal. A pokazal je dobro voljo, čeprav se je silovito mučil, da bi našel izraze svojega »rođu«; ko je po nekaj neuspehih, da nama izrazi, kar je hotel, prešel na sebi »tujo« nemščino, se mu je do tedaj čez vse napeti obraz kar razlezel od sprostitve in olajšanja. S svojim nastopom naju ni prepričal, da bi se držala načel, ki nas jih učijo naši koroški bratje: naj bi namreč povsod na Koroškem govorili slovensko. Pred to narodno dolžnostjo sva dala prednost komoditeti in funkcionalnosti ter se do Visokih tur zadovoljila — kot notorična izdajalca — z nemščino, na drugi strani prelaza Felber

Tauern pa še moj prijatelj zgodovinar in pisatelj Vlado Habjan ne najde več Slovencev-domorodcev. Veliki Zvonar je zadnja priča naše v pesek raztekle se, od sovragov-vedomcev izsesane krvi.«

(»Večer«, 21.5.70. - 28.5.70.)

Vsekakor je njegova stara mama Emma Haagner kot koroška Nemka bolj sprejemljiva. V prvi vrsti zato, ker se verjetno ni izobrazila na slovenski univerzi, potem pa iz preprostega razloga, ker ni mogla čutiti potrebe, da bi se norčevala iz koroških Slovencev, ki po petdesetih letih rodomora, nacizma, Hitlerja, in sedanje avstrijske »demokracije« ne obvladajo slovenščine. Tako budalasto brezčastni zapisi se lahko rodijo samo v nekaterih slovenskih makro-intelektualskih glavah druge polovice dvajsetega stoletja.

TRDINOVA PRIPOMBA

»Dunajski mogočniki so napovedovali slovenščini najsrditeljsi boj, V šolskih pravilih se je prištevala med glavne grehe. Dijak, ki je govoril slovenski, je bil kaznovan kakor kak tat ali kake druge vrste hudodelec s šibo, palico, zaporom, postom, s slabim redom iz ponašanja. V Kamniku sem videl na svoje oči, kako neusmiljeno so pretepali coklarji naše dečake radi slovenskega govorjenja. V Novem mestu so jim obešali na vrat, kadar so šli iz šole domov, 'lesenega osla', da jih je lahko vse mesto videlo in zasramovalo. Take grdobe so se godile tudi v Postojni in sploh po vsej slovenski domovini. Nemški oblastniki so hoteli naš jezik slovenski mladini tako omraziti in pristuditi, da bi se ga iz vse duše sramovala in ga zaničevala, da bi ga smatrala za največjo nesposobnost, za dokaz hribovske surovosti in najgrše podlosti. Učencem se je strogo zapovedalo, da morajo ovaditi učitelju vsakega tovariša, ki bi govoril z njimi v šoli ali zunaj šole po slovensko.«

(Moje življenje)

Iz revije »Dialogi« št. 3, 1970

ponatiskujemo

**PISMO PRIMORSKEGA DNEVNIKA
OB IZIDU REVIE
SITI IN LAČNI SLOVENC**

»Spoštovani! Ravnokar smo prejeli Vaše cenjeno vabilo na tiskovno konferenco o sitih in lačnih Slovencih ob izidu sestavkov, napisanih po potovanju publicistov, pisateljev in novinarjev na Kozjansko in v Haloze. Sporočamo Vam da uredništvo našega dnevnika, žal, ne more poslati na to konferenco posebnega dopisnika, kot se kot edino dnevno glasilo Slovencev v Italiji zanima — kolikor mu to skromne, zlasti finančne, možnosti dopuščajo — predvsem za vprašanja tistih lačnih Slovencev, ki živijo v Italiji, in sicer v prvi vrsti v Beneški Sloveniji, kjer je izredno močna emigracija (po podatkih našega sotrudnika A. Rejca v »Trinkovem koledarju« za leto 1970: »okoli 7000 emigrantov in doma nekaj nad 20.000 ljudi«). Pač pa smo o vabilu na konferenco obvestili našega dopisnika za Slovenijo Draga Košmrlja ter ga zaprosili, naj nam o konferenci poroča.

Ko bo pa Vaša ali katera druga slovenska revija objavila podobno brošuro publicistov, pisateljev in novinarjev po popotovanju po Beneški Sloveniji, bomo na tako konferenco poslali enega izmed naših urednikov.

V pričakovanju, da bo prišlo v bližnji bodočnosti do takega potovanja vsaj 10 (namesto 20) publicistov, pisateljev in novinarjev in dveh (namesto štirih) fotoreporterjev (saj vizum na potnih listih ni več potreben), Vas tovariško pozdravljamo!«

K temu pismu »Primorskega dnevnika je urednik »Dialogov« pripisal:

Uredništvo zavestno objavlja tole pismo, ker želi, da bi njegov priokus čutila uredništva tudi drugih slovenskih revij. V

svoje opravičilo naj povem le to, da je zamisel takega popotovanja na Kozjansko in v Haloze, kot smo ga opravili minulo poletje, tlela v nas dve leti, a prej nismo mogoče utegnili, mogoče zmogli, da bi jo uresničili; ali pa morda nismo čutili dovolj velike nuje? Žal je tako in žal nismo dosegli vseh območij dežele, ki bi jih bilo treba zajeti.

Prav tako nas preganja vest že dobri dve leti, da bi se napotili k Porabskim Slovencem in da bi поблиže spoznali njihove življenjske in narodne razmere. Komaj kakih osemdeset ali sto kilometrov so oddaljeni od nas (velikokrat — če ne kar redno — so pozabljeni, ko govorimo o zamejskih Slovencih), pa ne vemo o njih niti toliko kot o Benečiji. Mogoče nas bodo izkušnje minulega leta le privedle do tega, da bomo omenjeno namero letos končno le uresničili.

Najbrž je prav to naša neposredna dolžnost. Druge revije pa naj razmislijo o vsebini gornjega pisma in naj v tem smislu tudi kaj store. Naši sodelavci se bodo primerni akciji rade volje odzvali, če bodo povabljeni. Urednikom Primorskega dnevnika pa hvala za opozorilo.

Še naš pripis.

»Primorski dnevnik« je seveda moral ugrizniti v kislo jabolko, ko se je znašel pred knjigo, v kateri so slovenski publicisti opisali obupen položaj neke pokrajine na Slovenskem (glej v 24.-25. št. Zaliva razmišljanja o tej knjigi.) »Primorskemu dnevniku« ni šlo namreč v račun, da bi priznal, kako je še dosti predelov Slovenije (Kozjansko, vasi na Bovškem, Brkini, itd.) ki krvavo potrebujejo republiške pomoči, medtem ko mora republika že vsa povojna leta z odločno previsokim odstotkom svojega proračuna financirati razvoj manj razvitih jugoslovanskih pokrajin.

Namesto da bi priznalo, kako ga jezi, da slovenski publicisti pišejo o nerazvitih področjih v Sloveniji, se v svojem pismu uredništvo »Primorskega dnevnika« rešuje s svojo skrbjo za Beneško Slovenijo. Razume se, da nimamo ničesar proti njegovi velikodušni skrbi, zdi pa se nam neprimerno, da se z njo razkazuje prav pred uredništvom »Dialogov«, ki zaradi svojega položaja mora misliti na koroške Slovence. Da bi se obrnil na uredništva drugih slovenskih revij, pa ni bilo treba čakati izida knjige »Siti in lačni Slovenci« ne povabila na tiskovno konferenco!

Bolj gentlemansko bi bilo, ko bi se v odgovoru na vabilo »Dialogov« uredništvo »Primorskega« ne ponašalo z beneško-slovensko revščino. A kdaj in do koga, ki mu ni bil všeč, je bil »Primorski dnevnik« gentlemanski?

ZAČETEK KONCA?

Za slovenski šport, ki se je v zadnjem času v zamejstvu lepo razvejal med slovensko mladino tako v mestu kakor na deželi, je kar čez noč začelo novo obdobje. Naš šport je dobil novo Zvezo.

Če upoštevamo, kako je bila ta zveza spočeta, se nam postavlja vprašanje, ali naše športno delovanje z novo zvezo ne bo zapadlo v letargijo, kakršne smo vajeni pri drugih naših zvezah.

Vsekakor se mi zdi, da je povezovanje ustanovitve nove zveze s tradicijo predvojnih športnih društev precej smelo početje. Povedati je namreč treba predvsem, da je bila borbena nacionalna vloga predvojnih društev upor proti politiki asimilacije, ki jo je uvajal takratni režim. Faktorjem, ki so vsilili ustanovitev sedanje zveze, pa je ta zveza namen in ne cilj, ki naj bo dosežen v perspektivni bodočnosti; isti faktorji pa bodo prej ali slej gotovo odločili, naj se tudi slovenski šport vključi v fratelančno politiko.

Obenem pa je nedopustno, da se pod plaščem integracije in zato, da se zadovolji nekaterim ambicijam, pušča ob strani tisto športno združenje, ki ima največ zaslug, da se je slovenski šport v zamejstvu povzpел na tako visoko raven, združenje, katerega ime je že postalo pojem slovenskega šport pri nas.

Preveč je bilo takih javnih kakor zahrbtnih intrig proti Športnemu združenju Bor v zadnjem času, da ne bi vedeli, kam merijo tisti, ki so hoteli ustanovitev nove zveze. Ob vsem tem nam ne preostane drugega, kakor da ugotovimo, da bodo pobudniki nove športne politike sami nosili vso odgovornost za nadaljnji razvoj slovenskega športa v zamejstvu.

S. P.

Trst, 12.12.1970

NEKAJ O ŽIVALSKEM HUMORJU

ALI: ŠALE

UGLEDNEGA LISTA

Primorski dnevnik že dolgo ni jemal več v misel Zaliva. Bili smo prepričani, da se ugledni list ne kani več ukvarjati z liliputanci, ko je spet enkrat prišlo do drugačne odločitve. In tako nas ne le omenjajo, temveč tudi priporočajo kot strokovnjake na področju termonuklearne energije.

Mi bi se radi ubranili tako laskavih priznanj, toda če bi si jedrski reaktor dovolil brez škode za ljudi in živali tako strokovno otipavanje, kakor se otipava pri tem uglednem listu materinščina, menimo, da bi mi še kar zadovoljivo opravljali svojo nalogo.

Razen seveda, če ni šlo zgolj za šalo. Bo najbrž bolj res, da nas je hotel Primorski obdati z zasmehom; ker pa je treba v norčavosti seči nekoliko globlje, kakor pri stereotipni agencijski prozi, se mu je poskus sprevrgel v nekam konjsko duhovitost, tako da čitatelj res ni vedel, za kaj bi se odločil — za smeh ali za rezget.

Nekoč smo že naglasili, kako smo Primorskemu dnevniku hvaležni in kako mu bomo tudi v prihodnje, vsakokrat pač, ko bo s svojo prostodušnostjo opozarjal slovenskega čitatelja na revijo, ki nima primernih skladov za lastno reklamo. Nekoliko manj smo mu hvaležni zaradi navedbe imen članov uredništva Zaliva. V razgovoru s Primorskim dnevnikom Zaliv nikdar ni navajal imen, razen ko so gospodje časopisarji to izrecno zahtevali. Vendar z zamero ne bomo pretiravali, zakaj upoštevati je treba, da se zakonspirirani značaji šele zdaj sproščajo in ni torej čudnega, če se jim tu in tam tudi v kričeči polemiki besedovanje izteče v denunciantskem ključu.

Tej liniji se Primorski dnevnik ne izneveri tudi ko opozarja na študijske dneve v Dragi. Kakor že pri Zalivu, se tudi tu najprej izkaže z izbrusenostjo svojih misli, da se mu namreč »zdi umestno povedati... česar niti ni imel za potrebno posebej omenjati,« toda stavil je to pač zaradi tega, da je mogel dvigniti svoj žugajoči prst: »Ali je prav...« in tako dalje.

Takšno dninarsko zgražanje se nam vidi nekam prena-gljeno, kajti prepričani smo, da bi se tisti dve imeni z dokaj večjim veseljem udeleževali jubilejnih in rajalnih manife-stacij Primorskega dnevnika, ki se običajno prirejajo, če že ne na višjem kulturnem nivoju, kakor so razmišljanja v Dragi, pa vsekakor na najvišji folklorni ravni in vselej v znamenju terana in pršuta. Toda, če gospoda nista bila vabljena — —

VEDNO ISTO PERO

VEDNO ISTE MISLI

Kolektivni polemični ofenzivi Primorskega dnevnika je treba prišteti še »Odprto pismo Zalivu«, ki so ga napisali člani ene polovice našega uredništva. Tiste namreč, ki ji ni bilo dano, da bi sooblikovala revijo in je zato odšla po svoji poti. Na izjavo, ki so jo poslali menda prav vsem slovenskim listom, je bilo vendarle treba nekaj reči in tako smo zadnjič objavili malce zapotegnjeni z bogom. A prav tako kakor jim ni bila všeč usmerjenost Zaliva, jim tudi

izoblikovanost poslovida ni bila po volji. Zato dolgo odprto pismo, v katerem je nekaj očitkov, nekaj priznanj, nekaj ironije in tudi ljubezniv namig na sodnijo.

Naj takoj poudarimo, da bi nam bilo v posebno veselje zaiti v slovensko zgodovino kot žrtve idejnega krega, ki jih je mlada generacija gnala pred laško sodišče zaradi obrekovanja. Obrekljivo — pravi odprto pismo — pa naj bi bilo mnenje, da so njihovi odločitvi botrovali svetovalci z drugačno težo, kakor ljudje okrog Zaliva... Kaj več, kakor ponoviti to svoje mnenje, res ne moremo.

Tistih nekaj priznanj jim bo vedno v čast. Kar pa zadeva navezavo jedke misli na starost, bi vsekakor radi spomnili na usodno krutost, ki je res nismo zagrešili namenoma, prav tako kakor ni mladih zasluga, če še niso ostaleli. Je pač izvirni greh slehernika (ta neprijetna matorost) in se ji torej tudi poet ne more izogniti, razen seveda, če se ne namerava umakniti, preden mu starost načne pesniško glorio.

Sicer pa je s to rečjo tako kakor z vinom: z leti samo pridobi na vrednosti, dočim je mošta eno samo napenjanje.

Mi bi s tem pismo zalepili. Vi se pa le še oglasite!

IZJAVA PREDSTAVNIKOV

PRIMORSKIH REVIJ

Predstavniki slovenskih revij, ki izhajajo v Primorju tako v republiki Sloveniji kakor v Trstu, zbrani na posvetovanju v Idriji 5. 12. 1970 so proučili dokumentacijo o proslavi koroškega plebiscita v Celovcu 10. oktobra letos.

Podpisani predstavniki primorskih revij ugotavljajo, da se je omenjeno slavlje razvijalo v šovinističnem duhu, izzivanje pa zado-biva še vse drugačen pomen, ker so celovškemu praznovanju pred-sedovali predsednik avstrijske republike, predsednik vlade in pred-sednik koroške dežele.

Tako početje je žaljivo za slovensko narodno skupnost, ki živi v Avstriji, in hkrati nasprotno duhu novega evropskega sporazu-mevanja, da pri tem sploh ne omenimo ozračja dobrega sosed-stva, ki naj bi ustvarjalo nove oblike sožitja na italijansko sloven-ski in slovensko avstrijski meji.

Podpisani predstavniki primorskih revij protestirajo proti take-mu obnavljanju nacističnega duha in zahtevajo, da se odnosi med matično republiko in avstrijskimi oblastmi razvijajo na podlagi pravnih norm, mednarodnih dogovorov in v duhu tistega protifa-šističnega boja, ki je 1945. leta premagal nacizem.

Podpisani predstavniki primorskih revij opozarjajo evropsko javnost na ravnanje avstrijske republike, ki se je s 7. členom državne pogodbe 1955. leta obvezala, da bo spoštovala pravice slovenske narodne skupnosti, zdaj pa ne samo, da njihovih pravic ne spoštuje, temveč celo uprizarja šovinistična slavja na obmejnem etnično mešanem področju, tako rekoč pred vrati republike Slo-venije in Jugoslavije.

Uredništva »Idrijskih razgledov«, »Kapelj«,
»Mladike«, »Mostu«, »Obale«, »Srečanj«,
»Zaliva«.

BIFE' JOŽKO**TRST - Ul. Ghega 3**Točimo
domači tokajec
in postrežemo
z domačo kuhinjo**POHISTVO****R E N A R**

Proseška ulica, 6

OPČINE (TRST)

Telefon 211-831

**NAJVEČJA ZALOGA
TAPETNEGA PAPIRJA****PANJEK TATJANA**

TRST - Ul. Mazzini 7, tel. 37-636

GOSTILNA**OSTROUŠKA**

TRST

Ulica S. Nicolò 1

Telefon 37-918

URARNA - ZLATARNA**A. MALALAN**

34016 OPČINE

Proseška ulica 18 - Tel. 211-465

VISTAprecizna šestila
naočniki, fotografski
in filmski aparati

TRST

Ul. Carducci 15

Telefon 29-656

BUFFET**Tomazič**

TRST

Via Cassa di Risparmio 3

Telefon 35-301

Kranjske klobase in kraški teran
dobiš pri TOMAŽIČU vsak dan**Obiskujte predstave
Slovenskega gledališča
v Trstu**

K E R Ž E'

VSE ZA DOM   HLADILNIKI
ELEKTRIČNI PREDMETI - HIŠNI
PREDMETI   PRALNI STROJI

T R S T

Piazza S. Giovanni 1, tel. 35-019

IMPEXPORT

UVOZ - IZVOZ - ZASTOPSTVA

TRST - Via Cicerone 8

Tel. 38-136 - 37-725

POSREDUJE PO TRŽAŠKEM
IN GORIŠKEM SPORAZUMU

adriaimpex

D. D.

Export - Import - Zastopstva

T R S T

ul. Geppa 9, tel. 38-770, 29-135
Telex 46131 ADRIAIMPEX

Pooblaščenca tvrdka za prodajo
v Jugoslaviji originalnih rezerv-
nih delov in vozil OM, Fiat, RIV

TRGOVINA S TEKSTILOM
IN OBLAČILI

UDOVIČ STOJAN

T R S T

Piazza Ponterosso, 5

Tel. 29-686

BCIKB

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE

S. P. A.

TRŽAŠKA KREDITNA BANKA

GLAVNICA LIR 600.000.000

VPLAČANIH LIR 300.000.000

T R S T - ULICA FABIO FILZI ŠT. 10

TEKOČI RAČUNI - HRANILNE VLOGE
KROŽNI ČEKI - VARNOSTNE SKRINJICE
NEPREKINJENA BLAGAJNA

MENJALNICA TUJE VALUTE

☎ 38-101 - 38-045

Brzjavni naslov: **BANKRED**

